

SEPTEMBER 1939

Siikini

9

NOORSOO - AJAKIRI ** HIND 35 SENTI

Spordi lapseeas

Jalgpall on vana mäng. XVI sajandil kirjutas inglane Mulcaster jalgpalli kohta järgmist:

„Kuigi jalgpalli tänapäeval mängitakse tihedais tunglevais jõukudes, nii et vigastatakse jalgu ja muratakse sääreluid, siis ei saa seda ometi nimetada viisakaks ega vääri see tervisearendamis-vahendi nime. Peaks olema kohal keegi, kes tunneks mängu ja oleks vahekohtunikuks poolte vahel, siis väheneksid need varjuküljed. Peaks olema väiksem hulk mängijaid, kes oleksid jaotatud eri parteideks või rühmadeks, kes ei tohiks nii ägeda vihaga üksteise kallale tormata ega nii toorelt tõugata ja taguda üksteist, ja mängus tuleks tarvitada kõigepealt jalgu, nagu käsipallis tarvitatakse käsi.“

Nüüsiis 300 aastat tagasi mängiti jalgpalli peamiselt jalgadega, vägivaldselt, tagudes ja lüties, nii et luud murdusid. Mulcaster oli üks vähestest, kes nägi juba kaugel nägemusena praegusaegse jalgpalli reegleid kindla arvu meeskondadega ja vahekohtunikudega! Tol ajal ei pööratud veel tähelepanu treeningule, tervishoiule ega mingile süsteemile või korraldusele, vaid mängiti metsikult, aetuna inimese sünnipärasest võitlustungist.

Huvitav vana traditsioon elab edasi Firenzes. Seal peetakse veel igal maikuu esimesel pühapäeval ja jaanipäeval ajaloolisi jalgpallivõistlusi samal viisil, kuigi pisut vähem toorelt kui aastal 1530. Tookord mängisid Firenze aadlimehed jalgpalli Saksa keisri vägede suurtükiväel hoolimata. Seda sündmust mälestatakse pidulikkude rongkäikudega, millest võtab osa nelisada meest ajaloolistes kostüümides, pasunate ja trummidega. Mängijad, keda on 22 meest kummaski rühmas, on ajaloolistes rõivastes, kuid nad viskavad need võistluse palavuses seljast, kusjuures järele jääb omapärane kombinatsioon XVI sajandi pükstest ja jalanõudest ning tänapäeva spordisärgist. Mängijad on jagatud kahte meeskonda: üksteist meest tungivad vastase värava poole ja teised üksteist on kaitsvaks armeeks, kellest ründajad peavad läbi tungima.

Selline oli siis jalgpall oma alguspäevil.

Sõudespordi sünnilugu pakub teise hea näite spordivormide arengust üha suurema seadusepärasuse poole.

Arvatakse, et sõudespordi päritolu tuleb otsida vana aja kauba- ja sõjalaevade ning keskaja kalurilaevade sõudmisest. Seda on siiski väga raske tõestada. Sõudesporti tänapäeva mõttes võime esmakordselt leida Inglismaalt, kus elukutselised sõudjad pidasid Thames'i jõel võistlusi juba XVIII sajandi algul. Nad vastasid meie taksiautojuhtidele, kusjuures nende autoks oli paat ja nende maanteeks jõgi. Nende ametkonna selli- ja meistriksamid sooritati loomulikult sõudevõistlustel. Küsimuses oli siis vaid ametlik toiming. Teist laadi sõudmist tol ajal veel ei tuntud. Hiljem hakkasid aristokraadid korraldama sõudevõistlusi noile ametisõudjatele, andes võitjale auhindu. Kindlasti pandi tol ajal juba toime ka kihlvedusid. Andmed on nii puudulikud, et on võimatu kindlasti öelda, millal nood ametimeeste võidusõudmised kujunesid härrasmeeste sõudevõistlusiks. Võibolla oli selle aluseks tähelepanek, et sõudmine edendab tervist. Seda hetke, millal seni pealtvaatajaiks olnud džentlmenid istusid ise paatidesse ja hakkasid võidu sõudma mitte raha, vaid au pärast, tuleb pida praegusaegse sõudespordi sünnihetkeks. Võibolla olid need teerajajad erasikud või koguni Etoni ja Westminsteri ülikoolide üliõpilased.

Inglise ajaleht „Bells Life“ kirjutas 10. mail 1825. a. järgmistest võistlustest, millised korraldati

kusagil rahvapeol: kolmikhüpe (võitja keegi karjus), 640-jardi-jooks (võitja samuti keegi karjus), kiviheide, maadlus (32 osavõtjat), jooks kotis ja lõpuks jalgpallivõistlus kahe naaberküla noorsoo vahel, kokku 500 osavõtjat.

XIX sajandi teisel ja kolmandal aastakümnel olevat saavutatud järgmised tagajärjed: 120 jardi 12 sek., 400 jardi 56 sek., 880 jardi 2 min. 12 sek., 1609 jardi 4 min. 56 sek. — tagajärjed, milliseid tänapäeval esineb kooliõpilaste võistlustel, rääkimata Ameerikast, kus kõrgushüppe õpilase rekord on 1.94 m. Usutamatu kõrgus! Selle on saavutanud 16-aastane Mastinez. See saavutus polegi ainulaadne, ühel kooli võistlusel hüppas keegi 16-aastane poiss 1.82 m kõrgtist, 11-aastane jooksis 50 jardi 6.5 sek. ja keegi 16-aastane hüppas 6,10 m pikkust. Tuleb meele pida, et Ameerika spordijõu allikaks ongi kõigepealt just koolid. Euroopas ei ole olukord veel kaugelki säärane, kuid ka siin on nähtud noori sportlasi oma maal esindamas olümpiamängudel. Mainigem näiteks saksa uujat Inge Schmitzi, kes Berliini olümpiamängudel oli vaid 14-aastane.

Siit ja sealt

Kuulsuste iseärasusi

Friedrich Suur pesi harva oma nägu. Ta vihkas vett. Pesemise asemel hõorus ta oma põski punase värviga, et anda neile tervet jumet. Sama lugu näeme kahjuks veel 20. sajandiigi.

Alexandre Dumas sai romaane kirjutada vaid sinisele paberile, luuletusi kollasele ja ajaleheartikleid roospunasele paberile.

Rousseau väitis kaljukindlalt, et väin kõndivat alati ta kõrval.

Mark Twain poleks olnud Mark Twain, kui ta poleks kannnud talvel valgeid rõivaid.

Enrico Caruso ei laulnud publiku ees enne, kui ta teadis kindlasti, et saalis viibib palgatud plakutajaid.

Kardinal Richelieu veetis mitu tundi päevas, hüpates üle mööbliesemete.

Filosoof Spinoza oli kombeks tundide viisi jälgeda ämblikkude elu, võttes neid kinni ja pannes neid üksteisega kaklema.

Florence Nightingale kandis taltsast öökulli taskus.

Vene keisrinna **Katariina II** pani oma frisööri kolmeks aastaks raudpuuri, et ei sünniks kuulujutte keisrinna peas leiduvast kõömast.

VEIDI NALJA

Toimetaja vastus

Kui Mark Twain oma nooruses oli ühe ajalehe toimetajaks, kirjutas talle kord keegi ebausklik tellija, seletades, et ta oli leidnud oma ajalehe vahelt ämbliku, ja küsis, kas see olevat hea või halb ennustus. Humorist kirjutas talle alljärgneva vastuse, mille ta avaldas ka oma ajalehes:

„Vana tellija! Ämbliku leidmine ajalehe vahelt ei tähenda Teile ei head ega halba õnne. Ämblik tahis Teile lehest vaid näha, milline kaupmees ei kuuluta, — et minna siis tema ärisse, kududa oma võrk selle uksele ja elada seal segamatult kuni oma elu lõpuni.“

Viiking

September 1939

● „Viiking“ ilmub kord kuus ●

Tellimishinnad: Sisemaale aastas kr. 3.50, 6 kuud kr. 1.80, 3 kuud kr. 0.90. Välismaale, välja arvatud Läti ja Leedu, 50% kallim. Sissemaks ja tellimisi võetakse vastu igas postiasutises.

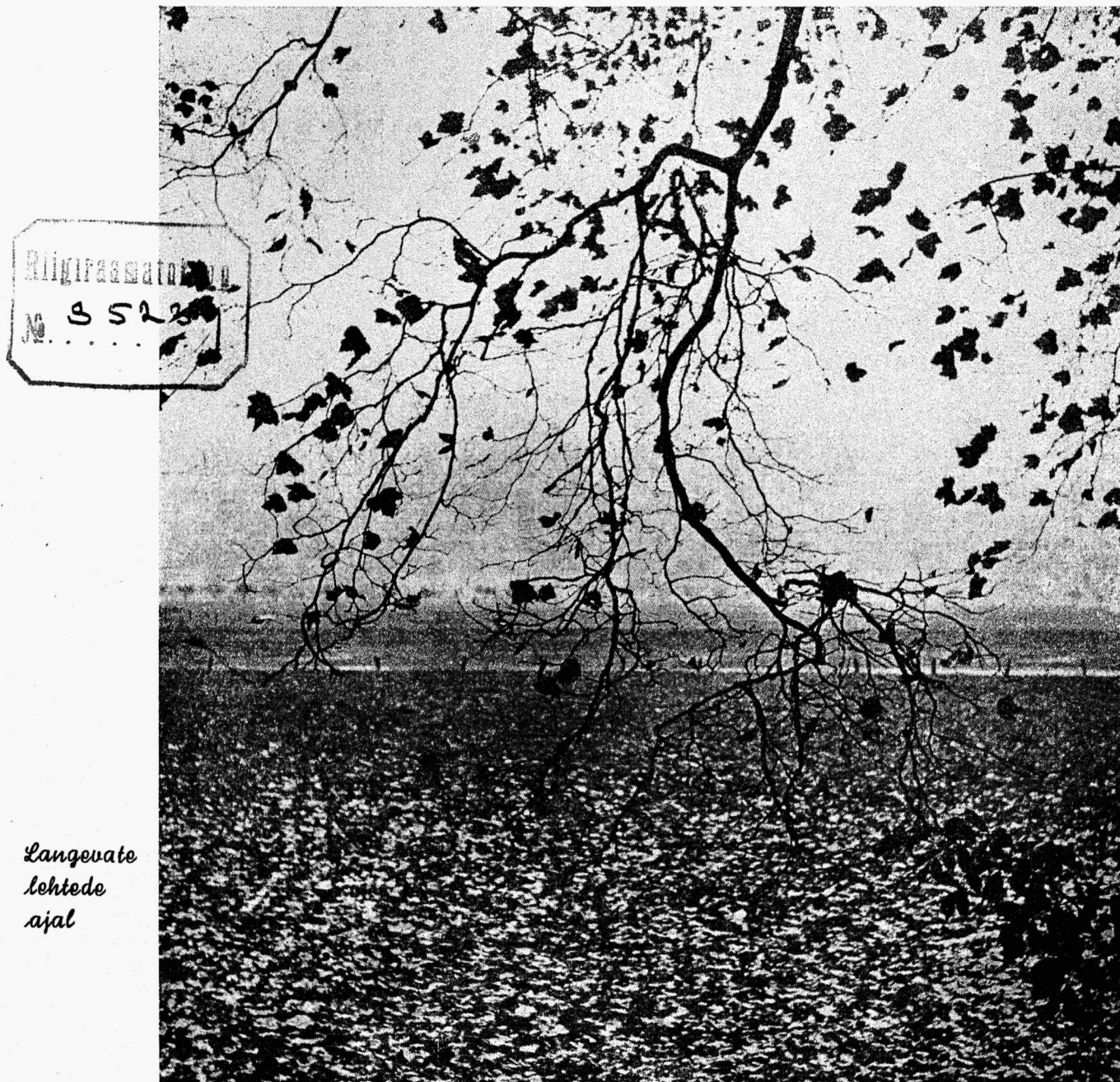

Üheksas number

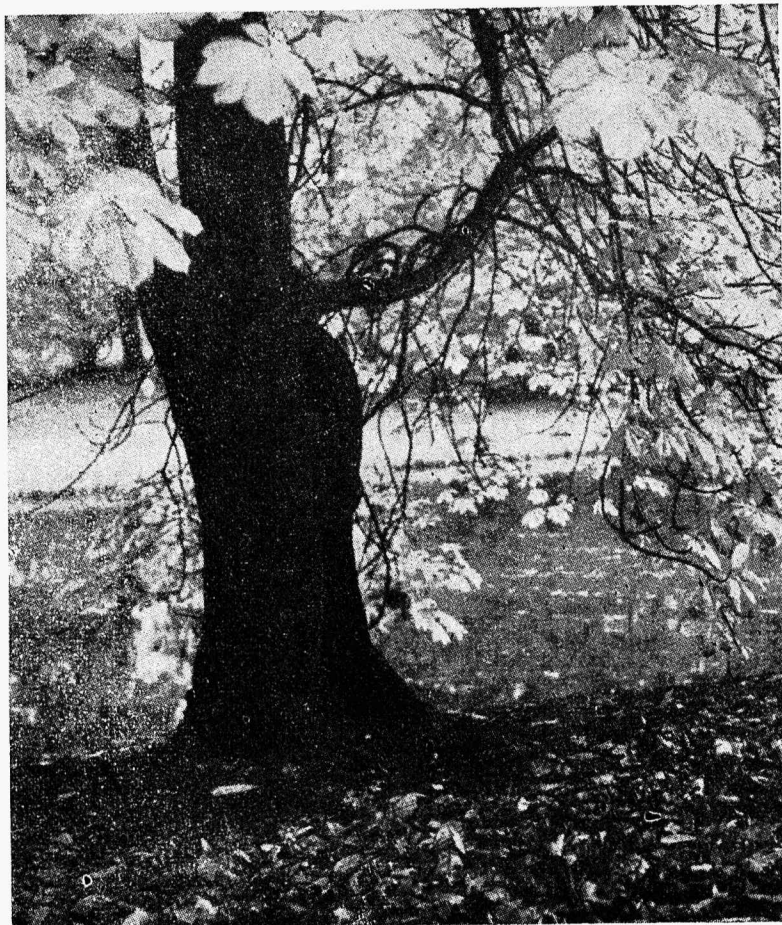
● Väljaandja: Kirjastus „Maret“ ●

Vastutav- ja tegevtoimetaja: R. Puusepp
Toimetus ja talitus: Tartus, Ülikooli 25.
Telefonid: 35-20, 41-90 ja 39-75. Postk. 22.
Posti jooksev arve nr. 22-01.

IGA KUU ILMUV NOORSOO-AJAKIRI

*Langevate
lehtede
ajal*

Kaarel Murdel

Kaduvuse kuul

Juba variseb koltund lehti,
puhuvad põhjatormid.
Noorkuu ka vihmane tehti,
saabund on sügisvormid.

Seisavad kui tardund vahid
tühjad redelid põllul.
Vara süüdatakse tahid,
jälle kasukad õlul.

Õo on õudne, külm ja pime,
maas on hommikul hallad.
Päeval taeva all sünnib ime —
matkal lindude tallad.

Igal hommikul ikka enam
niiskel rajal on lehti
ja ma tunnen ja jälle tean:
tuleb uinu ja pehki.

Kuni ükskord kiirtevihus
ärkan taas pikast unest,
hoides mälestust veel pihus
kõike vabastavast lumest.

Tehniline seiklusjutt

Roim vabrikus

Frank Berger nõjatus vastu raudväravat värava-
vahi majakese kõrval. Ta vaatas üles taeva poole.
Kuu valas selget, hõbedast valgust maa peale. Vab-
rikuhooned, mis olid üle ujutatud neist valgusvoogu-
dest, sirutusid ülespoole ja heitsid laiu musti varje
vabrikuesise plätsi murulappidele. Kõik aknad olid
pimedad. Öhtune vahetus oli juba ammu lahkunud
vabrikust. Ainult insenerimajas nr. 3, mis asus vabri-
kulinna paremas äärmises otsas, põles nagu tava-
liselt ikka tuli. Seal istus õõvalve-insener ja haigutas
arvatavasti niisama tugevasti ja põhjalikult nagu
Frank Bergergi samal hetkel.

Igav asi oli see õine valveteenistus! Sest ajast
kui infrapunaste kiirte kaitse valvas automaatselt
kõiki tehase sisse- ja väljakäike täpselt töötava masina
kindluse ja äraostetamatusega, polnud inimesel muud
midagi teha kui vahetevahel heita mõni pilk kont-
roll-instrumentidele; ja peale selle olid veel olemas
akustilised signaalid. Tahvel kontroll-instrumentidega
rippus Frank Bergeri toas. Ta võis läbi akna selgesti
näha tumerohelist valgust. Tummalt ja liikumatult
nagu ikka seisid osutid oma nullpunktis. Oli täiesti
lootusetu oodata, et nad liigataksid kunagi. Igaüks
teadis ju, kui tugevasti tehase oli kindlustatud, —
vabrikupersonaal niisama hästi kui vööradki. Sel-
line kindlustus oli täiesti endastmõistetav sellise vab-
riku juures, mis kuulus maailma julgeimate saavu-
tiste hulka.

Maa soojusega töötav vabrik oli maailmas esi-
mesi omalaadseid üritusi. Juba aastasadu olid tead-
lased ju uurijad rääkinud sellest, milline määratu
kasutamatu energiahulk peitub maapõues: see on
maa soojus, mis end juba mõnesaja meetri süga-
vuses tunda annab ja mis maa keskpunktis tõuseb
paljude tuhandete kraadideni. Teatavas, mitte väga
suures sügavuses oli saavutatud punkt, kus vesi
muutus maa soojusest auruks. Kuigi inimesed ei
saanud seal viibida kaitsetult, siis oli ometi võimalik
sinna alla lasta teatavaid katlataolisi konstruktsioone
ja nendest maa soojuse abil auruks muudetud veega,
mis torude ja pumpade abil alla juhiti, panna käima
võimsaid turbiine. Sedalaadi plaanid olid tekkinud
juba 1900. aastal. Aga alles 1983. a. olid need tõe-
liselt rakendust leidnud. Nüüd töötas vabrik juba
kaheksa aastat takistusteta. Määratu suured hulged
elektrivoolu, mida tootsid selle vabriku masinad, võidi
kasutada väikese kuluga.

Enne aga oli kulu olnud kuulmatult suur, nii-
hästi materjalikulu kui ka vaimse jõu ja ajakulu.
Teoorias näis küsimus omavat peaaegu naeruväärt
lihtsast lahendust. Ometi näitas praksis, et nii lihtsale
printsibile tekkisid rakendamisel võimsad takistused.
Sügaval kuumades maakihtides töötamiseks pidi
leivatama erilised kavalad meetodid, töökohtade ümb-
rus-pidi kunstlikult jahutatama; selleks oli vajalik ener-
giakulu, mida polnud kerge asendada. Töölisel ja

insenerid pidasid selles kuumas sügavuses vaevalt kauem kui üle poole tunni vastu, kuigi nad olid rõivastatud erilisel materjalist valmistatud rõivasse ja nende kehasid jahutas alatiselt rõivaste ja naha vahel olev jahutatud õhuvool. Et saavutada töödes kiireid edusamme, selleks oli vajalik terve armee inimesi, kes kõige raskematel tingimustel oma jõudu töösse rakendaksid. Esimene katel asetati sügavusse, kus valitses 200-kraadine kuumus, aga siis veenduti, et see sisseseade ei suutnud pikemat aega töötada. Vastupidi kõigile arvestusile jahutas katlassejuhitava värske vee juurdevoolus maakihte niivõrd, et auru saadi anda ainult pikemate vaheaegade järel. Mõne aja pärast selgus edasi, et jahtumine katla ümbruses olevates maakihtides suurenes järjest ja et temperatuuri langus tabas isegi kaugemat ümbrust. Alles mõnede päevade järel tõusis aeglaselt uus soojenemine kuni peaaegu endise väärtuseni.

Kõik senised tööd näisid mahavisatuina, kõik senine vaev asjatuna. Oldi praegu lähedal sellele, et jätta kõik kavatsused maasoojusjõu-vabrikust, sest näis võimatuna tungida veel suurematesse sügavustesse, et igaks juhuks olla kindel küllaldastele temperatuuri tagavaradele. Sajad rasked kõrvalküsimused kerkisid esile. Kuidas pidi näiteks jagu saadama määratu suurest vastusurvest? Kuidas turbiingeneraatoritele juurde tuhtida vajalikke jaheda õhu masse ilma liiga suure energiakuluta? Dünamomasina asetamine veel suuremasse sügavusse näis võimatuna, kui mitte ei leiutata hoopis teist laadi generaatoreid. Oli üks osa probleemidest lahendatud, siis kerkisid kohe uued raskused esile; ja raskused aina kasvavasid sedamööda, mida sügavamale tungiti probleemisse.

Praegusel maasoojusjõu-vabriku peainseneril dr. Bronnel õnnestus siiski tuhandekordsetele takistustele vaatamata edasi töötada töö juures, mille täidumise ta oli seadnud oma elu eesmärgiks. Dr. Bronne oli tookord esitanud oma plaanid valitsusele, ta leidis sellel toetust ja nii oli ta teatava arvu abilistega töö juurde asunud. See polnud tal kerge, temalt oodati tagajärgi, aga tagajärjed lasksid end kaua oodata. Kaks aastat ettevalmistustööd oli pikk ajavahemik ajal, kus kõikjal nõuti kiirust. Oli nõupidamisi ja ikka jälle nõupidamisi, lühimägelikke pidi ta veenma, kuritahtlikke ja rumalaid kallaletunges tagasi lööma. Kuid dr. Bronne väsimatult teovõimel õnnestus ikka jälle uuesti võitu saada tehnilistest ja bürokraatlikest raskustest. Aga kui Bronne pärast esimese sisseseade valmistamist pidi ära saatma oma aruande, milles ta seletas, et kõik sensaavutatatu oli peagu otstarbetu ja et ta peab algama täiesti otsast peale, siis hakkas isegi tema julgus kõikumama. Ainult kaljukindel usk lõplikku edusse laskis tal edasi töötada. Ööd läbi istus ta oma töölaia juures, kaalus ja arvutas, skitseeris ja tegi uusi plaane, kuni talle tuli oivaline mõte, mis töötas ta idee täidumist. Ka mõõtuandvad valitsusasutised, kellega tal ikka uuesti ja uuesti tuli kaubelda, ei saanud kõrvale põigelda tema loogilisest mõttekäigust, talle lubati veel kord raha, materjale, tööliisi ja aega.

Bronne uus idee seisnes selles, et etappide viisi korraldada maa-aluseid järvi, milledes vesi igaühes oleks ette soojendatud maa soojuse läbi. Esimeses järvekases teatava temperatuurini soojendatud vesi pidi edasi jooksma järgmisse sügavamasse ja soojemasse maa-alusesse õõnsusse ja nii edasi, kuni oli saavutatud võrdlemisi kõrge veetemperatuur, ilma et oleks olnud hädaohtu liiga tugevaks maakihtide jahenemiseks. Kõige sügavamal asuva järvekese alla puuriti maa sisemusse kaks libamisi allalaskuvat õõnsust, mis ühinesid umbes 2000 meetrit sügavamal uuesti. Selleks erilisel väljamõeldud meetodi abil kaeti maa-alused kaevandused seestpoolt mingi betoonitaolise massiga, mis oli võimeline taluma niihästi kõrgeid temperatuure kui ka tugevat survet. Üks neist õõnneestest varustati hiigelsuurte ja tugevate ventiilidega, mis lasksid küll veel surve all alla voolata, kuid

sulgusid sügavusest tuleva surve vastu. Sellesse õõnsusse pumbati kõige sügavamal asuvast järvest ette-soojendatud vesi, mis muutus auruks alumise otsa juures olevas mitmesaja-kraadise temperatuuriga kaevanduses ja tõusis teistest kaevandusest auru kujul tugeva surve tõttu uuesti üles. I kaevandusõõnsuse ülemisel äärel, mis asetses sügavamal kui II õõnsuse ülemine avaus, oli katel, milles omakorda viimastest sügavjärvest voolav vesi pidi keema aetama. See sündis sel viisil, et kasutati kuumi veeaure, mis tõusid üles II õõnsusest, katla „kütmiseks“. Mitmesugustel põhjustel oli see kaudne tee vajalik, muu-seas ka auru ühtlase ülesvoolamise pärast.

Varsti osutus, et loobumine otsesest teest oli väga otstarbekohane, kuigi viimane oleks võimaldanud väiksemat energiakulu. Kuum aur katlast voolas lõpuks viimsesse sügavjärve tagasi. Tunduvalt kõrgemal kui katel olid ühes niinimetatud „allsurvekoopas“ üles seatud turbiinid ja generaatorid ja veel kõrgemal asuvates maaõõnsustes transformatorid, millede juurest viisid juhtmed maapealsetesse lülitus- ja mõõduaparaatidesse. Mida kauem töötas uus ettevõtte, seda laiemaks muutus ta tegevuspiirkond. Edust julgustatuna laskis dr. Bronne, kes peainse-nerina oli ühtlasi ka selle uue ettevõtte kõrgeimaks juhiks, teha uusi puurimisi, veel sügavamaid puuri-misi, nii et temal ja ta stabiil õnnestus varsti anda riigile jõujaam, mille asutamiskulud end lühikese aja jooksul ära tasusid.

Loomulikult oli see sensatsiooniline ettevõtte, mille olemasolu välismaa ajalehed ikka uuesti püüdsid eitada, maailma uudishimu keskpunktiks. Sest seni polnud kuskil välismaal leidunud leintajaid, kes nagu dr. Bronne vaeariikkas, mitmeid aastakümneid kest- nud uurimis- ja katsetamistegevuses oleksid saavu- tanud vajalikke põhialuseid. Eriline vastuluure-osakond pidi esimestel aastatel kaitsema ettevõtet niihästi sõp- rade kui ka vaenlaste rünnakute eest. Esimestel aega- del tunti end vabrikus justkui ümberpiiratud kind- luses. Nüüd oli kõige halvemast juba üle saadud. Sellega oldi juba harjunud, et soojusjõu-vabrikult ei saadud riisuda ta saladusi.

Frank Berger pistis endale sigareti suhu ja vaatas järele suitsule, mis vaikes õõõhus keerles taeva poole. Igav asi, see ootamine! mõttes ta jälle uuesti. Ta tahtis just parajasti hakata eemalduma värvavahi majakesest, kuigi talle see oli kõvasti keelatud, kui ta, heites pilgu suure musta vabriku- hoone poole, märkas varjutaolist liikumist. Ta arvas, et oli eksinud. Kiiresti pöördus ta ümber ja vaatas kontrollaparaati. Miski ei liikunud, osutid seisid paigal nagu ikka. Ta vaatas tagasi vabrikuhoone poole. Ta polnud siiski eksinud, ta nägi selgesti, kuidas maja teise korra akna juurest eraldus mingi vari. „Ma näen vist und,“ mõttes ta, „see igavene, lõputu, mõttetu valvamine peab selles süüdi olema.“ Aga samal ajal tundis ta, kuidas ta südame ümber haaras kinni määratu pinevus justkui tugeva klamb- riga. Siis hüppas ta järsku otsustades üle valjusti krigiseva kruusatee masinaruumi sissekäigu poole.

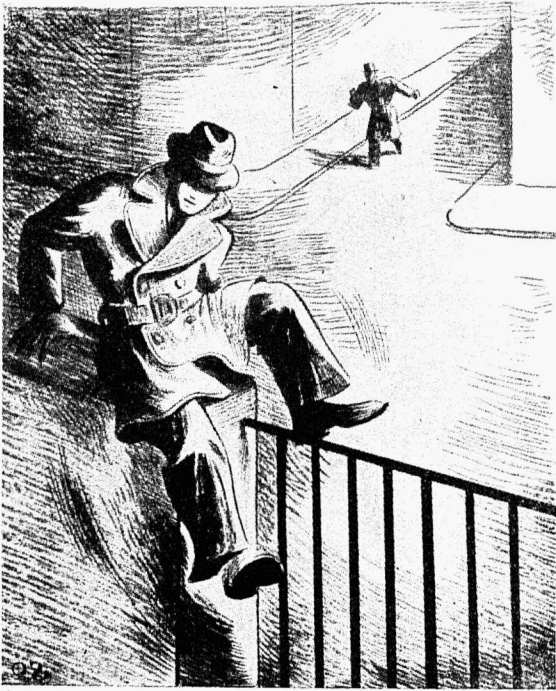
Mees, kes nüüd laskus mööda siledat majakülge teiselt korralt alla, näis olevat ehitise üksikasjadega hästi tuttav. Ta liikus kindlalt ja sihiteadlikult, ja kui mitte see vabrikukülg poleks olnud pimeduses, siis oleks võidud näha ta näojoontes mänglevat rahulole- vat naeratust, mis vaevalt oli kooskõlas selle kaela- murdva ametiga, millega ta praegu tegeles.

Ta balansseeris mööda majakorra simssi edasi, otsis vihmaveetoru ja jätkas siis laskumist.

Järsku peatus see ettevaatlikult allalibisev mees ja justkui tardus keset libisemist. Kas ei krigisenud kruus all vabrikuhoovis? Mees püüdis pead pöörata. See õnnestus tal vaid poolikult, sest ta pidi valvama, et ta ei kaotaks müüri väikesi ebataasusisi jalgade alt.

Hiirvaikselt kuulatas ta, surutuna vastu seinat. Polnud mingit kahtlust, sealt alt kuuldusid sammud üles, mis pealegi näisid veel lähenevat. Kas tõesti

Ta jõudis raudaiani, hüppas üles ja vibutas enese julge hüppega sellest üle.

oli keegi midagi märganud? See oli ju sama hea kui võimatu. Ta oli ju pärastlõunal pärast kirjeldamatult vaevarikast tööd läbi lõiganud kõik teatejuhtmed ja sellega teinud võitlusvõimetuks kõik need nähtamatud valvajakad, mis infrapunaste kiirtena hiilisid iga ukse ja akna taga, mis sulgesid iga käigu ja kontrollisid iga treppi. Inimliku arvestuse järgi oleks pidanud ta ronimisretk jääma märgatamatuks.

Aga sammud hoovil, mis tulid ikka lähemale, näisid tunnistavat hoopis muud. Mingi valvas silm pidi teda siiski näinud olema.

Nüüd oli tarvis olla kiirem kui mees, kes lähenes. Lühidalt otsustanud, loobus ronija oma ettevaatusest ja laskus müri alla mööda vihmatoru alla. Ta pörkas kõvasti vastu maad. Kuid ta hüppas püsti vaevalt ühe sekundi möödudes ja hakkas põgenema. Kohutava kiirusega hüppas ta pimeduses edasi. Jälitaja oli tal tihedalt kannul. Kõik ta püüded olid suunatud sellele, et vahe ei väheneks.

Mees hoidis suunda lõunavärava poole. Algu oli ta kavatsenud teist väljapääsu, nimelt seda, mille kaugeateatajad ta oli teovõimetuks teinud. Nüüd aga polnud sellest enam juttugi. Avastatud oli ta juba nagunii. Nüüd oli vaja ainult nii kiiresti kui võimalik pääseda jälitaja käest. Astugu aparaadid tegevusse, hakaku taguma alarmikellad ja ulguma sireenid.

Ta jõudis raudaiani, hüppas üles ja vibutas enda julge hüppega sellest üle. Nagu ta oli oodanudki, algas samal hetkel signaalaparaatide kõrvulukustav müra. Juba süttis valgus III insenerimaja esisel. Jälitatav märkas seda peagu kahjuröömsa naeratusena. Polnud enam sada meetritki autoni, mis seisis maanteel. See oli ta oma auto. Vaevalt autosse hüpanud, käivitas ta selle, mootor hüppas silmapilkselt käima ja pöörase kiirusega sõitis auto pimedusse.

„Tee lääne poole!“ karjus Frank Berger. Ta oli teinud kõige mõistlikumat, mis ta võis teha, kui ta nägi, et jälitamine polnud tal õnnestunud. Ta oli õue tagasi joosnud, oli hüpanud autosse, mis ootas garaazis sõiduvõimlana, oli pannud selle kohe startima, oli sõitnud idaväravani, oli selle momentaanselt avanud ja oli täie gaasi all võõrale autole järele kihutanud.

Polnud mingit kahtlust, et mees oli lääneteel.

Idatee oli palju selgemini nähtav, seal oleks vähemalt valguskuma pidanud näitama, et jälitatav oli valinud selle tee. „Järele lääne poole!“ mõttes Frank Berger täis trotsi. „Küll ma su veel kätte saan, pojuke!“ Ta lülitas kompressori sisse ja masin hakkas tumedalt ulguma, hüpates võimsa hooga ööpimedusse.

*

Peainsener dr. Bronne oli varasel hommikutunnil pealinnast tagasi saabunud. Väravavaht lõunaväravas tervitas sirgelt seistes ja laskis auto läbi. Varsti pärast seda istus Bronne töövalmilt oma büroos. See, mis ta leidis oma kirjutuslaual, näis teda erakordselt huvitavat, sest ta lülitas varsti oma tööruumi ees signaali: „Mitte segada.“ Poole tunni kestel tegeles ta kiindunult enda ees olevate joonistega. Siis avas ta sulu ja lülitas mikrofoni peavärava vahli majakesele: „Härra Berger otsekohe minu juurde!“ — „Härra Berger otsekohe minu juurde!“ kordas aparaat kuulekalt.

Pead raputades hoidis peainsener käes plaani visandeid, millised ta hommikul oli leidnud oma kirjutuslaualt. Need olid otse hiilgavad konstruktsioonid. Ta lehitses pabereid erutatuna justkui ajalehelugeja, kes otsib omaenese pulmateadet. „Neetult kavalad plaanid,“ urises ta endamisi. Aga kes oli talle need skitsid lauale pannud? Oma oivalise mälu juures teadis ta päris täpselt, et ta polnud seda mappi veel kunagi näinud, veel vähem käes hoidnud. Tema naissekretär oli eile pärastlõunal tema juurest lahkunud ja polnud täna hommikul veel tulnud. Tema ei saanud see olla. Keegi ei saanud seda mappi tema lauale panna. Sest keegi peale tema sekretäri ei pääsenud sellesse tuppa. Mitte keegi, välja arvatud härra Berger, öövalvur.

Ent kuhu jääb see mees nüüd? Peainsener Bronne oli juba korduvalt, sellal kui ta lehitses veel jooniseid, vaadanud signaallampide poole kirjutuslaual kohal. Roheline — „aru saadud“ — lamp polnud veel süttinud. Berger oleks pidanud ju ometi väljakutset kuulma või siis oleks pidanud ilmuma vähemalt ta kolleeg!

Järsku — kaks punast lampi, mitte roheline lamp! Peainsener lükkas automaatselt mikrofoniilülitaja vastuvõtja peale. See pidi olema vastus tema kutsele. Ja seal kõlaski mikrofoniist: „Bergerit ei ole siin!“

Peainsener Bronne laskis ärritunult lülitaja lahti. See hüppas normaalasendisse tagasi. Bergerit ei ole siin — mida pidi see tähendama?

Ta surus viivituse pärast halvas tujus olles kolm korda sekretariaadi kellanupule. Siis ootas ta hetke ja kordas signaali tugevasti. „Küll ma sellele Westermannile juba jalad alla teen,“ urises ta.

Westermann oli ta parem käsi. Aga ta ei sallinud teda hästi. Ta ei sallinud tema orjalikku käitumist, seda igavest ringijooksmist ja meeldipäiudmist vabrikujuhatause liikmetele. Westermann oli edasi-püüdja inimene, väga tubli ja korralik, kuid kesk-pärane. Suuremate ülesannete juures ütlesid ta võimed üles. Näiteks kasvõi praegugi, mõttes peainsener Bronne pahaselt ja seepärast veidi ebaõiglaselt, oleks võinud see Westermann, kui ta teda kord vajas, ka natuke rohkem võinud rutata! See möte oli vaevalt lõpuni mõeldud, kui suur klaasuks järsku avanen ja kõhn, liikuv, alluva välimusega mehike hingetult sisse jooksis — Westermann kogu oma elusuures, alati ärritunud, punase laubaga ja viltuistuva kaelasideme-ga.

„Härra peainsener soovib?“

Dr. Bronne võpatas. „Tere hommikust, Westermann. Berger ei ole oma kohal. Te arvatavasti kuulsite seda juba valjuhääldajast. Saatke minu juurde kohe härra dr. Grote. Te teate kindlasti peast, millisest osakonnast teda võib leida. Ma pean temaga kohe rääkima!“

„Grote? Noor Grote? Kes end hiljuti nõupidamisel nii tähtsaks tegi?“

Dr. Bronne kergitas ägestunult kulme. „Kas ta end tähtsaks tegi või mitte, härra Westermann, — ma vajan teda praegu. Ma tean, teil on midagi tema vastu. Võib-olla on ta teie jaoks liiga tubli. Igal juhul on ta mulle täpselt samuti silma paistnud kui teilegi. Ainult selle vahega, et mul pole midagi selle vastu, kui noortel inimestel oma tujud on. Aga teile näib see olevat ebameeldiv.“

„Aga, härra peainsener,“ kogeles Westermann hirmunult. „Ma arvan ju ainult...“

„Te ei pea midagi arvama. See idee parandustest, millele Grote hiljuti vihjas, on mul ammu juba peas olnud. Aga mida te ütlete, kui ma teile seda siin näitan?“ Ta haaras paberid, mida ta ennist nii erutunult oli lehitsetanud, ja laskis Westermannil heita ühe põgusa pilgu neisse. „Siin on teil Grote ettepanekud, needsamad, millele ta hiljuti vihjas, kuid täpsemalt ja ulatuslikumalt läbi töötatud. Ja nimelt ühes joonistepakis, mis seletamatul viisil on sattunud mu kirjutuslauale.“

Westermann piilus uudishimulikult joonistele oma šefi käes. Bronnel ei näinud aga tahtmist olevat kõnelust jätkata. Kui Westermann midagi ei vastanud, ütles ta: „Siis kutsuge mulle ometi lõpuks see Grote siia! Ja siis hoolitsege Bergeri eest. Või saatke mulle see väravahaht, kes praegu tema asemel teenistuses on, kuid kähku!“

„Kuid härra Grote pole ju siin,“ ütles Westermann, kui ta juba uksele seisis. Ta lõi endale peopesaga vastu laupa. „Selle olin ma ju hoopis unustanud. Grotel on tänasest peale puhkus. Me saime juba üleeile asendamistähe.“

Peainsener trummeldas närviliselt sõrmedega lauale. „Jah, see klapiib. Teil on õigus. Kuid vean siiski kihla, et joonised on Grotelt. Kaks inimest ei või ometi üheaegselt tulla nii sarnasele ideele. Ja neist paarist vihjest, mida me hiljuti ärikonverentsil Grotelt kuulsime, ei suutnud ju ükski inimene nii palju omandada, et ta kohe nii imestletavaid jooniseid oleks võinud valmistada.“

Dr. Bronne heitis uuesti peagu õrna pilgu kirevalt täisjoonistatud poognatele.

„Vaadake kord seda, Westermann! On lausa rõõm midagi sellist näha. Iga laps saab sellest aru, aga keegi meist pole tänaseni sellele tulnud! Need on parandused, mis end tunda annavad. Aga ei, teil pole tarvis praegu jooniseid vaadata!“ Ta tõmbas Westermannil paberid nina alt ära. „Vaadake, kus on Berger! Mitu korda ma olen seda juba teile ütelnud?“

Onnetu ilmega pöördus Westermann ümber ja tahtis kaduda. Uksel pidi ta peagu väravahaht Krumbachiga kokku pörkama. Viimane pöördus Bronne

„Vaadake kord seda! On lausa rõõm midagi sellist näha.“

poole. „Härra peainsener,“ teatas ta, „Berger on kadunud. Lihtsalt kadunud. Ükski inimene ei tea, kuhu. Ja auto on ka kadunud!“

„Milline auto?“

„Noh, valveauto.“

Bronne vaatas üles, silmitses küsivalt Westermanniga ja vaatas tagasi Krumbachi otsa. „Valveauto? Siis pidi täna öösel midagi lahti olema. Miks pole sellest midagi teatatud? Teade oleks pidanud ju ammu mu laual olema. Nüüd aga palun, Westermann, tempo, tempo! Lõpuks peab ju teadma, mis omaenda vabrikus sünnib.“

Westermann tormas minema, solvununa ja nõutuna, ja Krumbach asutas end talle järgnema. Peainsener oli erutunult sammunud akna juurde ja põrnitses suurele vabrikuplatsile, justkui oleks võinud sealt tulla vastus küsimusele, mis teda huvitas. „Jah, hea küll, Krumbach, te võite minna, kuid pidage esialgu suu. Kindlasti on kõik korras. See kõik on ka ainult teatav ettevaatusvahend. Ma ei saa uskuda, et Berger ainult lõbusõidule on läinud. Ta pidi juba teadma, mis ta tegi.“

Krumbach kummardus ja läks. Bronne tahtis parajasti koduse telefoniga võtta ühendust õõvalveinseneriga, kui Westermann tagasi tuli. Üks majadetektiiv järgnes talle.

„Lühidalt, härra peainsener,“ algas mees. „Täna öösel on midagi juhtunud. Mis nimelt, seda ei tea me isegi. Aparaadid pole näidanud midagi, mis oleks vihjanud sellele, et keegi kutsumata küllaline oleks sisse tunginud. Aga öösel poole kahe ajal on järsku alarmikellad lahti läinud ja kohe pärast seda on väravahaht Berger autoga valvekuurist läbi idavärava välja sõitnud. Praeguseini pole meil veel ainustki elumärki temast. Ma sain õõinsenerilt ülesande selle juhtumuse uurimiseks. Et ma end teile veel pole teatanud, tuleb sellest, et ma ei arvanud teid nii vara veel büroos olevat. Vastasel korral oleksin ma juba teie juures olnud ja oleksin teilt küsinud, kas peame sellest politseile teatama.“

Westermann hüppas üles. „Seda oleksite ikka juba pidanud tegema,“ hüüdis ta. „Sellist asja ei tarvitse ju enne küsida! Siin on öösel toime pandud mõni mõrv ja te ei tea päise päeva ajalgi ikka veel, kas peate sellest politseile teatama!“

„Pidage, pidage,“ ütles Bronne. „Mitte nii tormakalt, Westermann. Kiirus on ju hea asi, aga ülekiirustamine pole iga kord õige. Mis on juhtunud, see on juhtunud, selles ei saa ka politsei midagi muuta. Ja ma pean seda kõige paremaks — politseid mitte asjasse segada. Vähemalt esialgu mitte.“

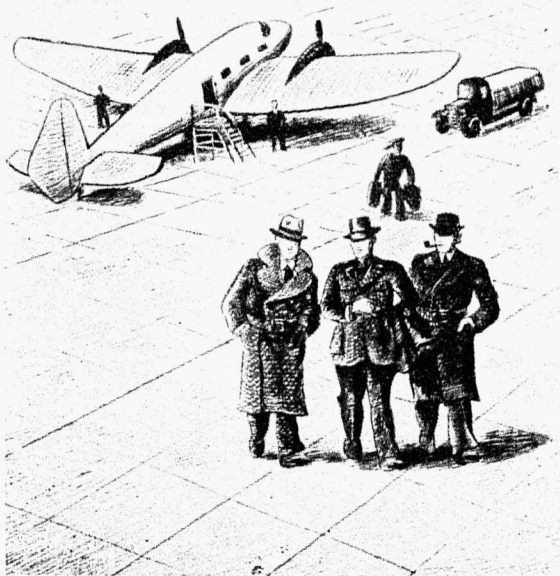
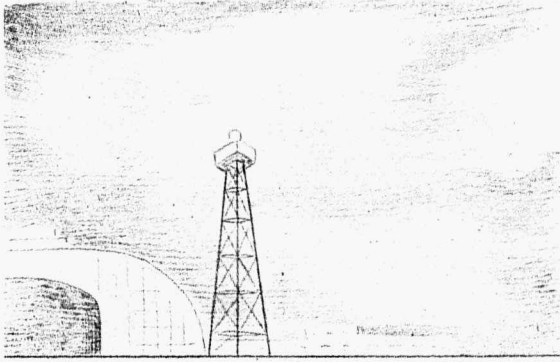
Westermann kehitas solvunult õlgu ja istus kõrvale ühte tugitooli mehe ilmega, kes tahab selgesti näidata, et ta oma ülemuse arvamusega ei nõustu ja et ta temale lükkab igasuguse süü selles, mis sellest arvamusest ebameeldivat võib tulla. Bronne ei pannud teda tähele, vaid jätkas kõnelust eradetektiiviga.

Selle järgi otsustades, mis seni oli kindlaks tehtud, polnud vabrikus midagi juhtunud, mis oleks lasknud spionaaži oletada. Isegi üksi masinaruumi ja kaevandusõõnsustesse, mille kaudu jooksid vabriku elusooned, ei olnud nähtavasti väävõtmetega katsutud avada. Kontroll-instrumendid polnud midagi tähtsat registreerinud, välja arvatud see, et aiaist peavärava lähedal oli üle ronitud. Aga mida pidi varas otsima öösel vabrikus, kui ta polnud spioon?

Dr. Bronne võttis selle arutluse tulemuse kokku järgmisse lausesse: „Me jätkame uurimist täiesti vaikselt. Aga mitte ainult selle kohta, mis siin täna öösel vabrikus on juhtunud, vaid kõigepealt Bergeri otsimist. Sest ma usun, et ta võiks meile kõige enim ütelda, mis siin lahti oli.“

Westermann istus osavõtmatult oma tugitoolis. Kui tema ettepanekuid ei võetud vastu, siis ei tahtnud ta selle asjaga ka mingit tegemist teha. Bronne vaatles teda kõrvalt ja ärritus tema osavõtmatusest. „Wes-

Nad olid kolmekesi just praegu lennukist maha astunud.

termann, te istute siin, nagu ei puutuks see üldse teisse. Kui teil pole ühtki head ideed, kuidas me siin edasi võiksime jõuda, siis püüdke vähemalt Grote perekonnalt teada saada, kuhu ta on reisunud. Või ehk on ta ka siia jätnud oma puhkuseaadressi. Mul on väga tähtis temaga kõnelda. Üheainsa teatega temalt võiksime kaugemale jõuda.“

Westermann tõsis vastumeelselt. Valjuhääldaja kirjutuslaual hakkas tööle. Punased kontroll-lambid olid süttinud ja Bronne oli lülitaja lükanud vastavasse kohta. Telefonikeskjaam teatas, et on tulnud telegramm Bergerilt. „Jälitan vabrikuspiooni. Olen tal jälil. Jõuan ühe tunni pärast Helgoland. Berger.“

„Noh nii,“ ütles Bronne. „Me ju teadsime juba, et Berger on me õise küllastaja kannul.“

„Sellega langeb vististi ära võimalus, et Berger on simuleerinud sissemurdmist, et kahtlusest vabana mingisugusel põhjusel vabrikust eemalduda?“ küsis detektiiv. „Peab ju kõigele mõtlema ja ka sellist võimalust arvestama.“

„Teil on õigus,“ ütles Bronne. „Aga ma tahaksin Bergeri eest oma käe tulle pista. Ta on üks meie usaldatavaimaid ametnikke. Kuid ma arvan, et me ei tohiks nüüd sugugi aega kaotada. Ma palun teid, sõitke kohe Helgoland. Vaadake kohapeal järele, mida te saaksite teha. Te ei tarvitse ju loota ainult Bergerile, tegutsege rahulikult omal käel, olgugi et temaga koos võiks kergemini õnnestuda asjasse valgust tuua. Vahepeal püüame me siin üles otsida kahtlasi jälgi. Võib-olla leiame me siin veel paar pidepunkti, mis meile asja selgitaksid. Westermann, te tulete nüüd minuga ühes direktor Glücke juurde.“

Seal me kõneleme kokku edaspidise tegevuskava asjus. Pidage, joonised tahaksin ma ju ometi ka kaasa võtta! Need on valguspunktid terves selles tumedas loos — juhtugu mistahes.“

*

Täpselt kaksikümmend neli tundi hiljem valitses peainsener Bronne töötoas jälle elav asjaajamine. Mitte ükski mõned eestseisuse-liikmed polnud kogunenud laia tammepuust laua ümber, ka vabriku detektiiv-osakond oli ilmunud sinna terves koosseisus. Oli peagu ime, et naissekretär oli leidnud nii palju toole küllastajate jaoks. Viimastena tulnud seisid püsti: Berger, dr. Werner Grote ja detektiiv. Nad olid kolmekesi just praegu lennukist maha astunud, mis oli maandunud vabrikuesisel platsil ja oli andnud signaali üldiseks kogunemiseks peainsener Bronne töötoas.

„Et lühidalt teha,“ — nii oli detektiiv alanud oma jutustust, kuid see oli veninud pikemaks, kui selline sissejuhatus töötas. Helgolandis oli ta kohanud Bergerit ja ühiselt olid nad siis ühe targasti väljamõeldud plaani abil tabanud mehe, kellele Berger oli õmmelikul viisil jäänud jälile. See oli dr. Werner Grote, maasoosjõu-vabriku konstruktiooni-osakonna liige. Algul ta oli tugevasti vastu pannud enda tabamisele ja lennukissevedamisele nende mõlema poolt. Ta püsis kangekaelselt selle juures, et ta olevat oma puhkuseaadressi kätte saanud ja olevat teatanud vabrikule oma puhkuseleminkest, ta ei teadvat, mis need mõlemad temast tahavad. Temal polevat midagi tegemist oletatava õise sissetungiga vabrikusse. Mis siis see juures on varastatud või kaduma läinud, oli ta küsinud. Selle peale ei saanud kumbki ta saatjaist anda rahuldavat vastust.

Ka nüüd peainsener Bronne töötoas püsis Werner Grote selle juures, et tal ei olevat kogu selle asjaga midagi tegemist. Naeruväärt! Milleks peaks ta õösel vabrikus ümber kolama, milles ta päevaajal võib vabalt sisse ja välja käia?

Eestseisuse-liikmed pistsid pead kokku ja osistasid.

„Ja mis see on, härra dr. Grote?“ küsis äkki dr. Bronne rõõmsa kõlaga hääles ja näitas konstruktioonijooniste pakile, mille ta oli leidnud eelmise päeva hommikul oma kirjutuslaualt. „Kas need pole teilt?“

Dr. Werner Grote astus lähemale ja silmitses pabereid.

„Pole vähimatki aimu,“ ütles ta, „kuskil peaks ju seisma siin joonistaja märk, härra peainsener.“

„Nii? Jah, see peaks olema küll. Kuid siin just pole sellist. Aga mulle meenub, et teatavil joonistel teie konstruktiooni-osakonnast oli Üs erilisel viisil kirjutatud, just samuti, nagu te näete siin nendel plaanidel.“ Grote vaatas ükskõiksel lehtedele. „Vaadake kord siia, härra dr. Grote! Jah, just seda kohta ma mõtlen. Mulle tundub see käekiri tuttavana, kuigi need on ainult joonistatud trükitähed.“

Grote näole valgus kerge puna, aga ta kannatas peainseneri pilgu kindlasti välja. „Selliseid Üs teevad vist küll sajad insenerid,“ vastas ta lühidalt.

„Aga selliseid jooniseid ei tee sajad insenerid, selliseid ideid ei oma sajad insenerid; neid omab ainult üks! Ja ma usun, et see üks on seesama, kes meile viimasel ärikonverentsil hiljuti esitas sellised ettepanekud.“

Grote vaatas maha ja ei vastanud midagi.

„Aga kui te arvate, et sel ajal pole teiega midagi ühist,“ jätkas Bronne, „ja et ka teie konstruktiooni-osakonnal pole midagi tegemist nende tõesti imestletavate ideedega, siis me hävitame need joonised ära. Sest võraste konstruktioone ei tahaks ma meie vabrikus nagunii rakendada, seda vähem, et konstruktor on meile tundmatu.“

Siis hakkas ta suuri pabereid lõhki käristama. Ta rebis esimese lehe keskelt pooleks — ta oli juba varem selle kohta veendumusele jõudnud, et seda

abikonstruktsiooni on kerge järele joonistada —, siis tõmbas selle kaheksaks, kuuteistkümneks, kolmekümne kaheks tükiks ja asutus järgmise lehega samuti tegema. Siis aga ei pidanud Grote enam vastu. Ärritunult hüppas ta püsti ja haaras Bronne käest kinni. „Härra peainsener, mis te teete seal? Te ei taha ju ometi neid jooniseid hävitada? Kes teab, kas neist on olemas duplikaati. Need on maksnud ju pikki kuid tööd — seda ei või ju ometi nii lihtsalt hävitada!“

Ta oli muutunud kriitvalgeks ja hoidis kramplikult kirjutuslaua äärest kinni. Bronne vaatles teda teeseldud ükskõiksusega, siis naeratas ta: „Noh, armas dr. Grote, tunnistage parem üles, et need on teie joonised. Vastasel korral ei päästa neid miski hävimisest.“ Ja sellega hakkas ta teist poognat katki kärastama.

Nüüd oli Grote enesevalitsusel lõpp. „Mis te teete seal? Te ei tohi ometi minu kuusid kestnud tööd siin palja tuju pärast katki rebida!“

Ent Bronne oligi juba peatunud. „Noh, niisiis! Mul pole midagi vähem mõttes kui teilt röövida teie töö vilja. Kuid seda oleksite mulle pidanud ütlemä. Kui te aga nüüd juba kord olete ülestunnistamishoos, siis palun teid, loomulikult ainult vormi pärast, nüüdsama kohe ka teatada, et öine sisse-murdja olite teie ja mitte keegi muu. Ma arvasin seda juba ammu, aga ma tahaksin seda ometi meeldi teie enda käest kuulda. Sest kes muu oleks küll teinud meile öise visiidi, mille juures midagi pole kaduma läinud ja midagi pole varastatud, küll aga on minu kirjutuslauale asetatud midagi kingituse-taolist?“

„Ma tunnistan selle üles,“ ütles dr. Werner Grote üleni punastades.

Üks eestseisuse härradest segas end vahele. „Aga taeva pärast, härra dr. Grote, miks valisite selle kaelamurdva kõrvaltee? Miks ei läinud te lihtsalt härra peainsener Bronne juurde ja ei ütelnud talle, see ja see on mulle mõttesse tulnud, nii ja nii olen ma välja töötanud parandused, siin on mu joonised, palun vaadake need järele!“

Werner Grote vaikis ja vahtis põrandale.

Peainsener võttis sõna. „See on ka minu arvamus, härra dr. Grote. Miks ei käinud te seda lihtsat teed? Loomulikult võite te vaikida ja ma respek-teeriksin ka teie vaikimist, aga ma sooviksin väga teada, mispärast olete teinud endale nii palju tüli.“

Werner Grote vaatas üles. „Seda ütlete teie, härra peainsener? Vabandage, aga kas ma teie viimase teate järel oleksin võinud loota, et te hakkate uurima mu plaane?“

„Millise minu viimase teate järel?“

„Noh, selle, mille mulle tõi härra Westermann.“

„Härra Westermann? Ma ei suuda midagi meelde tuletada. Isegi mitte seda, et te üldse minu poole olete pöördunud!“

„Loomulikult mitte otse teie poole, härra peainsener. Ma palusin härra Westermanni teile minu soovist parajal ajal teatada. Ja vastus, mille ma sain, polnud sugugi julgustav. Härra Westermann ütles mulle, et teil polevat sugugi aega. Ma võivat oma plaanid tema kätte anda. Ja seda ma ei tahtnud. Sest ma olin juba paar aastat tagasi kord sama-sugused plaanid härra Westermanni kaudu teile saatnud ja veerandaasta pärast tagasi saanud — läbi-vaatamatult! Ma olin tol korral salaja kaks tähtsat lehte äärtest kokku kleepinud ja need lehed olid lahti võtmata teineteise küljest. See oli mulle tõendusks, et Westermann polnud mu plaane uurinud, vaid oli mind ainult kinni pidanud.“

Bronne oli üles hüpanud. „See on esimene sõna, mis ma kuulen nende varasemate plaanide kohta teilt,“ hüüdis ta ärritunult. „Härra Westermann, palun, selgitage mulle seda...“

Westermann mängis süütut. „Ma uskusin, et toimin teie instruksioonide kohaselt, härra peainse-

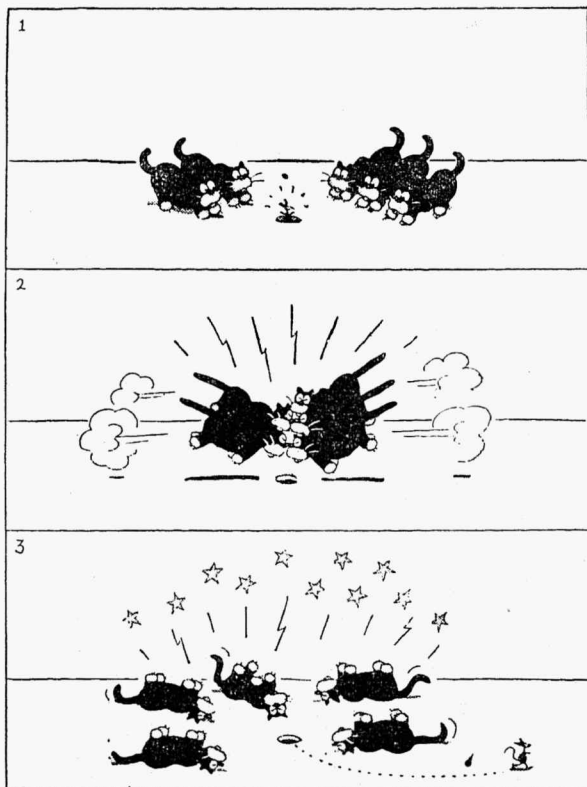
ner. Ma uskusin, et pean teist eemale hoidma kõik üleaurused tülitused, ja seda olen ma teinud, muud midagi.“

Dr. Bronne nägi ainsa pilguga olukorra läbi. Ta loobus seda asja arutamast eestseisuse juures-olekul. Westermann, kellele ta oli kinkinud oma usal-duse, oli teda tüssanud. Juhtunut ei saanud enam olematuks teha. Võis ainult tuleviku eest hoolitseda.

„Siis olete te minust veidi valesti aru saanud, armas härra Westermann,“ ütles Bronne vaikse, kuid lõikavalt külma häälega. „Iga mees ei suuda vist minu soovidest nii aru saada, et ka ilma seletamis-teta poleks arusaamatusi. Härra Grote, kes siin öösel tegutses seinaronijana, on, nagu mulle näib, olukorras paremini aru saanud kui teie, härra Westermann. Ma ei taha teile peale käia, aga ma usun, see tuleb teile kasuks, kui teie, selleks et saavutada uuesti vajalikku kontakti meie töö praktiliste nõud-mistega, homsest alates jälle all vabrikus tööle asute. Härra dr. Grote võtab üle teie kohused minu juu-res ja karistusena kaabli läbilõikamise eest katkestab ta oma pühkuse ning asub kohe ametisse. Igal juhul aga usun ma, et minul ja vabrikul läheb tema aru-saamisvõime abil paremini kui teie omaga, härra Westermann!“

Nende sõnadega astus Bronne kohmetunud Wer-ner Grote juurde ja raputas ta kätt. Siis pöördus ta peagu kannatamatult toasolijate poole: „Mu härrad, ma usun, see juhtum on nüüd selgitatud. Mõned meist on rikastunud ühe tähtsa kogemuse võrra. Mis minusse puutub, siis ma ei tahaks, et see vahe-juhtum puuduks mu elamustes. Aga nüüd küllalt sellest. Läheme jälle koos oma töö juurde vab-rikusse!“

Viis musta kassi

hiirt püüdmas.

Lohe lendab üle jõe

Kaheteistkümnepäevane John hüüis ringi nagu kehastunud halb südametunnistus. Selle põhjuseks oli tema kodukohas ühe inseneri poolt levitatud teadaanne, kus lubati tasu sellele, kes annab üles poisi nime, kelle kirju paberlohe oli lennanud üle võimsa, kohiseva ja vahutava Niagara kose teisele kaldale.

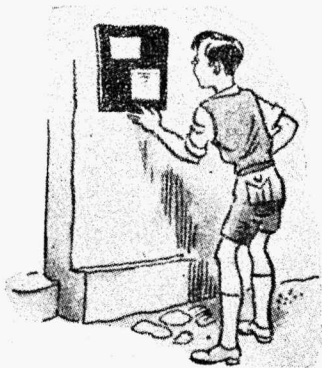
John oleks kõige meelsamini pugunud maa alla, et teha end nähtamatuks. Et see teadaanne talle midagi head ei tähendanud, võis ta juba ette aimata. Muidugi oli ta teadnud, et kose läheduses mängimine oli kõvasti keelatud, kuna seal oli juba palju õnnetusi juhtunud. Ent Johnil polnud suuremat lõbu kui oma lohe otse kose äärel lendu lasta. Kui palju katseid oli tal ebaõnnestunud! Kui kaua pidi ta õhuvoolusid jälgima ja uurima, kuni leidis kõige sobivama, mis kandis tema lohe üle mähiseva jõe teisele kaldale! Et ta sellega oli saavutanud midagi, mis seni kellelgi polnud õnnestunud, ei teadnud ta üldse. Veel keegi polnud kose lähedal jõge ületanud. Suvel olid tugevad voolud, talvel võimsad jääpangad, mis tekitasid jões ületamatuid takistusi. Puudus igasugune ühendus kallaste vahel. Tuli käia tundidepikkusi kõrvalteid, kui sooviti minna üle jõe.

John hellitas oma sügavas südamesopis arga lootust, et keegi ei näinud teda lohet õhku laskmas ja seega ei saanud teda ka insenerile üles anda. Ta ise ei reedaks end kuidagi. Pigem muutub Niagara kosk üleöö tasaseks vooluks, kui et üks sõna üle tema huulte tuleks.

John nägi palju vaeva oma murede ja kartuste varjamisega. Kuid ta elas alatises sisemises pinges, teritas igal juhul kõrvu, et teada saada, kas ollakse juba tema jälil ja kas keegi teab, miks pagana pihta see insener tahtis ühel poisil ta lõbusaid mängu keelata. Koske see ju ei puudutanud, ja et talle veega ülepritsitud, siledatel kaljudel midagi ei juhtuks, see-eest hoolitses ta juba ise.

Johni vanemate majas kõneldi loomulikult ka sellest sündmusest ja isa ütles lõunalauas, kui lusikad taldrikutel klõbisesid ja Johni pea kummardus ikka sügavamale selle kohale: „Noh, see jõnglane võib endale õnne soovida, kui ta tabatakse! Ta peaks juba aegsasti oma püksid polsterdama. Kes see küll võis olla? Kes teab, mis ta rumal lohe seal on korda saatnud.“

See kõik ei aidanud Johni tuju tõsta.

Seal seisis tõesti, et lohe omanik saab kümme dollarit vaevatasu.

Alles siis, kui mitu päeva oli möödunud vahejuhtumiteta, tundis ta jälle end paremini. Ühel päeval tõi isa koju järgmise uudise: „Raekoja seinal ripub uus teadaanne insenerilt!“ Johnile tundus, nagu seisataks ta süda. „Mis selle lohega küll pidi olema juhtunud!“ jätkas isa. „Nüüd lubab ta poisile koguni tasu, kui ta ise enesest teatab.“

Sel hetkel tõusis Johni hirmusügavusist ilusaim lootus. Isa oli vaevalt lause lõpetanud, kui John juba minema pistis. Ta pidi oma silmaga nägema, mis insener seal teatas. Kas see ei olnud vaid lõks tema püüdmiseks?

Seal seisis tõepoolest must valgel, et noor loheomanik saab kümme dollarit vaevatasu, kui ta teatab endast insenerile. Kümme dollarit! Johni silmade ees hakkas raekoda ja kogu plats tantsima ning üles-alla hüppama. Kümme dollarit! Ning hirmust vaba! See oli peaaegu usutamatu õnn. Üks pilk inseneri kirjutisele heita, kõva rõõmuhõise kuuldavale lasta ja imestusväärse kiirusega võõraste maha poole punuma pista — see oli Johnil ühe silmapilgu töö.

Ta viidi kohe inseneri juurde. Enne veel, kui ta, hingetu kiirest jookust, sai sõnagi öelda, ütles insener: „Ah nii, sina oled see, kelle lohe lendas üle jõe teisele kaldale?“

John noogutas. „Kõige parem on, kui me läheme teopaigale ja sina jutustad mulle, mis ajast saadik sinu lohed üle kose lendavad.“

Ning sellal kui nad läksid jõe äärde, mille kohin ja mürin muutus üha tugevamaks, jutustas John, et tal ei olevat mitte kohe õnnestunud lohesid üle jõe saata. Alles paljude ebaõnnestumiste järel läinud tal korda kindlaks teha, millised õhuvoolud olid kõige soodsamad.

„Kas te tahate ka lohet lendu lasta?“ küsis ta ja vaatas insenerile kahtlevalt otsa.

See naeris. „Ei, seda mitte. Kuid ma tahan silda üle kose ehitada ja sealjuures peab mind lohe aitama.“

„Sild peab sellest tulema,“ ütles insener.

Anna Haava 75-aastane

Anna Rosalie Haavakivi, luuletaja-nimega Anna Haava, sündis 15. oktoobril 1864. a. Kodavere kihelkonnas Pala vallas Haavakivi talus. Õppis esmalt Pataste mõisa erakoolis, hiljem lõpetas Tartu kõrgema tütarlastekooli kodukooliõpetajanna kutsetunnistusega. Hakkas teotsema lasteaednikuna ja eratunniandjana. Vahepeal viibis Saksamaal, hiljem Venemaal, kust ta pöördus 1900. a. kodumaale ja asus isatallu venna juurde perenaiseks. 1906. a. asus ta alatiseks Tartu, pühendudes täielikult kirjanduslikule tegevusele.

Anna Haava esimesed luuletused ilmusid Hermannii „Postimehes“ ja äratasid kohe üldist tähelepanu. Kõik ta kolm esimest luuletuskogu: „Luuletused“ I (1888), II (1890) ja III (1897) esitavad enamikus armastusluulet. Ta järgmised värsiraamatud: „Lained“ (1906), „Ristlained“ (1910), „Põhjamaa lapsed“ (1913) ja „Meie päevist“ (1920) sisaldavad juba rohkesti ühiskondlikke küsimusi haaravat, protestivat ning arvustavat ajaluulet. Oma viimastes kogudes: „Siiski on elu ilus“ (1930) ja „Laulan oma eesti laulu“ (1934) Anna Haava on välja jõudnud tasakaaluka ja optimistliku elutundi.

See käis üle Johni arusaamisvõime. „Rippuv sild peab see olema,“ seletas talle insener, „et mõlemajd kaldaid ühendada. Ja sealjuures on tarvis kõige enne traatkõis üle kose tõmmata. See ei paistnud mulle algul raske olevat. Üks paadimees istus paati, hoidis traatkõit ühest otsast kinni ja sõudis eemale. Ta ei jõudnud aga kaugemale. Keerlevad veevood ümbritsesid ta paati nagu kuivanud lehte. Keegi ei näinud teda enam. Kuus teist meest katsetasid omakorda. Kuid keegi ei viinud kõit teisele kaldale. Ma uurisin voolu ja veekeeriseid, ehitasin parve ja tahtsin sellega ülalpool koske jõge ületada. Parv paiskus vastu kaljusid ja purunes. Siis lasksin

hügelraketi suurest kahurist. Ka see ei jõudnud õhuvoolude tõttu eesmärgile.

Ma olin meeleheitel ja ei teadnud, millega ma nüüd pidin katsetama. Seal leidsin ma võsastikust paberlohe. See pidi, seda nägin, üle jõe sinna jõudnud olema. Ta peab mind nüüd aitama kõit üle viia.“

„Mina aga uskusin, et saan karistada, kuna kaldal mängimine on keelatud. Muidu oleksin ma juba varem enesest teatanud.“

„Kuid nüüd sa aitad mind?“

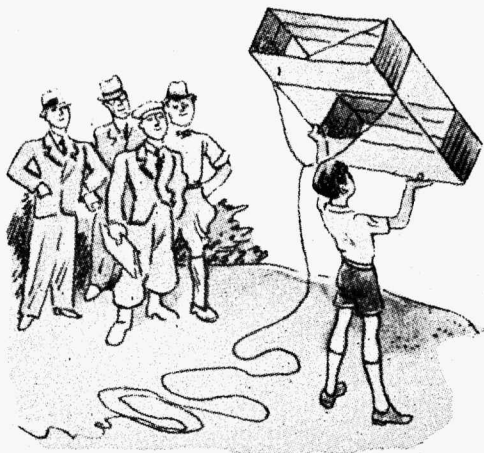
Särava näoga pigistas John pakutud kätt.

Nüüd algas ilus aeg. Usinas koostöös ehitasid John ja insener hiiglasuure lohe. Selle külge kinnitati neljasaja meetri pikkune kõis. „Sa pead ta lendu laskma,“ ütles insener, „täpselt samal kohal, kus varem.“

See oli uhke päev Johnile! Tõsise meestehulga keskel sammus ta talle nii tuttava kalju poole. Teispool kallast seisis niisama palju mehi, kes ootasid põnevalt, mis tema, väike John, teeb. Peaaegu oleks ta tähtsus teda ebakindlaks teinud. Ent kui ta lohe kätte võttis, haaras teda mänguõhin. Ta viskas selle õhku. Huviga vaatasid kõik sellele järele. Kergendatud ohe ja imetlev „ah!“ järgnes, sest lohe lendas rahulikult ja sirgjooneliselt üle kohiseva veevälja. Mütse lehvitades ja kõvade rõõmuhoisetega võeti ta teispool kallast vastu.

Selle väikese lohe abil, mille John laskis õhku tõusta, pandi alus suurele sillaehitusele.

John vaatas seda algul nagu oma tööd ja veetis iga vaba silmapilgu inseneri kõrval. Kui siis sisseõnnistamise ajal aukülalised üle silla sammusid, kõndis nende keskel uhke poiss, kelle paberlohe oli võitnud ületamatu Niagara.

Tõsise meestehulga keskel sammus ta talle nii tuttava kalju poole oma lohega.

Leonardo da Vinci vanana

Leonardo da Vinci

Oma aja targim mees

Ligi viissada aastat tagasi, 1452. a. sündis Piisa ja Firenze linnade vahel Vinci külas Leonardo, oma ajastu kõige andekam mees nii teaduse kui ka kunsti alal. Ta polnud mitte ükski suurim maalikunstnik ja kujur, vaid ka kõige silmapaistvam insener, arhitekt, kirjanik, leidur, matemaatik ja filosoof, ta kirjutas luuletusi ja lõi helitöid. Esimesena süvenes ta uurimustesse, milliseid teadusmehed on julgenud puudutada alles neli sajandit hiljem. Ta oskas kõike, mida ta kaasaegsedki, veel paremini kui nemad. Kuid ta teadis ka asju, millest teistel polnud kujutlustki. Ta oli nagu erak kõrgel mäel, kes näeb minevikku ja tulevikku nagu prohvet.

Me ei tea, miks geniaalsuse-tuli oli just temas süttinud. Isa poolt olid ta sugulased olnud advokaadid sugupõlvest sugupõlve, kuna ema sugulased olid põlluharijad. Lapsena oli Leonardo otse ilu kehasis, mehega ta omas kuninglikult suursugust rühti ja oli väga peen ning lihvitud, kuid oma kätega, millega ta maaliskunsti ainulaadselt kergesti ja peenelt, võis ta murda hobuseraua nagu pliatsi. Poisikesena andus ta õpinguile kogu oma hinge ja hämmastas kõiki õpetajaid oma suure andekusega. Ilma igasuguse juhatuseta ta hakkas maalima ja modelleerima ning ta uhkele isale, kes näitas poja teoseid kunstitundjatele, kinnitati, et Leonardo on geenius. Nii pää-

seski poiss andeka meistri Andrea Verocchio õpilasena ühes Botticelli ja Peruginoga. Õige pea oli ta õppinud kõik, mis meister oskas õpetada, ja maalides kord üht altarpilti, jättis ta Verocchio varju.

Eestkostmise alt pääsedes hakkas Leonardo ise endale teed rajama. Ta ei läinud õppima klassiliste meistrite juurde, vaid valis veel suurema meistri — looduse. Ta uuris loodusteadust, anatoomiat, valguse ja varjude mängu, nii et ta portreed olid otsekui elavad. Nii Michelangelo kui ka Rafael õppisid mõlemad palju, uurides Leonardo kunsti.

Oma õpiajal tutvus Leonardo põhjalikult kõige, mis elavas ja elutus looduses oli tähelepanuväärset. Kaljurüügas ja päikese loojumine võisid teda võrdsele vaimustada. Vanakese pea vääriskas samuti maalimist nagu noore neiu kiharad. Ta maaliskärnkonna, nahkhiiri, sisalikke ja putukaid, lõbustades seega oma isa ja hirmutades talupoegi.

Nii ta õppis oma joonistuses loodust ja elu kujutama tõepärasena, reaalsena. Kuid ta pea oli tulvil tuhandeid teisi uurimusi. Ükski asi polnud liiga väike, et äratada temas huvi. Füüsikas ega filosoofias ei olnud nii sügavat või tundmatut asja, mis poleks tema vaimu liikvele äratanud. Ta uuris teaduslikke teooriaid ja kohandas neid tegelikkusele.

Ta uuris õhku ja tuult seadusi ning koostas esimese lennukimudeli. Ta leiutas sae, millega nelja sajandi kestel lõigati Carrara marmorit kujurajamismaterjaliks kogu Euroopa jaoks. Ta tegi plaane tunnelite ehitamiseks mägede alt läbi, ta ehitas tugevad libisevate mäenõlvakute alla, ta valmistas niisutusaparate veevaeseile tasandikele, ta näitas, kuidas võis jõgesid ühendada kanalitega, et soodustada liiklust.

Samal ajal elas Leonardo da Vincis vanade õuelaulikute vaim, ta luuletas, komponeeris ja esitas oma viise omatehtud gitarrkandelil. Ta lõbustas kuningaid ja vürste, esitades neile igasuguseid enneahtamatuid katseid ja vigureid. Ta oli ühtviisi kodus nii teadlaste keskel kui mustlaste laagris. Igas ümbruses oli ta mitmekülgsele andel madagi õppida.

Leonardo oli kogu oma eluaja agaraimad sulemehi. Kõik mõtted, mis ta pead läbisid, kirjutas ta oma märkmikkudesse. Need tõelised teaduse varaad olid unaruses kolmsada aastat ja alles seejärel, kui need taas avastati, märgati, kui imeline, peagu usutamatu geenius oli Leonardo.

Ta armastas reisimist ja võõraid maid. Tema, oma aja suurim kunstnik, teenis Kairo sultanit insenerina. Sealt tuli ta Milanosse, kus ta elas aastaid, teotsedes insenerina, arhitektina, kujurina, maalikunstnikuna ja türann Ludovico Sforza kunstiliste, teaduslike ja tehniliste ürituste juhatajana. Ta korraldas etendusi, rongkäike, maskipidusi, valmistas kavandeid suuremate ehitiste ja kasteseadeldise jaoks, ta raius hiigelsuure ratsurüüsaamba, mis oli tolle aja ime, ja maaliskõige suurepärasema piibliainelise maali, mida seni nähtud.

Ausammas, mis pidi tulema peagu 9 meetrit kõrge, sai valmis ainult kipsist, sest enne kui jõuti selle valamise lõpule, vallutasid prantslased linna ja ausammas hävines. Viimist õhtusõõmaega kujutatav maal on säilinud kahvatu varjuna ühe Milano kloostris seinale. Leonardo ei rutanud kunagi oma töö; vastupidi, arutlemine ja aine uurimine viitsid tal palju aega. Seepärast tõstiski kloostris abt, kellele maal oli tellitud, kaebuse hertsogi ees.

Leonardo vastas, et ta on töötanud kahe aasta jooksul iga päev kaks tundi, kui mitte otse maali juures, siis otsides ja uurides sobivaid tüüpe. Ainult üht pead oli veel vaja — Juudast, kelle jaoks ei leidunud küllalt vastikut modelli. Kunstnik lahendas nüüd probleemi seega, et maaliskõige Juudasele tolle rahulolematu abti pea.

Võimas altarpilt sai lõpuks valmis. Ja veel sellegi järgi, mis on tänapäevani säilinud, teame, et see on

suurim piibliaineline maal, mida kunagi nähtud. Kuid klooster jäi sõjajalgu ja sõdurid tarvitasid seda hobusetalliks. Lõpuks sattus hoone suurvee võimusesse ja meistriteos hakkas hallituma. Viimaks tegid mungad koguni ukse keset pilti. Kuid sellest hoolimata meenub meile alati just Leonardo da Vinci maal, kui mõtleme viimist õhtusöömaaga.

Tulles tagasi Firenzesse, sattus Leonardo kunsti-ajaloo omapäraseimasse võistlusse. Ta vastaseks oli Michelangelo ja kumbki pidi ilustama nõukogu uue saali ühe sein. Võistlejad valisid mõlemad oma maali aine Firenze ja Piisa vahelisest sõjast, kus juures Michelangelo kujutas sõdureid hetkel, kui vaenlane üllatas neid pealetungiga, Leonardo aga esitas firenzelasi võidukas võitluses. Leonardol kulus enne kaks aastat, kuni ta sai valmis oma maali visandid, kuid siis näitas ta vaatelejale kunsti, millist polnud nähtud suurte kreeklaste päevist saadik.

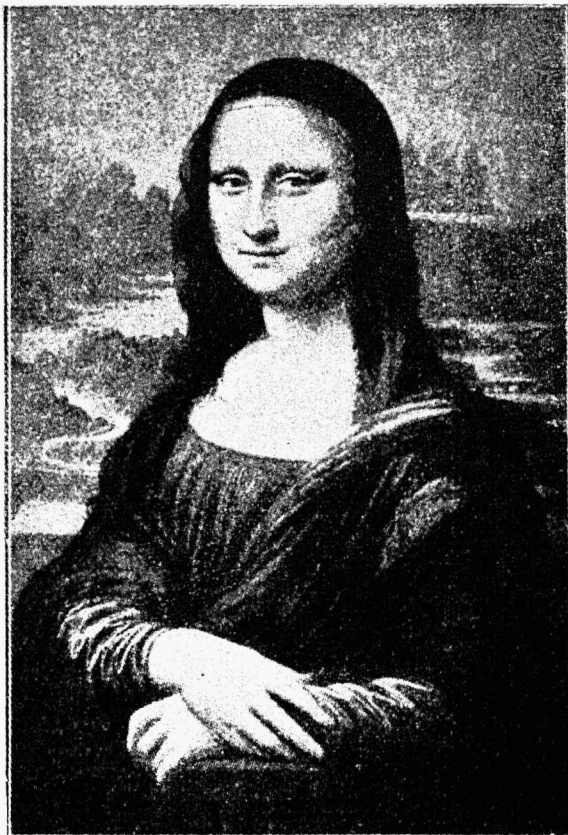
Kuid õnnetuseks katsetas Leonardo uute maalmismeetoditega, tal ebaõnnestus: värvid ei pidanud vastu. Leonardo tüdines, pakkus saadud raha tagasi ja lõpetas töö. Firenzelased aga ei võtnud ta pakkumist tagasi, sest nad said aru, et kõigi aegade suurim mees oli nende teenistuses.

Nii mitmekülgne ja põhjalik oli Leonardo tegevus, et paljud tööd jäid tal lõpetamata, kuid valmiste hulka kuulub ka too kuulsaim maal, Mona Lisa, Francesco del Gioconda abikaasa, portree, mille salapärasest naeratusest võib kahvatu koopiana näha ka paljude meie kodude seintel. Neli aastat töötas kunstnik selle kallal, ja et nukrus ei vallutaks Mona Lisa nägu, laskis Leonardo maalides alati rõõmsat muusikat teha. Mona Lisa portree saatuse on olnud väga kirev. Pole kuigi kaua aega tagasi, kui see viimati oli varastatud ja kaks aastat kadunud, kuid ta leiti jälle.

Sõjad ajasid Leonardo esiti Firenzest Milanosse, sealt Rooma, kus ta jäi paavsti õues varju Michelangelo ja Rafaeli kõrval, sest ta ei tahtnud paavstile õpetada nõiakunsti ja alkeemiat, mida ta õpetatud mehena halvustas.

Milano oli nüüd Prantsuse valitsuse alla sattunud ja noor kuningas François kohtus Leonardoga, kellesse ta kiindus igaveseks. Auväärne kunstnik, kes juba välimuselt oli nagu prohvet, nõustus kuninga palvega ja läks Prantsusmaale. Seal Cloux' linnas Amboise'i lähedal veetis ta oma eluõhtu muretult ja väärikalt.

Seal ta maalits kuningalossi, valmistas projekti kanalile, mis pidi ühendama Loire'i ja Saône'i, ja pidas õue nagu vürst kunagi. Oma valitud külalistele näitas ta oma neljakümne aasta jooksul valmistatud kirjutisi ja jooniseid, mis puudutasid teadust ja kunsti. Vaid üks neist aardeist avaldati enne 19. sa-

Mona Lisa

andit, see oli ta teos maalikunstist, millest sai kogu kunstiõpetuse esimene põhjapanev uurimus.

Vaikselt kustus see suur elu 1519. aastal. Seda kuuldes valas kuningas pisaraid ja kogu Euroopa leinas.

Ent alles hilisemad ajad jõudsid täielikule arusaamisele, mis Leonardo tõeliselt oli olnud, et ta oli nagu kümme meest, kellest igaüks omas suuri andeid ja sügavaid mõtteid. Tema nägi avasilmi salapäraseid mõistatusi, mille lahendamiseks vajati sajandeid. Ta arendas teadust rohkem kui keegi teine ja tema maalidele ei ole kõrvutada teisi samaväärseid.

Mõnda öistest fotodest

Armas fotosõber!

Kuna nüüd varsti algab valgusvaene periood, siis pead hakkama ringi vaatama uute motiivide ja uute pildistamisvõimaluste järele. Küllalt tihti oled näinud õhtusi või öisi pilte suurlinnadest säravate valgusreklaamidega ja see on sind vahetevahel asetanud küsimuse ette: kas ka meil oleks see võimalik? — Miks mitte, kuid meil on ainult väga vähe valgusreklaame. Tallinnas on asi ses suhtes juba parem. Aga tahaksin sulle siin siiski anda üksikuid näpunäiteid. Kõige lihtsam on neid fotosid teha õhtul, kui ei ole veel täiesti pimenenud, aga vaateknad ja reklaamtuled on siiski juba süüdatud, sest siis aitab üldine valgus ka tublisti kaasa. Kasutada tuleb pankromaatilist filmi, nagu Agfa, ISS või Selo Hyper-sensitiv Pankromatic jne., millised on hästi tundelised,

ning sel juhul tuleb juba F:3,5 juures 1—1/2 -sekundilise valgustusajaga välja. Muidugi, kui teravuse mõttes tahad kasutada vahekatjat, pead ka valgustusajaga tunduvalt pikendama.

Arusaadavalt on parem kasutada vahekatjat pikema valgustusaja juures, kuna siis ka vähemvalgustatud esemed, nagu majaseinad jne., saavad korralikult läbi töötatud, kuna muidu tulevad lühikese valgustusaja juures vaid vaateknad ja reklaamid valgend ning kõik muu jääb süsimustaks.

Jõulu ja uusaasta ümber tulevad meil suuremad illumineerimised majade ja sildade juures, siis leiad jälle huvitavaid motiive, kuna siis ka lumi annab omalt poolt valgust juurde. Kuid see on veel kaugel.

Seniks head valgust!

Sinu suur vend.

VANDE VENNAD

Gunnar Gunnarssoni romaan

9. järg.

Kord sündis aga, et Holmsten, olles ülemeelikus tujus, Leifi pisut naeruvääristas. Holmsten ei mõelnudki midagi kurja, ta laskis vaid langeda süütu märkuse Leifi suure nina kohta. Kui ta nägi, et Leif nende sõnade tõttu üle kogu näo punaseks läks, kahetses ta küll kohe, kuid sõnad olid juba öeldud!

Kui nüüd Leif selle kaudu teada oli saanud, kuidas ta välja näeb, märkas ta ühel hoobil, kui ilusad olid Atle pojad. Sellest tunnist alates hakkas ta neid oma südames kibedalt vihkama. Nüüd jõudis tema teadvusse ka see, missuguste silmadega nad Helga peale vaatavad. Eriti Holmsteni vastu kasvab Leifis viha. Selle inimese olemasolu tundis ta juba poisikesepõlves nagu okast oma kehas. Holmsteni võis õigusega pidada ilusaimaks kolme venna seas.

Leif kannatas ränki piinu. Talumatuid kogu loos oli see, et ta ei saanud Helgale oma armukadedust välja näidata. Helga ei andnud selleks pisimatki põhjust, kuid see ei lohutanud teda vähimalgi määral. Otse vastupidi, just seetõttu muutus ta suhtumine Helgasse nii vahelduvaks, et viimane temast enam aru ei saanud. Helga oleks võinud mõtlema hakata, et Leif teda enam ei armasta, kui ta tema silmist poleks välja lugenud suurt nukrust.

Sel suvel, kui Leif oli seitsmeteist ja Ingolf üheksasteist talve vana, läksid Atle pojad esmakordselt viikingisõidule. See oli raske suvi vaesele Leifile. Et ta nii jõude paigal istus, paistis talle kahekordselt talumatuna. Ta nägi, et teised noormehed, vaevalt vanemad kui ta ise, üle suure mere kaugele sõitsid, võõraid rahvaid ja maid tundma õppisid, kõikjal, kuhu nad jõudsid, ja kõigiga, keda nad kohtasid, lõbutsevad tohtisid ja kindlasti iga päev ja iga tund midagi uut läbi elasid!

Selle suve jooksul sõi tema rahutut südant üks mõte: „Kui Holmsten nüüd hukkuks — kuidas suhtuks sellesse Helga?“ — Tundide kaupa istus ta vaikiavana, vaatles Helgat ja mõtles, missugune vastus võiks olla sellele küsimusele. Sagedasti viis ta jutu Atle poegade viikingisõidule. Helga näis sellele vähe mõtlevat, kõneles sellest siiski meelsasti, kuid ilma erilist huvi ilmutamata. Leifis aga ajas juuri veendumus, et naised on algusest peale võltsid.

Ja ühel päeval ei talunud Leif enam, ta heitis endast viimse häbi, läks Helga juurde ja jutustas talle, et olevat saabunud teateid Atle poegadest ja et Holmsten on hukkunud.

Tükk aega oli Helga järelemõtlikult vait. „Niisiis ei näe meie teda enam kunagi,“ ütles ta siis kergelt väriseva häälega. „Ma oskan endale Atle poegi ju ainult kolmikuna kujutleda. Nii nägin ma neid esmakordselt ja teisiti pole ma neid ialgi näinud. Teised vennad on kaotuse üle kindlasti väga õnnetud!“

Leif kuulas Helgat hinge kinni pidades. Ometi ei suutnud ta selgusele jõuda ei tema sõnade ega häälekõla põhjal. „Kas see siis lõpuks Härsten või koguni Haasten on?“ mõtles ta. „Ma oleksin pidanud jutustama, et kõik kolm on surnud!“ Et see püüiseseadmine tal ebaõnnestus, lõi ta äkki kõigele käega. Äkki oli tal kõik ükskõik. „See polegi ju tõsi,“ tunnistas ta väsinult, „Atle poegadest pole ühtki teadet!“

Helga oli hämmastusest päris vait. Tema imesunud pilk vaatas peaaegu hirmunult Leifile. „Kuidas tuled sa siis sellele, et niisugust asja jutustada?“

Leif vaatas talle kurjalt ja meeletult otsa. „Ära nuta Holmsteni mitte liiga vara taga!“ ütles ta külmalt ja pilkavalt. Siis tõusis ta üles ja läks tusa-sena minema.

Leif oli just uksest välja minemas, kui talle äkki kõrvu kostis Helga heledalt voolav, rõkkav naer. „Mis on tal naerda?“ mõtles Leif ehmunult ja ühtlasi ärritunult, ei pöördunud aga siiski ümber, et naeru põhjust Helga näost välja uurida. See naer aga ei lasknud teda kogu päeva jooksul enam lahti. Kas naeris Helga sellepärast, et Holmsteni surm valeks osutus, või naeris ta seetõttu, et ta märkas tema armukadeduspiinu? Leifile ei paistnud kumbki põhjus naljakana. Ta oli juba niikaugel, et iga naer tundus talle kahtlasena ja valel kohal.

Möödus hulk päevi, kuni Helga Leifi hämmastuse selle naeru üle minema peletada suutis. Isegi suudlused ja kallistused kaotasid oma mõju. Leif ise kannatas selle all, kuid ta ei suutnud ületada oma nõrdimust. Talle osutus raskeks isegi Helga õrnusteile jääkusega vastamata jätta.

Äkki aga muutus Leif nagu ühe hoobiga üsna teissuguseks. See purse, millega ta oli ennast väljendanud, näis teda parandanud olevat ja ta tundis vabastavat kergendust. See oli ju ometi tõestatud: Helga ei muutunud valgeks nagu lumi ja ei kukkunud surnult maha, kui talle Holmsteni hukust teatati. Pikkamööda sai Leifile selgeks, et ta armukadedus oli olnud ainult tontide maalimine seinale.

Pealegi oli ta välja mõelnud kava, mis pühkis talt viimse kui varju hingelt. Ta läheb tuleval suvel viikingisõidule! Mitte niiviisi kodus istuda ja aja jooksul pahuraks muutuda! Tõsi küll, kahe talve võrra on ta veel noorem, kui seaduse järgi tohib välja sõita. Kuid Ingolfil oli ju siis just paras vanus ja ta võiks tema, Leifi, kaasa võtta. See oli hea komme. Ja endastmõistetavalt ei jää Ingolf koju. Peaksid nad siis kogu igaviku siin istuma, kasvata-des väljapoole sammalt ja sissepoole hallitust?

„Vaata ometi kord neid vanu!“ hüüdis ta, kui ta läbisegi ruttavate sõnadega jutustas Helgale oma

plaanist. „Kas pole selge häda neid vaadata! Ja olid ka ometi kord noored! Siis niisuguseks muututakse aastatega! Ja kui kord jõutakse sinnamaani, et ei olda enam kõlvuline millekski muuks kui hooplemiseks — kas siis pole parem, kui on, millega hoolelda, kui et ei olda midagi läbi elanud ja peab naru-selt valetama?“

„Usud sa, et muutud kunagi oma isa taoliseks?“ küsis Helga naeratades — Rodmar näis talle vähem-meeldivana kui Örn.

„Kindlasti!“ vastas Leif. „Tõepoolest ei oska ma end sellisena ette kujutada. Kuid miks peaks minust teissugune saama! Nemaad olid ju ka kunagi noored ja neil oli ka elu kontides. Kuid vaata neid praegu!“

Helga mõtiskles viivu. Seejuures muutus ta ilme tõsiseks. „Sa oled nii ettevaatamatu!“ ütles ta. „Ma kardan, sind lüüakse maha juba esimeses võitluses.“

Leif naeris ülemeelikult. „Kas sa siis seda veel ei tea, et mind keegi haavatagi ei saa,“ ütles ta sära-des. „Miski on, mis mind kaitsseb. Helga, ma olen selle üle järele mõelnud. See ei saa olla miski muu kui sinu armastus. Ei miski muu!“

Helga suudles teda, endal pisarad silmis. „Kui minu armastus kaitses pakkuda suudab, siis ei saa sind tõepoolest keegi haavata, Leif. Tee alati, armsaim, mida sa ise paremaks pead, kui sa aga mind päriselt ei unusta.“

Leif tormas Ingolfi otsima. Leidnud Ingolfi, seisis Leif tema ees nii väga endise Leifina, nii väga kogu ihust ja hingest oma mõttest haara-tuna, et tema kõne hoog ja kogu tema olemuse kaasakiskuv ind Ingolfi südamest meelepaha minema pühkisid.

Ingolf ei katkestanud teda ainsagi sõnaga. Ta vaid seisis oma nõo ees, vaatas talle silmi ja oli õnnelik — tundes, kuidas selle vaimustus ka teda haaras. Teda haaras rõõm, mida ta juba ammu polnud kogunud, ja ta oleks oma vandevenda sülelda tahtnud.

Sellal, kui Leif kõneles ja kõiki oma plaane avaldas, mõtles Ingolf asja üle järele. Ta kuulas Leifi kõnevoolu veel vaid ühe kõrvaga, ainult selleks, et ei jääks tähele panemata olulisim. Vahepeal kaalus ta seda ettepanekut mõistlikult ja üksikasjaliselt. Kas poleks siiski asjatu kiirustamine juba nüüd välja sõita, kas poleks targem veel paar aastat oodata? Leif oli ju veel nii noor, ta polnud veel parajas sõjamehe-eas. Kuid ometi: kindlasti vajas Leif seda vaheldust — ja just nüüd! Teda võiski juba küpseks pidada, kuigi ta veel neis aastais polnud. Eelseisval talvel oli võimalusi harjutada relvade käsitsemist. Kui sõit edasi lükata, võiks Leif jällegi nii imelikuks muutuda, et temaga raske on toime tulla. Nad pidid teele asuma, et Leif jääkski selleks elavaks endiseks Leifiks, kelleks ta sai juba palja ärasõidu-mõtte juures.

„Ma räägin sellest oma isaga,“ ütles Ingolf vii-maks Leifi kõneluse sekka.

Nüüd läks Leif nagu arust ära. Ta haaras Ingolfist kinni ja keerutas teda enese ümber. Et see lause asja otsustas, oli kindel! Kui hingetu Leif oma naerva vandevenna lõpuks lahti laskis, ei suutnud ta aga hoiduda Öрни kohta oma pahameelt avaldamast. „See vana lobiseja!“ torises ta. „Selle arvamise järgi peaksime meie toimima — no see puudub veel! Kuid olgu, nagu tahad! Ära unusta aga ütlema, et me talle oma sõidult veini kaasa toome — hirmus palju veini! Küllap sa siis näed, kui vastutulelikuks ta muutub. Sama tahan ma ka oma isale lubada, et ta relvakirstu võtme vabatahtli-kult välja otsiks!“

Ingolf läks kohe oma isa juurde, kandis talle oma asja lühidate sõnadega ette, palus laevu ja kõike muud vajalikku, kuid esmajoones siiski luba viikingisõidule minekuks eeloleval suvel.

Öрни nägu oli nii väsinud ja tüdinud, nagu ei tahaks ta seda juttu hoopiski lõpuni kuulata. „Lae-vad ja kõik muu varustis on ju sinu,“ vastas ta

tusaset, kui Ingolf vait jäi. „Sa võid sellega teha, mis tahad. Mina aga ei imestuks sugugi, kui sa paljaste kätega koju tagasi tuled! Küllap Leif sulle heaks vennaks on! Nad võtavad ta kindlasti kinni ja siis sa alles näed, missugust lunastusraha sul tuleb maksta. Vaevalt, et Leif väga palju väärt on, seda sa ära unusta! Valva sa hoolega oma laevu ja vaata ette, et sa kaubavahetusel oma kõrvu üle pea ei lase tõmmata. Kui sulle ühe karunaha eest pakutakse mõõt veini, nõua kolm, võib-olla saad siis kaks. Ja üldse: söida aga, kuhu iganes tahad, kui sa ainult oma isale häbi ei tee! Nüüd mine! — Ei, pea! — Kui peaksid Atle pojad ka sel suvel viikingi-sõidule minema, siis näita, et sul mõistust on: liitu nendega. Siis on teid viis ja te tulete paremini toime, kuhu te ka ei lähöks. Ära aga pöördu koju tagasi ilma punase veini rikkaliku tagavarata, mida saadakse frankidemaalt. Sest ilma selleta ei taha ma sind kunagi enam oma silmade ette ega kunagi enam sinu häält kuulda!“

Ka Leif rääkis kavatsusest oma isale. Ta ilustas seda väga rikkalikult ja ei olnud kitsi lubadustega. Ta meelitas teda lihtsalt sellega, et ütles võimaliku olevat osta Iirimaa!lt ja kõigilt Briti saartelt missu-guse maa viinamarjaveini tahes. Kui siis vana Rod-marit mõte kõigile neile vedelaile varandusile noo-rendas ja ta soovi avaldas kaasa sõita, keeras Leif kogu jutu ümber ja oskas selle reisi kõiki raskusi ja hädaohite nii kirjeldada, et vana Rodmar jällegi sees-miselt kokku varises ja meelsasti reisist loobus. Leif võttis relvakirstu võtme oma kätte ja esmakordselt sai ta oma isa õnnistuse osaliseks.

Ingolf jutustas Leifile oma isa ettepanekust sõita koos Atle poegade-ga. Algul tundus see mõte Leifile väga ebameeldivana. Kuid ta rõõm oli nii tugev, et kõik muu kõrvalisena tundus selle kõrval, et ta minna saab — minna sellele suurele reisile avarasse maailma! Üsna varsti sai talle selgeks, kui mõistlik see plaan on. Nad saavad ju Atle poegade-ga liitudes tugevamaks, jah, nad saavad võitmatuiks! Sõit nii paljude laevadega oleks hoopis teine asi! Atle poe-gadega sõit tundus lõpuks juba sellegi pärast meeli-tavana, et võiks kohe ise jälgida, kas neil läheb hästi või halvasti. Võib-olla saaks Leif koguni seda läbi elada, et üks neist vaenlase käe läbi langeb või koguni enam kui üks. See oleks juba midagi, mille pärast maksaks koos sõita. Kui Leif oma mõtiskluses niikaugemale jõudis, nõustus ta Ingolfi ettepanekuga.

Nüüd valitses Öрни majas suur rõõm. Vanad elustusid taas, nende jutud muutusid veelgi muinas-jutulisemaks ja nende näod polnud enam nii tüdi-nud kui enne. Oma ettekujutuses nägid nad loenda-matuid frankidemaalt pärinevaid punase veiniga täi-detud vaate veeremas sadamasillalt õue suunas.

Ingolf ja Leif laskisid laevad korda seada ja varustasid endid sõiduks. Leif veetis enamasti terved päevad paadikuuris. Ta tegutses alalõpmata ja osu-tas niisugust ettenägelikkust, et Ingolf üllatunud ja rõõmus oli. Kumbki neist seadis kolm laeva sõiduväl-mis. Seejuures oli küllalt mõtlemist ja korraldamist, sest laevad olid seisnud juba palju aastaid ja vaja-sid seetõttu põhjalikku kordaseadmist.

Ingolf ja Leif jaotasid omavahel töö nii, et Leifi hooleks jäi laevade ja nende varustise eest hoolitsemine, kuna Ingolf juhtis mõlemate mõisate tööd ja muretsetes reisel tarvismineva vahetuskauba-tagavara soetamise eest.

Leif oli väsimatu. Ei külm sügisevihm, ei talve paukuv pakane ega lumetusid talvel pidurdanud tema tegevusiha.

Helga oli rõõmus, nähes Leifi nii heatujuli-sena ja tegevana. Ta süda oli nii soe, kui Leif vahel tema juures viibis, ikka tundus siis talle, nagu saaks ta väärtusliku kingituse osaliseks.

Sel talvel oli Ingolfi ja Leifi kord külastada Atle poegi. Juba esimesel Gaularis viibimise päeval

saabus Ingolfile soodus juhul kõnelda asjast, mis tal viimasel ajal kõige enam südamel oli. Ta ütles vennastele — seejuures Haasteni poole pöördudes —, et nad Leifiga eeloleval suvel kavatsesid viikingisõidule minna. Juhul, kui ka kolmel vennal kavatsus peaks olema sõitu ette võtta, teeks tema ettepaneku Haasteni juhtimise all ühiselt merele välja sõita.

Kuna Atle poegade eelmise aasta sõit edukalt oli möödunud, tahtsid nad ka eeloleval suvel reisile minna. Haasteni tundus endastmõistetavana, et nad selle ühiselt ette võtavad, kuid ta küsis ka oma vendade arvamist.

Härsten jättis asja Haasteni enda otsustada.

„Leif on ju veel kahe aasta võrra noorem kindlaksmääratud viikingieast,“ arvas Holmsten kahtlevalt.

Leif läks tulipunaseks. Nagu ikka vihastumiste puhul, pingutus ta ka nüüd üle kogu keha. „Seda me veel näeme, kas ma olen sunnitud tõsiselt hetkil kellelegi alistuma,“ vastas ta teeseldud rahuga. „Ja kui midagi selletaolist ei juhtu, siis ei näe mina ühtki põhjust, miks mind minu nooruse pärast kannatama pannakse.“

Ingolf oli näost kahvatuks ja surus oma hambad tugevasti kokku. „Leif ja mina läheme koos,“ ütles ta tõsiselt. „Ma ei uskunud, et võidakse esitada sellist ettekäändet, muidu ma poleks seda ettepanekut teinudki. Meile kõigile on tuttav see komme, et vanem võib nooremaid endaga kaasa võtta. Ärgem rääkigem sellest enam! Meie, vandevennad, oleme mehed küllalt, et asja omal käel ette võtta.“

„Mina omalt poolt olen meelsasti nõus teiega koos sõitma,“ vastas Holmsten rahulikult, „ja mul ei ole vähimatki selle vastu, et ka Leif kaasa tuleb. Mul ei olnud mõtetki midagi enam ütelda kui vaid seda, et ta kindlaksmääratud vanusest paari aasta võrra noorem on.“

„Sinu sõnad olid mõtlematud ja võisid valearvamusi tekitada,“ ütles Haasten etteheitvalt ja seni-kuulmatu teravusega hääles. Nüüd pöördus ta Ingolfi poole ja jätkas: „Meie, vennaksed, kutsume teid, vandevendi, ühisele sõidule ja palume tungivalt: ärge lükake meie kutsu tagasi! Meie oleme ju lapsepõlvest saadik sõbrad, meie peame kokku hoidma nii maal kui ka merel. Mina vastutan selle eest, et meie, kolm venda, sellele liidule ustavaks jääme kuni viimse veretilgani ja kuni viimse omandusraasuni!“

Siis leppisid nad kokku, et nad üheskoos vanema juhatusel — kelleks oli Haasten — viikingisõidule lähevad. Kohtumispäiga ja -aja suhtes pidi kevadiste ohvripidustuste ajal Ingolfiga lähemalt läbi räägitama.

Teine peatükk

Ühel varasuve kargel pühapäeval, kui sügavsinisel merel oli puhumas lustlik tuul, purjetasid Ingolf ja Leif välja Walfjordi, et Hisargavlis kohata Atle poegi.

Ingolf oli aasta jooksul hulga moona kokku muretsenud. See oli laevade vahel ära jagatud, neisse laaditud ja hoolikalt kinni seotud. Seal oli suur hulk rahnkala, mis oli osalt oma püütud, osalt aga Lofootidel muu kauba vastu vahetatud. Seal leidis kuivatatud nahku, leidis suuri villapalle. Seal leidis hulk karusnahku, mida nad mäestikuplasilt olid hankinud. Kui kõik kaubad laevadele laaditud olid, kaeti kogu laadung kaitseks vihma ja lainete vastu nahkadega, seoti kõitega ning nahkrihmadega.

Nõbude kuuest laevast kaks suurimat olid lendmadi-laevad. Mõlema laeva kummalgi küljel oli kolmkümmend viis aeru, kokku niisiis kummalgi seitsekümmend mõlaauku — need olid laitmatuid sõjalae- vad. Suurepäraselt nikerdatud lohepead, mida võidi soovi järgi kas üles tõsta või alla lasta, ulatusid üle terava käilla kõrgele õhku ja näitasid merele ja taevale, igale tormile ja igale vaenlasele sõjakalt oma hambaid ja sirutasid neile põlglikult oma keele vastu. Laevaahter kujutas lohesaba, reelingit aga kaunis-

tasid huvitavad keermelised ilustised. Teised laevad olid väiksemad. Kahel neist oli kolmkümmend, kahel ülejäänul ainult kakskümmend viis aeru kummalgi küljel.

Ingolf ja Leif seisid kumbki oma lendmadi-laeva sillal, kui nende väike laevastik Orni mõisa all olevast maabumiskohast välja sõitis.

Kaldale olid kogunenud mahajääjad. Niikaua kui laevad veel lähedal olid, vahetati vastastikuseid lahkumishõlkeid. Kuid pikad, kitsad laevad kaugene- sid kiiresti ja jõudsid välja kuuldekaugusest. Nüüd vahetasid laevalolijad mahajääjatega veel viimseid viipeid.

Kui nad lahtisele merele olid jõudmas, laskis Ingolf nelinurksed triipudega raapurjed üles tõmmata. Igal laeval oli üksainus puri; kuid seda purje võidi ümber mastipuu mässida ja üldse käsitseti seda kogenu- merimeeste poolt osavasti. Niikaua kui maa veel nähtaval oli, keeras Leif ennast ikka ja jälle ümber ja vaatas tagasi. Tema silm otsis kaldalseisjate seast heledajuukselist tütarlast, kelle juuksed lehvisid tuules. Liikumatul seisis tütarlaps kaldal. Iga kord niisku- sid Leifi silmad ja neiu kuju muutus ähmaseks, kui ta teda seal seismas nägi. Ning kogu rõõm, mida ta tundis sõidu üle, kadus sel hetkel tema südamest. Kauge maailm tundus talle siis ilma Helgata igavana ja argipäevsena. Võib-olla oleks ta isegi tagasi pöördunud, kui häbitunne teda poleks takistanud. Kuidas polnud ta ometi varem sellele mõtelnud, et lausa võimatu on terve suvi otsa Helgast eemal olla! Ka see tegi talle vaeva, et ta reisituhinas Helga pea- aegu unustanud oli. Ta soovis südamest, et Helga lahusoleku pärast nii ei kannataks nagu ta ise. Kuid sealsamas soovis ta otse vastupidist. Sest see tead- mine, et tema lahkumine tühiku järele jättis, nagu lohutas teda pisut. Leifile valmistas suuri piinu see seersmine lõhikärstus. Kiired aerud viisid teda armsaimast ja kodumaast eemale, mis tema meelest äkki hoopis teises valguses paistsid; imetugevasti tundis ta nüüd, kui väga ta Helgat armastab ja kui- das see teda hoiab, — Leif pidi ennast tugevasti kokku võtma, et mitte tagasi pöörduda, ja Ingolfi eeskujul andis ta käsu purje ülestõmbamiseks.

Värske meretuul paisutas võõdilisi purjesid. Raske laadungiga laevad kõikusid majesteetlikult. Vesi valutas laevaninas ja laksus vastu külgi. See oli sõit, mis mehe südames rahu- ja mõnutunnet teki- tab. Leifi hinges polnud enam tunda endist teravat valu. Juba pääses maksvusele rõõm sõidust.

Juba oligi fjord seljataga ja kõrge meri kõne- les laevadele oma sõbralikku, kuid tõsist juttu. Kuule- kalt alistusid laevad lainete voogamisele. Meeskonna meeoleu muutus väga rõõmsaks. Purjetada — mil- line lõbu! Lauldi täiest rinnast oma meremehelaule, sellal kui vaadati relvi, teritati tapreid, löödi odaotsi varte külge, ihuti teravaotsalisi nuge ja prooviti vibude tugevust. Aere ei puudutanud keegi, sest tuul oli soodus ja töötas nende eest. Kõik oli täpselt nii, nagu nad seda soovida oskasid, elada oli selge rõõm ja tore oli, et nende relvad varsti tööd said! Käsivar- red ja jalad sirutati esile, et asjatundlikult teineteise muskleid hinnata. Hästi, ka nendega on asjad korras! Oli mehi, kes võisid uhkustada eriti suurte ja kõvade lihastekimpudega — need kadestati, osa kaaslaste poolt salasi, osa poolt aga päris avalikult. Kades- tasid eriti nooremad, suutmata oma suid sulgeda. Nii möödus päev ja see oli tõesti suurepärase päev.

Õhtuks oli kogu suurest lahkumisvalust veel vaid tühine paik Leifi hinge alles jäänud. Viimse osa- kese sellest magas ta välja õõ jooksul.

Kui ta ärkas, leidis ta ühe ranna nähtavale ilmu- nud olevat, mida ta kunagi varem polnud näinud. See oli hommikvärsk rand, mille ilu oli rikas ja vahelduv, ja selle nägemine muutis tema meeoleu otsustavalt ja lõplikult. Nüüdsest peale oli ta pilk suunatud ainult edasi laia maailma. „Ons see veel Norra?“ küsis ta ja pühkis oma silmad selgeks.

Ometi oleme me purjetanud terve öö! Norra on suur ja ilus. Siin peaks olema tore elada!" Ta neelas nälgaselt oma silmadega kõike nähtavat. Need võõrad rannad äratasid temas täitmatu elunälja. Siin elati ja siin toimus palju, väga palju, millest temal vähimatki aimu polnud...

Vandevennad pöördusid kokkuleppe kohaselt Hiisargavli sisse, et kohtuda Atle poegade, kellest ka igapähe kolm laeva oli käsutada. Soodsa tuule puhudes suunduti nüüd oma viieteistkümmne laevaga lääne poole, Briti saarestiku suunas. Rahulikult libisesid laevad üle mere ja hoidusid võimalust mööda teineteise lähedusse. Pardalt pardale sõlmiti omavahel tutvusi ja lubati vastastikku õlut ja veini. Räägiti kõiksugu jutte ka briti tütarlastest ja rõõmustuti kohtumise üle nendega. Kõigil laevadel valitses lõbus elu ja nii vana kui ka noor tundis end olevat õiges elemendis. Sest merel olid nad kodus; ja mida lähemale nihkus võimalus relvade tarvituselevõtuks, mida tugevamini puhus tuul, seda ülevamaks muutus meeleolu. Kui siis päev hiljem torm tõusis, ei olnud nende rõõm küll enam nii kärarikas, sest kõigil oli küllalt tegemist oma aeruga, seda enam aga võttis neis maad uljus ja rõõm võimaluse üle oma jõudu näidata. Nüüd võidi ometi oma jõudu mängu panna, ja see oli tore! Küllap nüüd näidatakse vanale vetejumalale, et nad võitlusest temaga tagasi ei kohku. — „Tulge vaid, veteneitsid! Märjad ja soolased on teie suudlused, need põletavad hoopis erilisel! Tulge vaid, teie, valgepeased, merirohuga kaunistatud neitsid! Viiking võtab teid rõõmuga oma embusse! Tulge vaid, siin tunnete te mehe jõudu!" Nii nad laulsid ja hooplesid.

Jaa, see sõit muutis vanade südamed jälle nooreks ja tegi noorukitest mehed. Nad töötasid vahvalt aerudega ja närtsid oma rahnkalu. Puhkus ja rahu pidid vahepeal järke ootama. Talve võim oli ju alles hiljuti murdunud. Ja neil valgeil õil magab terve mees nagu lind. Liiatigi merel sulleb ta ainult ühe silma, kasutab iga rahuhetke, mis saabub suuremate lainete vahel, ja naudib värsket õhku. Vee ja tuulega tuleb leppida nii, nagu neid sulle antakse. Kui päikest ja tähti näha ei ole, siis purjetatakse oma tunde järgi. Ka nii läheb sõit päris hästi. Sest nii Odin kui Njord on oma ohvriannid saanud ja küllap aitavad nad tüüriil õiget suunda pidada. Ega noridki neid hätta jäta, sest ka nemad said oma osa — ja sellega peaks asi korras olema.

Kui nad tormis ja pilvise taeva all olid mõned päevad sõitnud, tuli maa nähtavale. Ühel sajusel hommikul, mis järgnes sajusele ööle, ilmusid äkki udust esile paar kaljust saart, mis tundusid kuidagi kodustena. Ahvardavalt laulis neile meri ja viskas valget vahtu üle nende rahnude — just nii, nagu see sündis ühe teise neile hästituntud maaga. Siin võiks tore elada olla, mõtles Leif ja vaatas igatsevalt esilekerkinud maa poole.

Nüüd saadigi aru, kus viibiti, ja võidi muretult edasi purjetada. Üks saarterühm kerkis teise järel esile ja kõik nad olid järsud ja kaljused. Vanad viikingid seletasid nooremaile, need saared olevat Hjaldi ja Orkney saared. Vandevennad olid neid nimesid varemaltki kuulnud. Nüüd teadsid nad, kus nad viibivad.

Nad purjetasid edasi ja jõudsid peagi teiste saarteni, mis ka olid kaljused ja paljad ja mida läbistasid kitsad orud. Siin ja seal kasvas üksikuid kõveraid tormi sasisit mände. Need olevat Lounasaared, seletati noortele meremeestele. Need saared asusid siin keset merd, olles lakkamatute tormide meelevalla all, olles ümbritsetud väsimatust lainetemässust, olles maetud vihma ja uttu. „Siin paistab päikene harva,“ ütles Leifi laevade loots, „ja mitte kunagi terve päev otsa.“ Leif leidis selle maa olevat imeliselt rusuvalt tunduva. Ometi tundis ta endas kummalist poolehoidu nende saarte vastu. Ta oleks meelsasti seal elanud.

Edasi purjetades jõudsid nad jälle päikesepaistelise, sinise taeva alla. Ja lõpuks jõudsid nad Inglismaa randa.

Kui Ingolf ja Leif seda maad esmakordselt märkasid, seisis kumbki neist oma laevasillal ihalusest tummana. See oli silmanähtavalt rikas ja jumalik maa! Nad poleks iial osanud kujutledagi, et leidub säärast viljakat maad. „Kas siin kasvab viinamarju?“ küsis Leif oma lootsilt vaikse hardusega hääles. Vana merekaru vastas talle, et kui ta vähegi järele mõtleks, saaks ta isegi aru, et nii kaugel põhjas asetsevais mais viinamarju ei kasva. „Selle maa rikkus ja viljakus on tõepoolest suur, aga Prantsusmaaga võrreldes pole see veel midagi,“ lõpetas ta. Leif tahtis teda meelsasti uskuda, kuid aru ei saanud ta temast mitte. Siin peaks hea olema elada! Kõigi ülbete puujumalate nimel, siin elaksin küll meelsasti! Kuid enne tahaksin veel palju teisi maid näha — mõtles ta endamisi ja äkki haaras teda taltsutamatu igatsus võida elada paljudes paikades. Nii palju on olemas kõige imelisemaid maid, kus elatakse suurepäraselt elu, millest ise oled sunnitud ilma jääma! kõneles Leif endamisi ja tundis oma hinges suurt tühjust.

Haasten laskis rahulipu üles tõmmata ja nad purjetasid randa. Siin sai loodetavasti head äri teha.

Sinna, kus nad maanduda tahtsid, oli juba kogunenud salkkond sõjariistus mehi, kes nende laevu teraselt jälgisid. Nad kõnelesid elavalt omavahel, kuid vaatamata relvadele, näisid mittesõjakaina. Lõpuks heiskasid nemadki lipu, millega andsid märku, et nad nõus on kaupu vahetama.

Haasteni korralduse kohaselt asetustid laevad üksteise kõrvale. Esimene paigutati rannale võimalikult lähedale ja teised liitusid temaga külg külje kõrval. Pikkade pootshaakidega hoiti laevu niikaua paigal, kuni ankrukivid vette visati ja kogu laevastik kindlalt kohal püsis. Siis tõsteti esimese laeva pardalt pikk, kitsas sisseraiatud astmetega plank otsaga maale. Seda mööda läksid Atle pojad ja mõlemad vandevennad laevalt maale, neile järgnesid nende mehed.

Ootavate meeste pealik küsis neilt viisakalt seatud sõnadega, mida neil müüa on. Haasten vastas talle ja küsis siis omakorda, milliseid kaupu neilt võiks saada. Kui mõlemal vajalikud teated käes olid, lepiti kiiresti kokku kahepäevaseks rahulikuks kaubavahetusajaks. (Järgneb.)

ÜHE PEAKÜTI KOGU

FORMOOSA

• Peaküttide maa

Kui portugallased kuuteistkümnendal sajandil seda saart tundma õppisid, nimetasid nad seda Formoosaks — ilusaks, ja see pole mingi juhus, et see nimi on jäänud püsima tänaseni. Kõrged mäed läbivad saart põhjast lõunaneemeni umbes 400 kilomeetri ulatuses. Tihe ürgmets rippuvate väänkasvudega, sõnajalapuudega ja palmidega katab mägesid, mis ulatuvad 3000—4000 meetri kõrguseni. Idas on võimsad püstkalvad ja läänes viljarikas tasandik. Siin — Vähi pöörijoone ümbruses Honkongist kirde suunas valmivad banaanid, ananased, riis ja suhkrupilliroog pooltroopilises kliimas. Eurooplased-mere-mehed tunnetasid juba ammu selle saare väärtust, võib-olla meelitas neid ligi ka haruldane kampripuu. Hollandlased ja hispaanlased võitlesid seitsmeteistkümnendal sajandil Formoosa pärast, pidid aga peagi taganema hiinlaste eest, kes tulid lähedalt mandriilt. Simonoseki rahulepinguga (1895) said jaapanlased selle maa valitsejajaks. Sellega algab Formoosa ajaloos uus ajajärk.

Kuni tolle ajani oli muutusrikas saatus puudutunud kõigepealt tasandikke läänes ja sadamaid põhjas. Kuid rohkem kui pool kogu maast, ligipääsmatud mäestikud, olid jäänud malai pärismaalastele (140 000 inimest). Nad olid umbes poolteise tuhande aasta eest lõunapoolseilt saarterühmadelt sisse rännanud. Edukate kaitsesõdadega ja oma vana kombega, pidada jahti inimpeadele, olid nad võõrastele teinud võimatuks sissetungimise sisemaa metsadesse. Seepärast pidid hiinlased lõpuks leppima sellega, et kaitsesid piiri vastu mägesid. Ometi tunnistab üks hauasammas tasandikul lõunapoolse maanina lähedal 250 hiinlase surmamisest pärismaalaste poolt. — Teiselt poolt jälle jutustatakse ühe metsiku suguharu taltsutamise eest jaapanlaste valitsust. Keset suurepäraste metsi Arisani mäel (2700 meetrit) elab Tso suguharu (2000 inimest). Ühel hiina mungal õnnesus pikki aastaid elada rahu nende pärismaalaste keskel; tema mõjutusel loobusid nad varsti peade-

jahist, kuni ühel päeval vana kirk jälle ärkas. Siis lubas munk muretseda ühe ohvri, mis teatud ajal pidi olema teatavas kohas. Munk pidas oma lubadust ja metslased surmasid riidessemässitud kuju. Pärast tundsid nad kokkumusega laibas ära munga, kes oli iseenda ohverdanud. Sellest muljest vapustatuina loobusid nad nüüdsest peale lõplikult peadejahist. See jutustus võib olla ilus legend, kuid üks on kindel, see tükike mägismaad Kesk-Formoosas on rahulik ja omab esimesena juba enam kui 30 aastat tagasi ja praegugi ainsana kitsarööpmelist raudteed, mida kasutatakse puuveoks. Seepärast võime vaadelda meie pildil kujutatud pealuukogu juba ajalukku-kuuluvana. —

Ka Ami suguharu (umbes 42 000 inimest) väikesel tasandikul idas ja kaunis suur Saiseti suguharu kirdes on ammust ajast rahuarmastavad. — Teisiti on lugu kolme suure suguharuga: Tagal (33 000 inimest), Bunung (20 000 inimest) ja Paivan (42 000 inimest) saare põhja-, kesk- ja lõunaosas. Pärast seda kui Jaapani asumaade valitsus oli asjatult püüdnud rahulikult neid alasid korraldada, pöördus see tagasi hiinlaste piirivalve süsteemi juurde. Jaapani ajaleht „Japan Times“ 1928. aastast teatab veel 600 kilomeetripikkusest piirijoonest, millest ligi 370 kilomeetrit on kindlustatud traattõketega. Üheksa patareid olevat üles seatud strateegiliselt tähtsatesse kohtadesse jne. Jutustati ka elektriga laetud aedadest ja vahimajadest, mis on ehitatud mõnesajameetrilise kaugusse üksteisest eriti ohtlikudes kohtades. Jaapanlased hakkasid 1910.—1914. aastal rohkearvuliste sõjaväe- ja politseisalkadega pärismaalaste alasid tükka haaval alla heitma. Järgmistel aastatel märgib kaotustetabel ikka veel iga aasta mõned sadad ametnikke, elanikke ja pärismaalasi. Pärast 1922. a. langevad need arvud 15-ni ja kuni 2-ni. Sellest ajast peale olevat traataiad peagu igal pool kõrvaldatud või töö kokkuhoiu mõttes lihtsalt maha jäetud. Praegusel ajal on ainult Niitaka ürgmetsad ja mäestikuala veidi lõuna pool tsiviliseerimata. Need alad on reisijatele suletud. Ülejäänud osades võib reisida täiesti ohutult politsei saatel ühest politseijaamast teise, kus leitakse ka head ulualust.

Võimupoliitilise allahaitmise täienduseks on Jaapani valitsus alanud ka laialaulusliku kasvatustööga. Eesmärgiks on: teha rahvast, kes olid looma- ja inimestekütid, rahulikud maaelanikud. See ülesanne nõuab pärismaalaste põhivaadete, kommete ja tavade kui ka kogu eluviisi põhjalikku uurimist. Selle töö juhtimine asub päriselanike-büroo käes, mis on asutatud maavalitsuse juurde Taikokus. Tänuväärne kombel on sinna kokku kantud ja kirja pandud uurimusmaterjal, mis näib meile ammumöödunud aegade peegelpildina. See pilt väärrib põhjalikku vaatlust. Seejuures ei tohi aga unustada, et uurimised pole veel lõpuni viidud, mispärast niimõnigi asi esineb veel puudulikus valguses; peale selle jäävad meile malai päriselanikud alati paljudes asjades mõistatuslikeks.

Kuidas näevad maa päriselanikud maai!ma? Troopikapäikese kõrvetava lõõma vastu pakuvad neile mäed ja metsad kaitset, seepärast on kliima neile talutav. Aga — nende ettekujutuse järgi — oli saarel vanasti talumatult palav. See oli siis, kui ka kuu oli veel päike. Üks vahvaist esivanemaist oli ühe lasuga haavanud kuud; siis oli kuust veri välja voolanud ja ta oli muutunud külmaks; verepiisad aga on jäänud tähtedena taevasse püsima.

Maa all tukub võimas karu, tema põhjustab maa-värisemisi.

Kui inimesed surevad, siis jäävad nende hinged sellesse maailma ja jälgivad järeltulijate elu. Neid hingi nimetatakse „ottof“ ja kõik hea ja viletsus oleb neid ottofi tahtest. Ta ilmutab end unenägudes. Ünel on määrav mõju päriselanikkude otsustele. Kui keegi tahab hakata maja ehitama või maad harima, siis lööb ta kaks teivast põllule, kinnitab ühe lati ristikujuks nende külge ja jääb ootama öist unenägu. — Reisi eel vaadeldakse lindude lendu ja kuulatakse

ära preestrite ettekuulutused. Nendeks on tavaliselt naised, kes palvete ja nõiasõnade abil püüavad arstida haigusi, kasutades seejuures ka tuhka, riisi ja iirisejuuri. Nad mõjuvad kaasa, kui soovitakse ilma muutumist; kui külaelanikud soovivad vihma, siis kogunevad naispreestrid jõe äärde ja tapavad sigu, kellele veri juhitakse jõkke. Samanide palvetades vahivad kõik taeva poole ja kutsuvad vihma. Samanide kohus on ka roimarite needmine ja mõnesid neist peetakse kardetavateks nõidadeks. Selliseid nimetatakse „mahaunede“; nad kasvatavad salaja punast, tuvikesega sarnanevat lindu, kellel on ainult üks jalg ja keda nimetatakse „hauneks“. Sel linnul on maagiline võim inimesi surmata ja haavata. Tema abil võivad nõiad ka varandusi röövida. Seepärast jälitatakse mahaunesid, ja kui tabatakse, siis surmatakse.

Pea'e esivanem-ottofite on veel teisi head ja kurja külvavaid jumalaid, keda kutsutakse samuti ottofiteks. Head jumalad olid alguses head hinged; kurjad vaimud aga kas pole üldse kunagi olnud inimeste hinged või põlvnevad nad surmatutest või on heade jumalate poolt riikuse pärast välja heidetud. Surmatooja ottofi nimi on „Tamashuk Taminion Ottof“. See nimi tähendab „Kudumise lõpp“. Sellest saame kujutluse, et inimese elu kootakse nende jumalate poolt nagu riiet. Inimesed, kes kudumise ajal on head teinud, jõuavad hädaohutult üle vikerkaaresilla paradiisi. Seal elavad nad ilusasti kaunistatud palees rikkalikult ja rõõmsalt koos esivanemate-ottofitega. Kes aga kurja on teinud, kukub vikerkaaresillalt alla põrgusse, kus ta halbade jumalate hulgas elab kurba elu.

Sügavasti juurdunud usuga hinge igavesse kestusse seletub ka terve rida karme kõlblusseadusi. Kõigepealt omab abieluõigus tugevat kaitset. Kõikide suguharude juures valitseb monogaamia. Abielurikkujat meest noomitakse kokkutulnud külavanemate ees, sikutatakse juustest ja pekstakse seljale; abielurikkuja naine saab oksaga kerge löögi istmikule ja antakse siis seaduslikule mehele välja; see peksab teda üle kogu keha, kuni lõpuks keegi käsib peatuda. Selle karistuse järel loetakse abielu lahutatuks ja naine ei tohi suguharus enam abielluda.

Meestel on keelatud kätte võtta naiste tööriistu või tegelda kudumisega, koduloomade eest hoolitsemisega ja teha teisi naistele kuuluvaid töid.

Mitte üksi tapmist, tulesüütamist, vargust ja muud sellist ei karistata, vaid ka antud lubaduse murdmist.

Teised seadused on mõeldud tervise eest hoolitsemiseks. Nii näiteks on keelatud toas kalasöömine või haigega ühes toas viibimine. Kes kannatab nakushaiguse all, selle hülgab kogu küla.

Üldiselt jätavad pärismaalased meile hea mulje. Nad aitavad üksteist vastastikku põllutöödel. Pealik hoolitseb vaeste ja orbude eest. Jaapani politsei-ametnikud kiidavad pärismaalaste virkust, mis ei raage ka siis, kui pole järelevaatajat ülesandeks tehtud töö (teedeehitamine jne.) juures. Eurooplased võivad oma reisidel tundma õppida pärismaalastest mõlemast soost pakikandjate sõbralikkust ja lõbusat meeleolu. Nad kannavad kaasas bambusest valmistatud suupille, mida mängivad ka pingutataval reisidel mägedes. Noored mehed kannavad vibu ja nooli; nende koerad ajavad teeäärsetes metsades ulukite jälgi ja iga jahisaaki vaatlevad pärismaalastest kütid põhjalikult. Nad on alati abivalmis ja heas tujus.

Kust tuleb see, et nii karmide religioosete ja kõlblate vaadetega ja nii sõbraliku loomuga rahvas harrastab jahti inimpeadele? Taikoku pärismaalaste büroo uurimused on senini ainult seda suutnud selgitada, et peaküttimist peetakse pühimaks ja mehiseimaks vooruseks ja esivanemate austamiseks. Kes oma elus pole saanud saagiks ainustki pead, seda ei lase ottof paradiisi sisse. Kui noor mees tahab kuuluda täiskasvanute hulka või abielluda, siis peab ta end enne näitama eduka peakütina; kui ähvardab mõni taud või õnnetus, siis saadakse abi mahalöödud pea maagilisest jõust. Kui keegi tahab mõnd

PEALIK TSO SUGUHARUST

tüli lõpetada või oma süütust tõestada või mingit kahtlust hajutada, siis läheb ta mõne võõra pead otsima. Tema südametunnistust võib kergendada mõte, et võõraste rahvusse või suguharru kuuluv inimene sarnaneb loomaga. Igal juhul pole jahipidamine inimpeadele põlguse või vaenlikkuse avalduseks, vaid esivanemate tahte täitmiseks. Kui peakütt läheb jahile, siis palvetab kogu perekond selle õnnestumise eest; edu pühitatakse suure tänupeoga, mis kestab mõnikord kolm päeva ja möödub rõõmsalt laulu ja tantsuga.

Jaapani valitsus on endale võtnud raske ülesande pärismaalaste kasvatamisega rahulikeks põlluharijaks. Paljusid nende korraldusist peetakse vanade kommete rikkumiseks ja ottofi tahte vastu käivaiks. Kui põud tuleb, siis peetakse selle põhjuseks seda, et metsad on maha raiutud politseijamade ehitamiseks; kui jaht ebaõnnestub, siis on selles süüdi jaapanlaste riisiväljade korraldamise meetodid. Kui leitakse ussikesi kartuliväljadel, siis näevad pärismaalased selle põhjust sissetoodud siidussikasvatuses jne. — Esikohal seisab lastekasvatus; on loodud kaht laadi kooli: 1. Jaapani keelteool või rahvakool, mis seisab peagu Jaapani rahvusliku kooli tasapinnal, ja 2. politseikool. Politseiametnikude poolt juhitavaid kooli on käesoleval ajal umbes 200 ümber. Tähtsaimad õppeained on jaapani keel, arvutamine, põllutöö ja koduloomakasvatus. Koolilapsed jätavad endist armastusväärse ja peene mulje; võõraste ees jäävad nad kümne sammu kaugusse seisma, teevad sügava kummarduse ja ütlevad jaapanlaste tervituse „konnichiwa“. Mõni aeg pärast nelja-aastast kooliskäimist saavad noored mehed tüki asundusmaad mägedes. Suure usinusega roogivad nad ürgmetsa järskudel nõlvadel ja istutavad kartuleid, banaane ja teisi taimi.

Täiskasvanud meestelt on püssid ära võetud; sõbraliku veenmisega püüab politsei ka nooli ja vibusid ära korjata. Jahiekspeditsioonideks laenutab politsei vana tüüpi püsse lühikeseks ajaks. Nii ununeb sissesündinud jahikirg pikkamööda; põllutöö ja karjakasvatus saavad elatamise alusteks.

Organiseeritud väljasõidud suurtesse linnadesse ja filmide näitamisest külad peavad juhtima pärismaalaste pilku küla ja suguharu ühiskonnast kaugemale maailma. Eurooplased usaldavad pärismaalaste suurt intelligentsi ja loodavad, et nad ületavad silla uude maailma niisama kindlalt nagu vikerkaaresilla, kui püsib nende moraalne jõud ja lapselik suurus.

Mõnda laevadest ja meredest

Eesti allveelaev „LEMBIT“

Eesti sõjalaevastiku areng

Iseseisva Eesti riigi loomisega tekkis vajadus ka riigipiiri kaitsmiseks merel ja maal.

Meie esimesed suuremad sõjalaevad olid võõra päritoluga. Kui sakslased 1918. a. okupeerisid Tallinna, siis lahkus siit Vene laevastik, kuid s/l „Bobr“ jäi Tallinna. See võeti peagi Eesti mereväe valdusse, seati korda ning ristiti „Lembituks“ ning 18. novembril 1918. a. heisati seal esmakordselt Eesti sõjalaeva lipp. „Lembit“ oli suurtükilaev ja asus kohe teenistusse, olles seega meie sõjalaevastiku isaks ja raudvaraks. Koos „Laine“ ja „Loodiga“ sõideti juba 23. detsembri öösel Tallinnast välja esimesele dessantoperatsioonile Kundasse, kus „Lembit“ ja „Laine“ pommitasid Kunda vabrikut ja alevi ümbrust, kuna „Lood“ saatis dessandi maale. See esimene operatsioon lõppes meile õnnelikult ja kaotusteta.

Sama aasta esimesel jõulupühil (25. det.) sõitis mitu suurt sõjalaeva punase lipu all Tallinna lähedusse, pommitades Aegna saare merekindlusi. Neile sõitsid vastu Tallinna reidil olevad Inglise sõjalaevad ja lahingus vigastatud destroyeri „Spartak“ langes vangi, kuna ta põgenesed sattus Aegna ja Keri saarte vahel olevale Kuradimuna madalikule, kus ta purustas oma propellerid ja võllid. Ta toodi sealt Tallinna, parandati siin maikuu lõpuks ära ja ristiti „Vambolaks“. Päev hiljem (26. det. 1918. a.) ristles venelaste destroyeri „Avtroil“ Keri saare ümbruses. Kaks Tallinna reidil seisvat kiiret Inglise miiniristlejat sõitsid talle vastu, ning taganedes Inglise laevade eest, kohtas „Avtroil“ Mohni saare juures eelmisel ööl Tallinnast väljasõitnud Inglise ristlejaid ja alistus neile. Laev toodi Tallinna, anti üle Eesti mereväele, ja kuna ta polnud vigastada saanud, siis astus ta kohe miiniristleja „Lennukina“ meie sõjalaevastiku koosseisu, olles kaua aastaid meie merelaevastiku lipulaevaks.

Tegutsedes 1919. a. juulis lõunarindel Riia all, võtsid meie sõjalaevad Väina jõel sõjasaagiks aurikud „Rudolf Kerkovius“ (üks 3" suurtükk) ja „O“ (üks 50 mm suurtükk), millistest viimane pärast ümberehitamist ja uuesti relvastamist sai nimeks „Meeme“ ja asus suurtükilaevana rivisse.

Maailmasõja ajal hukkusid Eesti vetes mitmed Saksa ja Vene sõjalaevad, milledest mõned on tõstetud üles, mõned lammutatud ja paljud puhkavad veel meresügavuses. Teiste hulgas hukkus Kassari lahes 1918. a. Saksa torpeedopaat A-32, millel sakslased tegid dessandi Saaremaale. Laeva asukoht avastati traalimisel ning pärast ülestõstmist ja põhjalikku remonti saime temast 1924. a. uue üksuse torpeedopaat „Sulevina“, mis on veel praegu hea „tervise“ juures.

Eespoolnimetatutest on suurtükilaev „Lembit“ lammutatud vanarauana 1926. a. Ka „Meemet“ pole meil enam, kuna ta hukkus traalimistödel Soome lahes 1924. a., nõudes ohvriks ühe ohvitseri ja ühe ajateenija elu. Miiniristlejad „Lennuk“ ja „Vambola“ müüdi 1934. a. sõdivale Peruule, kuna nad hakkasid juba vananema, oleksid nõudnud väga kulukat re-

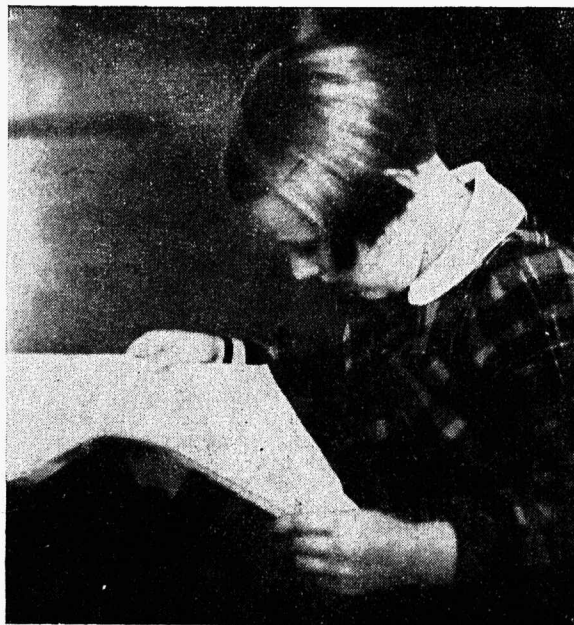
monti ja polnud meie oludele kohased. Nende eest saadi päris head hinda ja selle abil ehitati meile Inglismaal 2 moodsat allveelaeva „Kalev“ ja „Lembit“, mis on meie rannakaitsesele sobivad. Esimesena saabus Eestisse 1937. a. juunikuus allveelaev „Kalev“ ja paar kuud hiljem „Lembit“. Esitan siinjuures mõningaid andmeid allveelaevade kohta. Mõõdud: 187'×24'6"×11'4"; veeväljasurve pealvee 625 t., relvastis 4 torpeedotoru võõris, diislid 1200 HJ ja peaelektrimootorid 700 HJ, lasti vette 7. juunil 1936. a.

Eeltoodutele lisaks on meil käigus rida sõjalaevu, nagu traaler-veeskjate paar „Suurup“ ja „Ristna“, vahilaev „Laine“, „Meeme“ sõsarlaev „Mardus“, „Jaan Poska“, „Kompass“ jt.

Peipsil ja Emajõel on meil ka sõjalaevu, moodustades Peipsi laevastiku divisjoni, kuhu kuuluvad s/l „Tartu“, siis „Ahti“ jt. Need on varustatud väiksema artilleeriaga ja osalt pärit venelastelt, kellelt nad ära võeti Vabadussõja ajal.

Meie mereväe aastapäevaks loetakse 21. november ja möödunud aastal pühitses Eesti uuendatud ja korrastatud sõjalaevastik seega oma 20-ndat aastapäeva, vaadates julgelt ja lootusrikkalt tulevikku.

A. M-n.

*„VIIKING“ oma huvitava sisuga valmistab
tõsist rõõmu ja naudingut!*

Taisto Mäki

—
UUS NURMI ?

Taisto Mäki jooksmas

Meie pealkiri võib tunduda liialdusena, sest nii-võrd suure, saavutamatu kauguse taga on Paavo Nurmi kuulsus tavalisest suurel jooksjaist. Kuid nüüd on täie jõuga astunud esile mees, kes rohkem kui keegi muu kõljab tema kuulsuse pärijaks. See mees on Taisto Mäki. Tal on juba kolm hiilgavat maailmarekordit ja kõik märgid viitavad sellele, et meister neid veelgi parandab ning püstitab uusigi.

Taisto Mäki on sündinud Helsingis, viimased aastad on ta aga elunenud Rekolas. Varasest noorusest alates on ta olnud innukas sportlane. Taisto lõi palli, heitis oda, hüppas, sooritas kõik kümne-

võistluse alad, ühe sõnaga öelda: harrastas kõiki spordiharusid. Võib-olla just selles peitubki üks ta edu saladusi. Keha arenes sel viisil proportsiooniliselt, mitmekülgseks, ühtlaselt vastupidavaks mehhanismiks, millist nõutakse mehelt, kes jookseb 5 kilomeetrit üle 21-kilomeetrilise tunnikirusega. Võistlustel nähti teda esmakordselt 400 meetri jooksus. Siis ta alles „leidis enese“. Kestvusjooksja sai temast 1932. a., millal ta 21-aastasena võitis 3000 m jooksu Helsingis. 5000 meetri jooksmiseks kulus veel aega 15.59,9. Järgmisel aastal paranes tagajärg kümne sekundi võrra, kuid 1934. a. järgnes suur üllatus: Mäki jooksis Soome meistritiitli, saavutades minuti võrra parema aja — 14.49,2. Sellest ajast alates pandi temale suured lootused.

Kuid oli veel mitu raskust ees. 1935. a. ületas ta enese, saavutades 14.40,8, kuid tagajärjed olid väga kõikuvad, Taistol ei olnud veel seda kindlust, mis teda hiljem on suurtele võitudele juhtinud. Berliini olümpiamängudest ei võtnud ta osa. 1937. a. oli ta maailma parim 5000 meetri jooksus. Kardeitud rootslane Kälarne-Jonsson pidi vahtima Taisto kaudu Stokholmis ja sama lugu kordus aasta hiljem Pariisis Euroopa meistrivõistlustel. Tagajärjeks oli taas Taisto oma rekord 14.26,8.

Taisto skaala on lai. Ta parimad tagajärjed on:

1500 m	3.54,7,
2000 m	5.18,4 (Soome rekord),
3000 m	8.15,6,
3 miili	13.59,4,
5000 m	14.08,8 (maailmarekord),
10 000 m	30.02 (maailmarekord).

10 000 m on Taisto joosnud vaid kahel korral. Teisel korral püstitas ta maailmarekordi. Selleks kulus vaid kaks sekundit üle poole tunni. Need ta püüab kindlasti ära pühkida tarbetu näotusena. Loodame, et olümpiavõit tuleval aastal kroonib Taisto Mäe spordirada!

Kiiruserekordid

Tänapäeval püstitatakse üksteise järel üha uusi maailmarekordeid, mis annavad tunnistust mitte ainult sportlikult tugevate ja otsustusvõimeliste üksikisikute kõrgeist võimeist, vaid ka kogu tänapäeva tehnika ja tööstuse kõrge tasemest. Saavutatakse ennekuulmatuid kiirusi kõigil liiklemisvahendil, laevadel, rongidel, lennukeil ja jõuvankreil.

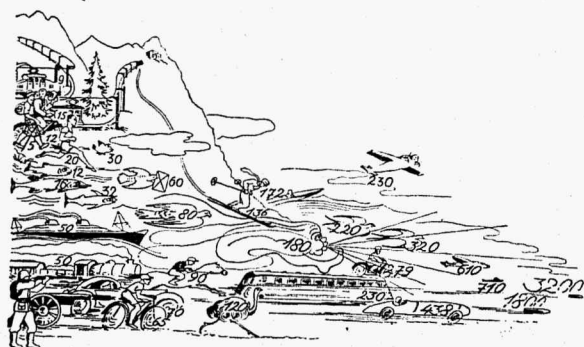
„Üha kiiremini!“ — see on tänapäeva hüüdsõna. Kindlasti elame veel üle aja, kus 1000-kilomeetriline tee läbitakse ainsa tunniga. Sellest polegi me enam kaugel. 710-kilomeetrilise tunnikirusega vuhiseb kiireim lennuk läbi õhu, 438-kilomeetrilise tunnikirusega kihutab kiireim auto läbi maa. Meister Henne saavutas mootorrattal tunnis 279,5 kilomeetrit. Varsti võivad aga ka need hiigelsaavutised olla ületatud.

Tehniliste suursaavutiste kõrval leiame meie pildil tabelist ka elusolendite, musklijõuga saavutatud rekordeid.

Tunnikiirused kilomeetrites:

Inimene kõndides	5
Mägiraudtee	9
Jalgrattasõitja pikemal teekonnal	12
Forell	12
Haug	16
Kiire jooks	21
Varblane	30
Reisijaterong	50
Kiireim ookeaniaurik	50
Kirjatüvi	60
Maailmarekord jalgrattasõidus	65
Auto reisikiirus	70

Kotkas	80
Võidusõidu-hobune	90
Jaanalind	120
Kiireim suusasõit	136
Võidusõidu-paat	172
Orkaan	180
Pääsuke	220
Kolme mootoriga reisiennuk	230
Mootorratta-rekord	279
Lakapääsuke	320
Auto-maailmarekord	438
Kiireim maalennuk	610
Lennu-maailmarekord	710
Suurtükikuul	1800
Sõjapüssikuul	3200

Meestest, kes on lennanud stratosfääri

Ägedalt toimub võitlus õhu vallutamise pärast. Tuleviku lennuliinid kavatakse viia kõrgele stratosfääri, kus õhu vastupanu on väiksem ja suurem kiirus seepärast võimalik. Selle heaks peavad mitmed teerajajad tööd tegema ja isegi oma elu ohvriks tooma. Üha kõrgemale ja kõrgemale püüavad lendurid ja valitsused annavad neile julgeile meestele aineist tuge. Määratu areng lennuvaldkonnas ilmneb just kõrgusrekordite paranemises viimaseil aastakümneil.

1. mail 1929. a. tõusis sakslane Neuenhofen 12 740 m kõrgusele ja 30. juunil 1937. a. saavutas inglane Adam 16 439 m kõrguse. Vahe on niisiis 3700 m ja mitmed mehed on selle ületamise seadnud oma aiahnuse eesmärgiks. Viimati sündis võitlus Inglismaa ja Itaalia vahel, ja nagu öeldud, on Inglismaa praegusel hetkel võitja.

Maailmarekordi-mehed võivad stratosfääri-lendudest jutustada palju huvitavaid, sest väljavaade, temperatuur, õhu tihedus jne. on 15–16 km kõrgusel hoopis teistsugused kui maapinnal. 4. sept. 1936. a. ületas inglise major Swain esimese lendurina 15 km piiri, pääsedes 15 230 m kõrgusse. Varasem rekord 14 836 m oli prantslase Detré nimel. Swainil oli eriti selleks kõrguslennuks ehitatud Bristol-lennuk, milles oli eriline Pegasus-mootor, samuti olid lennuril igasugused varustised stratosfäärilennu jaoks ning Briti õhuministerium toetas kõigiti ta üritust. Enne rekordlendu sooritati põhjalikke katseid lennuki, mootori ja varustise juures. Kuid anname sõna major Swainile endale.

Taevas oli peaaegu must.

„Asusin lennule Farnboroughist kell 7 hommikul. Tuul puhus tugevasti loodest. Kui olin tõusnud 14 km kõrgusele, vaatasin alla, kuid valgus oli pimestav. Ja kui vaatasin ülespoole, oli taevas tumesinine, peaaegu must. Enda all nägin nüüd kogu Lõuna-Inglismaa rannikut Margate'ist kuni Lands Endini. Põhjas nägin The Washi, Hullist kagu pool olevat lahte. London näis nagu mänguasi ja Thames nagu kitsas looklev paelake.

Ja kaugemal lõunas oli Prantsuse rannik ning Normandia saared, Guarnsey ja Jersey, mis näisid nagu kaks ojakesse visatud kivi. Kogu aeg jätkasin tõusmist, pilk kinnitatud aparaatidele. Oma erilises lennuriikluskonnas tundsin end väga ebamugavasti, sest oli raske liigutada käsi ja jalgu. Paremas käsivarres tundsin kerget krampi, kuid hingamistakistust polnud. Kui kõrgusemõõtja näitas 51 000 jalga (15 280 m), kustutasin mootori ja hakkasin laskuma.“

Lepinglennu ajal hakkasid hapnikuaparaadid korraldama. Kuna Swainil ei õnnestunud avada ka oma õhukindla ülirkonna abiventili, siis tundis ta lämbumist lähenevat. Alles umbes 4300 meetri kõrgusel õnnestus tal lüüa auk oma mütsi „aknasse“ ja ta toibus varsti. Ta maandus kahetunnise lennu järel Netheravoni lennuväljakul. Inglise kuningas ja õhuministerium saatsid õnnitlustelegrammid rekordpüstitajale.

Mussolini kotkad lendavad.

Briti lövi edu ei andnud rahu Mussolini kotkastele. Roomas hakati kohe ettevalmistusi tegema, et purustada Swaini maailmarekordit. 7. mail 1937. a. olid ettevalmistused lõppenud. Itaalia „stratosfäärilennukooli“ juhataja kolonelleitnant Pezzi „ronis“ siis 15 655 meetri kõrgusele oma üheistmelisel Caproni-lennukil, mis oli eriti selleks otstarbeks valmistatud. Enne oma rekordlendu oli Pezzi käinud umbes 60 korda 10 000 m kõrgusel ja 6 korda saavutanud üle 14 000 m kõrguse.

„Pidin ootama kolm nädalat, enne kui tuli rekordlennuks soodne päev,“ jutustab Pezzi. „Kell 10.45

panin täisgaasi peale. 1000 m kõrguses sulgesin oma stratosfääririkübara ja olin seega eraldatud ümbritsevast õhust. Esimesed sekundid olid küll väga ebameeldivad. Tundsin end olevat õhuta ruumis. Mootoripõrin kadus kõrvust ja raske oli hingata. Tundsin end üksi ja ebamugavasti, tekkis soov lennata vabalt nagu tavaliselt värskes vabas õhus, mis peksab nägu ja sünnitab ergutava kiirushurma. Kuid varsti kadus ebameeldiv tunne. Asemele tuli täielik rahu.“

10 000—12 000—13 000 meetrit.

„Tuli jälgida kogu aeg kümmekond osutit, peale selle hapnikuaparaatide omi. Ühe aparaadi ülesandeks on hoolitseda selle eest, et mootor saaks suures kõrguses küllaldaselt gaasi. Kõik läks tavalisel viisil. Tõusukiiruse-mõõtja näitas 12—15 m sekundis. Kõrgusemõõtja tõusis kiiresti: 5000, 6000, 7000. Maa jäi ikka kaugemale alla.

10 000! Vaatasin enda ümber. Pilved katsid maa pooleldi. Taevaserval oli udu. Kogu Aadria meri oli selle peidus. Päike paistis. Pilved, millistest olin mõeldunud, olid lumivalged ja silmipimestavad. Mootor laulis oma reeglipärast laulu. Tõusin üha kõrgemale.

Tekkis kummuline tunne. 12 000 meetri kõrgusel oli tunda, kuidas mõttekäik nagu nõrgenes. Oli, nagu hakkaks suigutama. Peale selle valdas mind piinav üksildustunne, tunne, et olin kõigest eraldatud ja hüljatud.

Nüüd hakkasid mu jalad ja käsivarred külmetuma, käänasin soojuseaparaadid täiesti tegevusse. Varsti muutus temperatuur rahuldavaks. Vaatlesin tiibu, need olid nii rahulikud ega vabisenud. Aga stratosfääririkübar hakkas imelikul viisil nagisema. Surve oli normaalne. Milles võis viiga seisneda? Kõrgusemõõtja näitas 13 000 meetrit.

Lennuk tundus nüüd veidi väsinuna. Tõusukiirus oli tähelepandavalt vähenenud, kuid õli temperatuur tõusis. Võib-olla mul ei õnnestugi? See ei või olla. Ma pean tegema kõik, et mul õnnestuks!“

Aeglaselt, aga kindlalt uuele rekordile.

„Tõusin jälle. Kuid nukrameelsus ja üksildustunne tulid jälle tagasi ja jälitasid mind kogu tee ülespoole, kuni kindlasti teadsin, et olin püstitanud rekordi.

Aeglaselt, kuid seda kindlamini ikka ülespoole. Tõusukiiruse-mõõtja näitas 2 m/sek., siis ainult 1 m/sek. ja varsti veelgi vähem. Nüüd olime päral. Kõrgemale ei pääsenud. Mootor oli saavutanud, mis oli ta võimuses. Katsusin siiski pingutada veelgi kõrgemale, surudes „lusika põhja“. Kuid ei pääsenud. Lennuk näis vajuvat. Olin peaaegu 16 km kõrgusel!

Laskusin. Nüüd tundsin vaid meeletut soovi pääseda maapinnale nii kiiresti kui võimalik. Mootoripõrin oli täiesti kadunud, ainult suur vaikus valitses mu ümber. Lennuk laskus kiiresti. Kõrgusemõõtja näitas ikka vähem. Mu mõtted töötasid kiiresti ja hästi.

Nüüd nägin juba Tivoli smaragdrohelist ujumisbasseini. Sealtpoole kuigi palju maad Montecelio lennuväljakule. Nüüd nägin juba oma angaari. Hulk rahvast oli kogunenud selle ette. Kõik ootasid mind. Avasin oma stratosfääririkübara. Mind valdas vabastav tunne, kui värsked õhk voolas mulle näkku. Käänak lennuväljaku serval ja mu Caproni veeres väljakul, olin jälle maa peal. Mu ülesanne oli sooritatud.“

Üle 16 000 meetri piiri.

Vaevalt oli Pezzi saanud püstitada oma rekordi, kui juba briti lendurid hakkasid uuesti end pingutama ja Inglise kuningriigi õhujõudude kapten M. J. Adam võitis rekordi tagasi inglaste nimele. 30.

juunil 1937. a. lendas ta samasugusel Bristol-lennukil nagu major Swaingi 16439 meetri kõrgusele, parandades seega Pezzi tagajärge 785 meetri võrra. Lennukit oli mitmes suhtes parandatud ja täiendatud. Muuseas oli selle „surnud raskust“ vähendatud näiteks maandumisrataste arvel.

„Ava kabiini uks!“

Adam viibis õhus 2¼ tundi. Tuulekiirus oli 47 m/sek. Ilm oli pealegi pilvine. Tõusuks kulus 1 tund 35 min., kuna laskumiseks kulus 40 min. Kuna võis arvata, et lendur jõuab lennult tagasi teovõimetuna,

võib-olla koguni meelemärkusetult, kirjutati lennuki külgedele järgmised käsud: „Ava lennuki kabiini uks, löika lenduri ülikond noaga lõhki, hoiu lendur soojas, kutsu kohale arst.“ Õnneks oli see ettevaatusabinõu tarbetu, kuigi temperatuur 16 km kõrgusel oli — 49°.

Kuid võistlused lennurekordi pärast jätkuvad. Võib-olla on nüüd jälle itaallaste kord.

Eespool ei ole arvesse võetud õhupalliga sooritatud lende. Õhupalliga on nimelt ameerika kapten Anderson tõusnud 22080 meetri kõrgusele. Kõrgemale pole seni ühelgi inimesel õnnestunud tõusta.

PABERTRÜKK

Pabertrükk on saanud oma nimetuse trükivormist (klišeest), mis käesoleval juhul koosneb ainult paberist. Teatavasti kasutatakse tavaliselt piltide trükkimiseks puust või metallist klišeesisid. Niisiis on pabertrükk küll kõigist tuntud paljundamisvahendeist lihtsaim, sest täiesti lihtsate abinõudega ja odava materjaliga saab mõninga vaeva ja hoole juures väga ilusaid ja tarvitamiskõlblikke trükitooteid.

Me algame oma tööd joonistamisega. Joonistatud pilt kantakse läbijoonistamise (kopeerimise) abil kõvale paberile, näiteks sellisele, millest valmistatakse visiitkaarte. Me valime selle kõva paberi selleks, et ära hoida trükivormi kortsustumist või rullumist pärast järelvärvimise juures. Siis asume ettejoonistatud joonte ületõmbamisele tušiga. Selleks kasutame redisulge, mis pistetakse nagu harilikud terrassuledki sülle, ja millega saab tõmmata ühtlaselt pakse kuni 5 mm laiuseid jooni. Kui see tušijoonis on kuivanud, siis asutakse paberi väljalõikamisele. Teravaotsalise noaga lõigatakse vorm puhtalt välja. Selleks on väga otstarbekohane kasutada nn. šablooninuga ja klaasist plaati, millele asetatakse paber.

Seega on kliše valmis ja trükkimine võib alata. Väljalõigatud vorm, mida nimetatakse trükisablooniks, tõmmatakse värviga üle ja sellega tehakse paberile äratrükk. Seks otstarbeks pannakse kliše kui-

vatuspaberist alusele ja tõmmatakse värv pintsliga peale, siis tõstetakse kliše pintseti abil kuivatuspaberilt üles ja asetatakse märja värvitud poolega allapoolepööratult valmisolevale trükipaberile. Šablooni peale pannakse nüüd kuivatuspaber ja selle peale mõned rasked raamatud ning vajutatakse neid all oleva paberi vastu. Paberiks on kõige otstarbekohasem kasutada nn. jaapani või tugevat siidpaberit, kuna see võtab värvi kõige hõlpsamini ja ühtlaselt sisse. Pärast trükkimist tõstetakse šabloon pintseti abil ettevaatlikult paberilt üles ja pabertrükk ongi valmis. Siis korratakse šablooni värvimist ja nii võib võtta kuipalju tahes äratõmbeid. Ka üldiselt tuntud kopeerimispressi abil võib selliseid äratõmbeid teha.

Pabertrüki abil on trükitehniliselt võimalik valmistada ükskõik kui suurel arvil eksliibriseid, monogramme, etikette, raamatu- ja mapikaasi, postkaarte, õnnesoovikaarte, seinapilte jne. Ühe, musta või mingi muu värvi tarvitamisel saame trüki, millel on sarnasus tuntud siluettidega. Kui aga saadud musta trüki pärast järele värvida vesivärvidega, siis saadakse ka mitmevärviline pilt. Mõninga harjutuse ja abinõude täpse käsitlemise juures pole ka algajal raske pabertrüki abil saada häid tagajärgi. Juuresolev pilt võib pakkuda selleks ergutust.

Pabertrüki näide.

Male kirjavastused

A. L. — Tallinnas. Kaks ühevärvilist oda võib ainult siis olla, kui positsiooni põhjal võimalik on, et üks neist on saadud etturi moondamisest (näit. kui mustal veel kõik 8 etturit alles on, ei või temal milgi tingimusel olla kahte ühevärvilist oda).

P. R. — Paides. Miks mitte, kasutame küll ülesandeid ja etüüde (lõppmänge), kui nad on noorte eneste poolt koostatud (originaalsed), samuti ka hästimängitud partiisid.

A. P. — Võhmas. Lugege eelmist vastust.

U. V. — Türil. Paul Keres sündis 7. jaanuaril 1916. a. Narvas, kus viibis ka oma esimesed 7 eluaastat. Alles 1923. a. asus elama Pärnu, kus lõpetas algkooli ja hiljem gümnaasiumi. Pikemaid kirjutas P. Keresel elukäigu ja saavutiste kohta leiate „Viikingis“ nr. 1 ja nr. 4.

T. P. Haapsalus. Turniiritabelite koostamise ja käsitlemise kohta anname juhtnõore järgmises numbris. Kindlasti huvitab see ka teisi noori. Seekord ruum ei luba.

Jarl Hemmer'i romaan

ONNI KOKKO

9. järg.

Ta jooksis üle õue ja trügis enese mõningaist sõdureist mööda ukseni. Eestoaas komistas ta laibale, mis lebas peadpidi künnisel. See oli Kalle Mäkinen. Ta lamas näoli, suu vereloigus, nagu oleks ta sellest joonud, — inetult irvil näoga, nagu oleks see viin, ja ta nägu laikis täpselt nii, nagu sel hommikul küüni juures. Kindlasti oli tema sobitaja maha lasknud.

„Ons nüüd kõik väljas?“ hüüdis kusagil kellegi hääl. Ja teine vastas: „Siin lebavad veel ahjude peal mõned surnud ja haavatud. Ja ülal põõningul on veel paar vana meest, kellel enam pole jõudu, et alla tulla. Hei, kiiresti, teie seal ülal!“

„Nüüd see juhtub!“ läbistas Onnit. Ta tarvitses näha ainult esimese põõningutreppi mööda allatulkiva mehe jalgu ning ta teadis: see oli onu Isak.

Hetkeks toetus ta vastu uksepiita, et mitte kukuda. Siis jooksis ta uksest välja ja edasi üle õue...

„Pea! Kuhu sa nii metsikult jooksed?“ hüüdis kapten teda. „Säästa parem oma jõudu, sest sina kui noorim pead täna õösel vange valvama. Mahalaskmiseks on täna õhtul ometi juba liiga hilja, nüüd tuleb magada.“

Onni astus talle päris lähedale. „Ei, härra kapten, ei!“ ütles ta meelheitvalt, „mina ei taha neid valvata. Mitte seekord!“

„Käsk on käsk, sellega jäägu,“ vastas kapten lühidalt. „Aga kuna sa täna nii meeleheitel oled, võid sa nendega majas istuda ega tarvitse väljas külmetuda. Siia ligidale vana baraki juurde jääb välispost. Ära aga unusta sees tuld põleda laskmast, et sulle kallale ei karata. Lipnik vaatab pärast järele. Marss minema ja head õöd!“

Oli juba pime. Üle vaikse metsatalu tõmbus külm tähevalge õõ. Kõikjal rutati puhkama heitma, hooned pühiti puhtaks ja korraldati sidumispunkt, seati valvepostid välja ja viidi telefonijuhe naabertalusse. Lõpuks sõitis ka viimne suurtükk hoovi. Hobused rakendati lahti. Ja siis jäi vaikselt.

Väljas kaevul seisis Onni Kokko. Tal oli mõttes oma postile minna, aga veel hetkeks toetas ta kää vastu jääkülma vibu ning pani pea sellele. Ei, mõtles ta, Soomemaal ei ole nii suuri metsi. Siiski kohatakse üksteist...

13

Ähmaselt vilkuv lamp mustaksvärvitud metalljalaga seisis keset põrandat, sest lauda ei olnud. Läbi oma tuhmi klaasi levitas ta ebakindlat valgust üle laiade poolmädade põrandalade. Mõni mee-

ter kaugemal kobas ta paiste seinu, libises nõrgalt mööda palke üles ja kustus hämaras katuse all. Vahepeal tuksles ta tasase naginaga suuremaks, nagu oleks sääsk sisse lennanud, aga see oli õhutamõõn alt põrandapragudest. Leek tõmbus kokku ja ähvardas kustuda, lõkendas paar korda siiasinna ja paisus jälle heledama paisteni. Nüüd said ka vangid nähtavaks, nagu tume kokkusurutud mass, mis kattis suurema osa põrandast.

Kõik nad magasid sügava väsimuse unenägudeta und, nii, nagu ainult siis magatakse, kui kõik on ükskõikseks muutunud. Kui ei taheta enam näha ega kuulda, tunda ega millestki teada — ainult ennast pikali heita ja kõige eest põgeneda. Kogu ruum oli täidetud raskeist hingetõmbeist. Ka mõned kergestihaavatud olid teiste juurde põrandale heitnud ja magasid. Vahel liigutasid nad endid, äigasisid palavikus ja kobasid oma musti mähiseid, siis magasid nad edasi.

Väljas baraki ümber oli täiesti vaikne. Üksikud suured tähed vaatasid nõrgalt ja murtult sisse läbi kahe madala akna, millede klaas seisis sinakasrohelisena vastu õöpimedust.

Üksainus vangidest ei maganud. Ta istus taga ühes nurgas sirgelt põrandal, selg vastu seina toetatud. Käe ümber kandis ta sidet, millest nõrgus verd läbi; ta kurnatud nägu näis kortsudesse vajununa ning ta silmad põrnitsesid suurtena ja kindlalt üle selle segadiku uksele.

Ukse juures istus Onni Kokko toolil, püss põlvedele asetatud, nii et täagiots osutas ruumi poole. Ta näojooned olid sisse langenud ja kaamed ning ta vahtis lootusetult lampi, nagu otsiks ta mingit pääseteed, ometi teades, et polnud ühtki.

Mõlemad silmad pimeduses põlesid temal nagu sulatina. Maailma lõpuni oleks ta joosnud, et nende eest põgeneda, aga siiski ei julgenud ta jalgagi liigutada, ei julgenud pead käämata ega pilku lambilt vabastada. Liikumatul istus ta ja laskis endaga kõik sündida. Ta ei näinud midagi peale lambi heleda valgusringi ja selle väikese rahutu leegi, mis najatus tahile, tõusis vahepeal suureks ja ähvardas siis jälle kustuda. Ning ikka jälle tundis ta mõlemaid silmi enesel puhkavat ja näos põlevat. Sealst pimedast nurgast nad tulid — tundus, nagu keeks kaks keeva pigiallikat mustadest aukudest üles ja voolaks hõõguva nirena põiki üle põranda tema poole. Ta külmetus ja higistas hirmust. Siiski istus ta liikumatult ega kaitsnud ennast. Ta ei võinud teisiti.

Kui meelsasti oleks ta kõnelnud, seletanud ja ennast õigustanud! Kindlasti polnud ema midagi ütelnud, seda ta teadis. Sest, siis poleks need silmad mitte niiviisi temale vaadanud, siis poleks ta neid üldse siin kohanud ja kõik see kohutav oluks sündimata. Kas ta oli siis teinud midagi kurja? Ta kannatas nii tugevasti, et ta valmis oli iga ükskõik kui ebatõenäost süüd enesele võtma, ainult et kõiges selles leida mingit mõtet, ainult et võida tabada mingit põhjust ja ütelda: „Siin ta mul on, sellest on kogu see häda tulnud.“ Kuidas oleks ta süda kergemaks muutunud! Kuid ta ei võinud ennast sellest lahti öelda, mis talle oli kõige kallim. Kas ei kandnud ta sel teel oma isa pilti südames, kuigi poleks kunagi võinud aimata, et see tee võiks teda siia tuua? Ei, eneses ei võinud ta süüd leida. Ta ei mõistnud enam midagi peale selle, et nii, nagu nüüd oli juhtunud, oli hirmus.

Seda kõike oleks ta meeleldi ütelnud. Ning ta oleks onu Isakilt andestust palunud millegi eest, mida ta sugugi polnud teinud, ning oleks tahtnud kõnelda halastavast jumalast, kellesse ta ei uskunud. Aga ta tundis, et ta ei võinud ennast liigutada ega ühtki sõna lausuda, ja peale selle teadis ta, et kõigekeks selleks oli liiga hilja. Onu Isak nagu oleks ainult pea ära pööranud, see seisis ta silmis.

Lambivalgus jäi ikka nõrgemaks. Leek ronis tahti ja hakkas kiire kollaka tukslemisega kaduma. Oli lõppes otsa.

Onni mõtiskles edasi. „Üksainus inimene oli kodus, kellesse ma uskusin. Ning nüüd istume jälle ühes toas koos, aga see pole jumala pärast lõbus... Üksainus oli, kellega ma võisin kõnelda, ning nüüd ei või ma ka temaga enam rääkida...“ Ta istus ja vaatas pealt, kuidas lambituli vähehaaval kustus, ning ühes sellega näis kogu elumõte kustuvat.

Nüüd leegitses tuli viimist korda ja suri. Ta ei teinud selleks ühtki liigutust, et täita lampi uuesti õlikannust, mis seisis tema kõrval. Pimedus tuli nagu lunastus tema üle ning ta lootis, et silmad sellest enam läbi ei tungi ega enam ei põle temal. Hetke istus ta liikumatult, siis aga märkas ta oma meeleheitel, et nüüd, kui tuli oli kustunud, tähevalgus väljast palju heledamini sisse paistis, kui ta oli uskunud.

Pikkamisi pööras ta pead. — Ei, silmad olid veel seal. Veel jahedamalt hõõgusid need kahvatus paistes, veel mustamad näisid silmakoopad. Nagu kaks ärapõlenud halli tuleaset olid need seal, kannatavad ja needvad. Nagu kustunud olid need, kuid valgustasid siiski.

Ta pööras pea nii kiiresti ära, nagu oleks ta saanud kõrvakiilu; see liigutus näis teda aga teadlikuks tegevat, et ta polnud halvatud. Ta ajas enese üles, võttis oma püssi ja kobas välja esikusse. Ettevaatlikult avas ta ukse ja astus trepile.

Külmana ja tähevalgena lõi talle vastu selge õõ; ta tõmbas sügavasti hinge. Rahustavalt silistas külmus ta keha, mis oli hirmuhigist kuum ja niiske. Ta oleks kaugele valgesse öösse põgenenud, et peita ennast kusagil lume ja tähtede all ja mitte midagi enam mõelda. —

Seal nägi ta enda jalge ees teist vahiposti. See istus trepi alumisel astmel ja magas. Ta pea oli vajunud sügavasti suurde lambanahksesse kasukasse ning tal polnud nähtavasti mõtteski niipea ärgata.

„Magad sa?“ küsis Onni tasa. Ning kui ta vastust ei saanud, kordas ta valjemalt teist ja kolmandat korda: „Magad sa?“

Ei tulnud mingit vastust. Aga vaevalt olid sõnad tulnud, kui ta äkki tundis enese ees küsimust: mispärast teen ma seda? Loomulikult peaksin ta äratama. Mis tahan ma siis öieti?

Pikkamisi läks ta jälle sisse, kuid jättis ukse

pisut avali. Ta istus oma toolile ning ainult ta silmad eksisid läbi pimeduse esikusse, heledale uksepraole. Segaseks ja uimaseks muutus ta pea. Ebaselged mõtted tunglesid esile, sündisid ja lämmatasid üksteist, enne kui ainuski jõudis otsustuseni küpseda. Ainult ühte ta teadis, et ta annaks meelsasti oma elu, kui saaks sellega onu Isakit päästa.

Oli ta midagi ütelnud, oli ta hüüdnud? Ta istus nagu palavikus ega mõistnud midagi. Näis, nagu kõlaks tal midagi kõrvus, otsegu ta enese hääle vastukaja. Või oli ta eksinud?

Ta langes kokku. Seal tagant nurgast tõusis hää, mis kõlas nii, nagu tuleks see hauast: „Kui sa mind paluda tahad põgeneda, võid sa selle vaeva jätta. Nii... nii, Onni, see on siis sinust saanud... Ning su isa oli säärane auväärne mees...“

Vaikus. — Üks vange liigutas ennast, kobistas saapakotsadega põrandal ning oigas unes. Teine ümises midagi, sülgas ja laskis kuuldavale allasurutud vande; siis oli jälle rahulik.

Onni tundis, et nüüd ainus hetk oli tulnud kõnelda ja ennast kaitsta. Siiski ei tulnud tal ühtki sõna üle huulte. Silmad seal nurgas põletasid ära kõik need armetud sõnad, milliseid ta otsis. Näis, nagu tunneksid need silmad juba ette kõiki neid sõnu ja vastaksid ainult: sa võid selle rahuga jätta, mind ei aita see ometi enam. Ma nean sind!

Läks hulk aega. Ta teadis, et ta midagi ei võinud teha, vaid kõike pidi laskma sündida. Vaevaselt tõusis ta, läks välja ja äratas valvuri. Siis pöördus ta tagasi, sulges ukse enda järel ja istus endisele kohale.

Tund möödus tunni järel.

Onni Kokko istus liikumatult oma paigal ukse kõrval, püss põlvedel, küünarnukid raskel püssilael. Ta tundis, kuidas silmad lakkamatult temal lebasid ja teda kuni hirmuhigini piinasid.

*

Lõpuks hakkasid tähed kahvatuma, pikkamisi tõusis hommikuhämarus. Väljas õuel ärkasid hääled ja sammud, kajasid lühikesed käsklused, sammud trepidel ning naabertalust sõitis ragisedes suurtükk. Varsti seejärel avas lipnik ukse. Tema järel tuli kiirel sammul kapten ise. Ta näis nagu tavaliselt sünge ja kibestunud.

Osa vange magas edasi. Teised tõusid istukile ja vaatasid nürilt ja süngelt kütivormidele.

„Üles tõusta!“ käsutas kapten ja trampis jalaga.

Vangid tõusid laisalt. Mõned haigutasid, ringutasid ja kratsisid pead. Kapten Karr kuuldas nad lühidalt üle, kusjuures ta midagi muud kuulda ei saanud kui mõningaid väärtusetuid andmeid ja üksikuid vastastikuseid süüdistusi. Seejärel kuulutas ta surmaotsuse.

Vastumeelsuse-nurin tõusis jõugus. Vaevalt oli märgata mõnda tugevamat meeleliigutust, enamik jäid seisma noruspäi ja põrnitsesid tuimalt üles läbi oma sassis juuste. Ainult üks kusagil jõugu keskel hakkas ulguma ja märatsema.

„Üks haavatuist lastakse vabaks,“ jätkas kapten ning ta silmad otsisid jõugus.

Onni Kokko pidi peaaegu kisendama, sest kapten näitas onu Isakile.

„See vana seal on kohane,“ ütles ta. „Ma näen, teie olete kätt pidi paraja saanud. Teie saate minult loa ja võite punaste poole üle joosta. Tervitage neid seal ja seletage, et meie iga kord, kui üks meie sobitajaid maha lastakse, kohe kogu trobikonna seinad äärde seame.“

Onu Isak nuuskas. „Ma ei mõtle sellele, et kuhugile üle joosta,“ ütles ta.

„Nagu te tahate,“ arvas kapten.

Onni kargas välja õuele, kükitas kaevuäärele ja nuttis.

Varsti seejärel kuuldus raskete pikaldaste sammutud trampimist. See eemaldus lehmalauda suunas ja lämbus lumme.

„Seis!“ kajas käsklus.

Ta vaatas üles. Suurtükivägi oli valmis raken-
datud ja õu oli täis rännakuvalmilt varustatud mehi.
Lauda taga kõrge kivivundamendi ääres seisid vangid
ja ootasid. Üksikud sõdurid hakkasid neid ritta
seadma. Keskel paistis onu Isak.

„Vabatahtlikud — viiskümmend meest!“ hüüdis
kapten õuele.

Kellegi hää l kaevu lähedal ütles: „Noh, Onni, kas
sina ei taha mahalaskmist kaasa teha?“

Onni aga ei kuulnud enam, ta jooksis metsa
poole, sukeldus lumest koormatud puude vahele ja
kadus. Ta jooksis kõigest jõust. Ta ei teadnud —
kuhu, ta tahtis ainult ära... ära, et mitte midagi
näha ega kuulda. Ta tõukas vastu tüvesid ja ko-
mistas üle juurte, oksad piitsutasid talle näkku. Ta
ei peatunud, ta pidi pääsema — kaugele, kaugele,
vaiksesse, valgesse maailma. Kui aga kogupaugu
ragin talust siia kostis, langes ta kokku.

Mõned sõdurid olid teda tähele pannud. Üks
nendest tuli jälgi mööda järele ja leidis tema. —
Ta oli pea lumesse kaevanud ja karjus. Sõdur võt-
tis ta kaasa ja viis ta tagasi lahkuva väeosa juurde.
Keegi ei teinud katset teda küsitleda. Nii palju ko-
geti neil aegadel ning enam kui üks oli äkki imeli-
kuks jäänud.

14

Ka kapten Karr märkas muutust, mis poisiga
oli toimunud. Leitnant, kellelt ta tema üle võttis,
oli kinnitanud, et ta on heasüdamlik ja erakordselt
vahva pois, see oli juba esimestel päevadel kõigest
silma paistnud. Viimasel ajal oli kõik muutunud.
Mitte ainult, et juba ta välimus temale ei meeldi-
nud — silmatorkavalt mustaks oli ta jäänud ega
pesnud end kunagi ilma käsuta —, ta ilmutas ka
selgeid hirmutunnuseid. Ilmest oli teda tabanud see,
mida sõjas nimetati „totruseks“. Iseäralik oli ainult,
et see näht tema juures ilmnis alles siis, kui tei-
sed nõrgemate närvidel selle üldiselt olid ületanud.
Ja eriline oli ta kõiges muuski. Vaevalt oli teenis-
tusest vaba tund, siis jooksis ta metsa üksildasteks
eksikäikudeks. Ühtki sõna polnud temalt tulnud ning
sageli leegitses ta silmis midagi, mis oli õige sar-
nane vihkamisega.

Siiski pidi kapten Karr tunnistama, et ta omas
poolehoidu sellele raskestikannatavale lapsele, kes näis
ta endaga paljudes asjades sarnanevat. Midagi erilist
oli poisiga.

Keset kõike ruttu oli ta siiski mõne hetke aega
leidnud ka selle üle järele mõtelda ja ta oli arva-
misele tulnud, et pois ülepingutuse tagajärjel kan-
natas hingelist väsimust. Imestuda polnud seal mi-
dagi nende neetud sundmarsside järel üle väljade
ja võimatuil teedel. Tugevaimadki mehed olid seal
lõdvaks jäänud ja kapten pidi tunnistama, et ta ise
pidas ainult vaevu veel vastu.

Jumalale tänu, et lõpuks oli ette näha paar
puhkepäeva! Ta tundis end otsatult väsinuna;
homme hingetõmme tuli tema poisile ja teistele ühe-
teistkümnendal tunnil.

Agaga just kui väljaarvestatult sai kapten Karr
sellel saabuval päeval teate, et ta ainus ja armastatud
vend oli langenud vangi. Mida see tähendas, seda
ta teadis: igal juhul surma, vahest enne seda
veel kehalist piinamist. Ning see hiobi-sõnum langes
kokku valuga teise saatuselooги pärast, millest keegi
siin rindel ei teadnud ja millest kapten kunagi ei
kõnelnud, kuigi see suurelt osalt süüdi oli selles
sünguses, mis tema olemust varjutas. Nüüd murdus
lahti ka see salajane haav kogu oma lootusetuses.
Üks õnnetus kutsus teise teadvusse tagasi ja mõle-
mad valgustasid teineteist jääkülma tühjuse paistega.

On tundlikke loomusid, kes siiski palju taluda
suudavad. Iga õnnetus tabab neid küll lõpmata ras-
kelt, aga nende sisim on nii pehme, et see piiritult
järele võib anda, kuni halastav aeg sääraseile inime-
sile appi tuleb. Samuti on valje loomusid, kes pain-

dumatult raskeid katsumisi taluvad — kuni teatava
piirini. Kasvab aga õnnetus sellest üle, siis juhtub
nendega nagu terasega, mida tugevasti karastatakse.

Kapten Karr kuulus sellesse liiki ja nüüd sai
ta kokkuvarisemine silmanähtavaks. Kes teda nägi,
mõistis ka vajadust — kohe käsutamissoigus üle anda
oma alluvalle.

Päeval enne seda oli mööda tulnud ühest maha-
põlenud härrastemajast. Suitsevate varemete alt lei-
dis keegi augu, mis osutus keldrissekkäiguks ja
sellepärast puhastati. Muu hulgas toodi päevaval-
gele hulk pudeleid ja varsti oli raske meeskonna hul-
gas maha suruda joomiskatseid.

Kusagil üksildases metsaonnist jäi kapten Karr
peatuma ja jõi. Kaaslaseks võttis ta endale ühe
sõbra kütipõlvest Saksamaal. Nüüd istus ta seal
juba teist ööd.

Varasel ennelõunal oli teda nähtud mõttetult
naeratades ja täiesti joobnuna ringi käivat. Nüüd
hilisõhtul oli aga sõbral õnnestunud teda rahustada
ja peaaegu jälle kainestada. Ta oli kogenud mees,
kes tundis äraproovitud vahendit — alkoholist üli-
ärritatud närvide palavikku sellega kustutada, et
neid ainult šampanjaga üle valatakse. Palju, aga
pikkamisi. Sellepärast pani ta kõrvale kõik joogid ja
pudelid, mis seisid laual ja toanurgas, ja algas oma
katset hästisõnastatud kõnega: sõja tujukais sündmu-
sis pidavat enne kõike sellele mõtlema, et juua
parimat. Alguses ei tahtnud kapten, andis aga lõ-
puks järele ja katse tema karutugeva kehaga õnnes-
tus. Ta jõi ja jõi ning märkas vähehaaval imes-
tusega, kuidas ta tund-tunnilt kainemaks muutus.

See tegelus polnud jäänud märkamata ka Onni
Kokkost, kes lebas väikeses, pimedas, avatud uksega
kõrvaltoas põhusülemil. Ta ainult ei mõistnud selle
põhjusest midagi. Mõne tunni eest oli ta tulnud
onni, et järele küsida, kas ta isand öösel teda veel
vajab. Siis oli kapten joobnult esikusse taarunud,
oli talle käed ümber kaela pannud ja ütelnud: „Mu
ainus sõber! Mu ainus sõber, mispärast sa mind
vihkad? Ma olen tähele pannud, et sa mind
vihkad...“

„Kas poleks nüüd kõige parem poisil minna
lasta?“ oli küsinud teine ohvitser.

Agaga siis läks kapten marru. „Poiss jääb siia,“
mõirgas ta. „Ta on minu ainus sõber, aga ta vih-
kab mind. Meie joome täna öösel koos!“... Siis
oli ta Onni tuppa tõmmanud, temale oma käega
valanud klaasi mingit hirmus kibedat ja võrtsita-
tud jooki. „Istu siia ja joo ning hüüa mind onuks,“
oli ta ütelnud.

Kui Onni aga jäi valveseisangusse ja teine ohvit-
ser ennast jälle vahele segas, andis kapten lõpuks
järele: „Jah, nii, nojaa, siis mine ja maga, mu
laps, aga sa ei pea siit ära minema, sest ma tun-
nen, et... läheb paremini, kui pois siia jääb...“
Ning kapten pani jälle käe ümber ta õlgade ja suun-
dus temaga kõrvalkambrisse, kuhu ta oli lasknud
magamisasemeks õlgi maha panna. „Maga, maga, mu
laps,“ ümises ta. „Sa pead mind täna öösel kait-
sema... uks peab lahti jääma...“

See oli olnud alles mõningad tunnid tagasi. Siis
oli kapten nii joobnud, et Onni, kui ta õgedele heit-
tis, oma segase peaga korra mõttes politseile,
nagu see varemini maailmas olemas oli. Nüüd aga
muutus kapteni hoiang ikka sirgemaks ja rahuliku-
maks. Nüüd oli ta seltsimees peaaegu juba lärmakam.

Laual mõlema ohvitseri vahel põles küünal pude-
likaelas. Kui kapten suu leegile lähendas, et endale
sigaretti süüdata, võis Onni näha, et ta nägugi
oli muutunud. Pundumus oli sellest peaaegu kadu-
nud, aga kunagi veel polnud ta nagu paistnud nii
kurvana kui nüüd. Näis, nagu hammustaks ta kogu
aeg midagi, mida ta asjatult katsus alla neelata.

Ta pani klaasi valjusti lauale.

„Tervist,“ ütles ta. „Sina ise ei joo üldse midagi,
sina rebane! Usud sa, et ma ei näinud, kuidas sa
kõik laua alla valad, — vaata sinna, seal voolab su

pettus piki põrandat. Kui sa niiviisi edasi teed, võime vähese aja pärast siin supelda. Ning minu oled sa säärase neetud viguriga jälle kaineks teinud. Vahest sa arvad, et mul kainelt on parem kui joobnult?"

„Kas me ei heidaks lõpuks pikali?“ tegi sõber ettepaneku.

Kapten istus tükk aega vaikides ja vaatles oma sõbra nägu teisel pool laua ääres. Uuriv ja tungiv lähe tuli ta silmi. Ta vahtis tubakapilvedesse ja hakkas rääkima: „Tead sa veel, mis meid sellal, orjuse ajal, püsti hoidis, kui meie inimväärikus iga kuuga enam kokku langes? Ning hiljem, kui me lõpuks Saksa idarindele võisime minna, et vaenlasega kohtuda, kuidgi võõral pinnal... Mäletad sa veel, mis meid seal jalul hoidis? Unelm oli see, meie vaene, suur unelm! Meie seljataga oli rahvas. Me olime selle igatsuse väljendused, tema kehatatud tahe relvades — jaa, nii me uskusime. Siis murdus valla Vene revolutsioon ja iiveldus valdas meid, kui me kodumaalt saime esimesed ajalehed. Helsingi küüratab Peterburi ees, sureb välja alamuslikkus tänulikkuses, suudleb oma päästjal käsi ja korraldab tema auks peo — oi! Ja korraga märkame, et meil pole raasugi rahvast seljataga. Meie polnud ka enam kellegi püha elutahe, ei — ainult veel piinlik eksisamm. Ning koormavad olime peale selle, nagu kõik vanad patud — ema Soome ei teadnud, kuidas meid jälle oma hõlma alla manööverdada... Naa, vähehaaval tulid halvemad päevad nõndanimetatud kodumaale ja paremad meile. Me saime poole rahvast oma selja taha — ikkagi midagi. Ning see oli pool rahvast hädas; säärasel korral ollakse ju lõpuks kõlblik veel päästjaks. Kui me tulime, karjuti kaldal hurraa ja uluti. Ma tunnen seda. Võidakse isamaa-armastuse pühimaid pisaraid nutta, aga sellegipärast tuntakse alateadvuses näiteks: nüüd on minu kapitali paigutuse olukord pisut soodsam! Peab omama selleks ainult õiget kõrva, siis teatakse varsti, mis lõpuks kõik hurraahüüded maailmas väärt on. Nii neetult kergesti vaimustatakse siin maa peal...“

Jah, seal me siis seisime lõpuks pärast pikka kolmeaastast ooteaega, relvad käes, oma kodukaldal. Niivõrd oli unelm teostunud. Aga ülejäänud... Kas tõesti see armetu tapmine oli see, millest me olime unistanud? Oma kaasmaalasi laskime maha nagu koeri. Ning nüüd, kui mu vaene vend on vangil langenud, piinatakse ta oma kaasmaalaste poolt surnuks! Usud sa, et see, millest ta pikad aastad Saksamaal oli unistanud, oli see ohvrisurm?"

„Sa oled haige,“ ütles sõber erilise tooniga, „ning sa ei tohi seda ise tõsiselt võtta, mis sa seal oma haiguses sonid. See möödub ning siis võid sa täpselt samuti kaasa lüüa kui varemini.“

„Ära ole selles kindel.“

„Põrgu!“ karjus sõber. „Kui su vend punastest surnuks vaevatakse, ei pane sina küll mitte nagu mõni pastor käsi kokku ega ütle: „Sündigu nii, aamen!“ — Ei, vihata! Vihata!“

Tähelepanuväärselt tasa ja rahulikult kõlas kapteni vastus: „Armas sõber, see on just see seletamatu, et ma õieti kedagi ei vihka. Joostakse ringi oma vihkamisega ja teiste piinavate tundmustega südames... joostakse nendega ringi, kuni tükkideks lennatakse. Korraga saab kõik nii kirjeldamatult ükskõikseks ja siis ei ole kõnet enam vihkamistundest. Ollakse läbi näinud kogu vastikustäratav mäng. Ainult üks sõna jääb üle kõige kohta, mis sünnib: eksitus! Äkki on pilk heidetud sügavamale ja ollakse saanud targemaks. Aga nii, nagu elu nüüd juba on, ei kõlba see tarkus millekski. Ta teeb nii lõpmata väsinuks, nii et see surmale suubub... või tahetakse kõige eest põgeneda, kui juhtumisi veel elatakse... See punkt on igas elus. Enamik läheb küll samal hetkel, kui nad selle saavutavad, igavesse rahu, mõningad aga peavad

siin ülal maa peal oma teed veel tükikese jätkama. Need, kellest öeldakse: valmis... Vuhh,“ lõpetas ta äkki ja tühjendas oma sektiklaasi põrandale, „see limonaad teeb mind sentimentaalseks. Ma lähen nüüd jälle konjakile üle, ma pean jälle joobnuks saama.“

*

Kasvava imetlusega oli Onni kuulnud kõnelemas kaptenit, kes midu kogu päeva kestel ei kõnelnud midagi peale kõige vajalisema. Ta mõistis ju neid tagamõttelisi sõnu ainult osaliselt, aga siiski oli nende hulgas palju, mille mõtet ta ka mõistis. Ning eriti hääl — see kõlas nii lootusetult kurvalt, see kõlas nagu ainus inimhää, mida ta kaua aja järel oli kuulnud. Kõik see sobis tema oma meeleoluga, aga see ei mõjunud talle hästi, vaid otse vastupidiselt.

Eile hommikul oli ta kuulnud kõneldavat, et kapten oli saanud õnnetuseteate kirja, mille saamise järel ta oli nii imelikult käitunud, et ta pidi üle andma oma kohustused. Ta oli rõõmustunud või vähemasti tundnud ennast kuidagi kõrgendatud meeleolus. Ta uskus jälle leidvat paiste elu mõttest ja õiglusest, mis teda sirgu ajas.

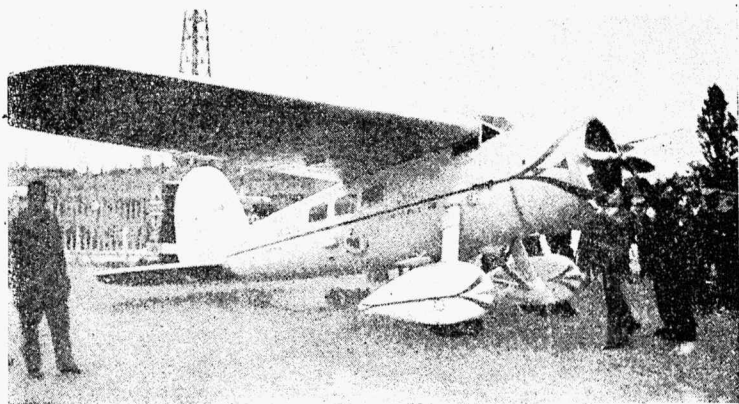
Neljateistkümnepäevane poiss vajab samuti kui iga teine inimene kindlat punkti oma elus, et võida elada. Onni Kokkos olid kõik kindlad ja külgeõpitud vaated sellest päevast, kui sündis see lugu onu Isakiga, vapustatud nagu maaväringust. Millelgi polnud enam all kindlat pinda, mitte millelgi. Kui sünnib midagi säärast, ent ometi peab edasi elama, siis tuleb hankida endale varem või hiljem kindel pide. Enesesäilitamistung töötab vaikselt ja sihiteadlikult kõige metsikumas kaoses ning vaevalt on küll segadust, millesse ta aja jooksul teataval määral korda ei võiks tuua. — Onni Kokkol oli oma kindel punkt või vähemalt tee sinna varsti leitud. See oli kapten Karri vihkamine. Mitte just palju selleks, et oma elu sellele ehitada, kuid elu kujunes selle järgi. Aga igatahes oli see vihkamine talle viimaseil päevil saanud selgrooks, mis teda püsti hoidis.

Kui nüüd kaptenit tabas see saatuselõök, oli Onni selles näinud pehmet karistust, millele ta lootis järje tulevat. Nüüd kambris põhus lebedes kuulis ta, kuidas see areng jätkus. See võttis hoopis teise suuna, kui ta oli mõelnud. Et kapten millegi ränga all kannatas, seda ta mõistis, kuid see ei valmistanud talle vähimatki rõõmu, vastupidiselt, see oli talle valus. Milliseid kannatusi ta temale oli soovinud, polnud talle endale täiesti selge, igatahes mingit hoopis teissugust. Nüüd märkas ta äkki, kuidas kapten oli temale imelikul viisil lähedale tulnud. Ta tundis, et ta ise umbes nii oleks kõnelnud, kui ta oleks vanem ja oleks osanud säärast peent kõneviisi. Ning ta oli lähedal kahtlusele, kas kapten tõesti polnud teda sülelnud ja nimetanud oma ainsaks sõbraks ainult oma joobnud pea liigutatuses, nagu ta tõeliselt uskus.

Kindel pidepunkt hakkas jälle kaduma. Jälle ei taibanud ta midagi ega saanud millestki aru! Kuri sai heaks ning hea sai kurjaks, kõik ringles nõjatantsul tema peas. Kas sünged tiivad olid tagasi tulnud ning tema ära kandnud? — Ta toetas pea tagasi õlgedesse ja sulges silmad. Talle tundus, nagu keerataks teda ringi laias mustas tühjuses, mille keskmes polnud midagi muud kui ainult üks väike valutav pea.

Ta ajas end istuli. Üks lohutus oli siiski. Leitnant oli tulnud tagasi ja asus läheduses. Onni oli teda täna eemalt näinud, ehkki ta polnud usaldanud tema juurde minna. Kõik oli ju nüüd nii väga teissuguseks muutunud, seda ta teadis, ning tema lähedus näis kiirgavat nähtamatut valgust, mida ta siamaani tajus. Leitnant, kelle ta viimase nädala ärritustes kestel peaaegu oli unustanud, oli küll ainus hea inimene, kes siin maa peal veel olemas oli! Vahest võib tema aidata? Tema võis ju kõik, see Onni leitnant. (Järgneb.)

Lennud ümb maaker

WILEY POSTI LENNUK „WINNIE MAE“

Kogu maailmas äratas 1931. a. suurt tähelepanu Oklahoma ühesilmalise indiaanlase Wiley Posti lend ümber maailma, mille ta sooritas kaheksa ööpäeva ja kuuteistkümnega tunniga. See oli esimene ühe lennukiga sooritatud lend ümber maailma ja sünnitas kõigis mais imetluskahinat. See oli tehnikatriumf, inimese võidukäik. Onn mängis tol ajal veel suurt osa sellise lennu õnnestumises. Vaevalt keegi uskus säärase hulljulge ürituse õnneliku lõppu, kui Wiley Post läks Los Angelesest teele. Kuid indiaanlane näitas varsti, mis mees ta oli ja milline ta lennuk. Ta lendas 1760 miili Chicagosse rekordajaga — 9 tundi ja 9 minutit. Seal ühines temaga austraallane Gatty, kes pidi teda kontrollima. 23. juunil asus „Winnie Mae“ New Yorgist teele üle Atlandi ookeani. Ka selle tee läbisid lendurid rekordilise ajaga. Siis jätkus lend Inglismaalt Berliini kaudu Moskvasse, Irkutskisse, Habarovskisse, sealt Alas-

kasse ning üle Kanada lõpp-sihtjaama New Yorki. 8 päeva, 15 tundi ja 51 min. oli kestnud esimene lend ümber maaker.

Kuid Wiley Post ei rahuldunud selle saavutisega. Olles teeninud kaks aastat kaubalennuliinil, asus ta uuele ümbermaailma-lennule. Sel korral üks. Lennule läks ta 1933. a., samal päeval, kui kindral Balbo itaalia lennuk oli esmakordselt laskunud Ameerika vetele. Lend Berliini kestis 25 tundi ja 45 min. ja Post tõi kaasa esimesed pildid Balbo saabumisest Kanadasse. Siis jätkas ta lendu sama teed mööda nagu eelmiselgi korral. Ilmastikulised raskused ei suutnud Posti tagasi hoida ja ta jätkas vaprast kuni lõpuni, saavutades teiskordselt rekordi — 7 ööd-päeva, 18 t. ja 49 min. Lennukiks oli tal vana truu „Winnie Mae“. See saavutis oleks nimetamisväärne ka uueaegseil masinail, millede kiirus võib olla kaks korda suurem.

Kuid see oligi indiaanlasest lenduri viimne suur võit. Siit peale hakkas ebaõnn teda jälitama ja augustis 1935. a. lõppes ta sangarielu. Oma lennul üle põhjanaba kukkus ta alla ühes oma kaaslasega, ameerika ajakirjaniku Rogeriga. Mõlemad said surma.

Järgmine lendur, kes taotles ümbermaailma-lendaja au, oli naine. Ta täht säras heledasti, ta saavutas palju rekordeid ja lendas üle Atlandi. Ta sooritas peatuseta lennu Los Angelesest New Yorki ja andis tunnistust oma hulljulgusest, lennates üksi Honolulu Kalifornia rannikule. Lendurite seas oli ta aunimeks „Vaikse ookeani ja Atlandi kuninganna“. Kuid sellest ei jätkunud talle. Märtsis 1937. a. läks ta lennule ümber maaker. Lähtekohaks oli Oakland ja Honolulu ta saabus 16-tunnise

WILEY POST

A. EARHART

HOWARD HUGHES

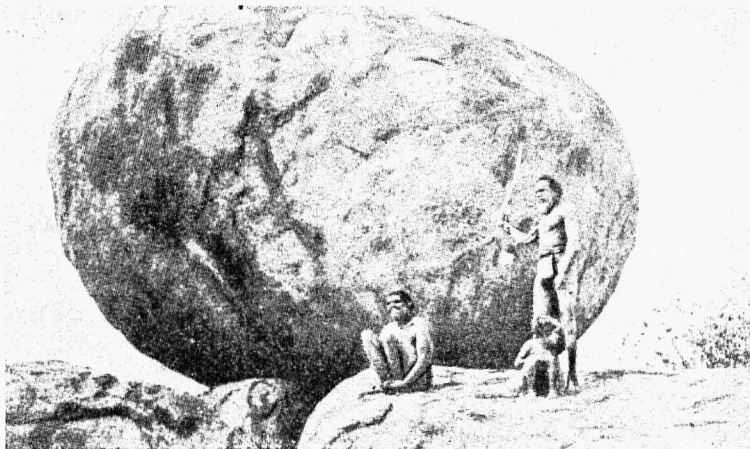
lennu järel. Seal süttis ta lennuk, kuid nagu imekombel pääses Amelia Earhart jubedast surmast. Kui lennuk oli jälle korda seatud, asus ta muretult lennule üle Vaikse ookeani lõunaosa, üle Lõuna-Atlandi, Aafrika, India. Ta ületas kõige raskemadki mereteed matkal Austraaliasse ja asus seal Port Darwinist oma maailmalennu viimsele järgule. Sellest kujunes ta elu viimne lend, sest pärast Port Darwinist lahkumist pole ükski inimene teda enam näinud.

Kergemini ja mugavamini kui mõlemad ta eelkäijad, lendas miljonär Howard Hughes ümber maailma. 18 000-dollari (umbes 7 000 000 senti) nädalasissetuleku juures polnud tal raske teha kõige põh-

jalikumaid ettevalmistusi. Ta kasutaski kõiki tehnikavõimalikke saavutisi, et püstitada rekordeid. Hughes on muuseumis andekas tehnik ja lennukiinsener. Seepärast ta teadis täpselt, mis tuleb teha, et selline maailmalend oleks täiesti kindel. Enda ehitatud lennukil, millele ta pani nimeks „New York Worldfair“ (New Yorgi maailmanäitus), lähtus ta ühes oma meeskonnaga 11. juulil 1938. a. New Yorgist ja lendas umbes sama tee nagu Wiley Post 3 ööpäevaga, 19 tunniga ja 17,5 minutiga. Puhas lennu-aeg oli 71 tundi ja 17 min. Keskmiseks kiiruseks oli 254,8 km. Hughesi saavutus näitab, milliseid edusamme on tehtud tehnilise arengu alal Wiley Posti esimesest sangarilennust saadik.

Bumerangi- inimesed

Sellised hiigelkivimürakad on pärismaalastele püha-
paikadeks.

Austraalia manner avastati kõige viimati. Julged meresõitjad olid juba aastasade kestes otsinud „Terra Australis“, kuid ei leidnud seda siiski. Vastutuuled ja pahatahtlikud merevoolud hoidsid laevad eemal Austraalia rannikust. Nii elas ja kasvaski tolles kauges maailmajaos täielikus rahu taimi, loomi ja inimesi nii algeliselt ja segamatult nagu harva kusagil mujal.

Kilp, oda ja odaheitmiseks tarvitav ling on austraalia-
sele bumerangi kõrval kõige tähtsamateks relvadeks.

Kui esimesed hollandlased Bataaviast ja hiljem Austraalia tõeline avastaja, julge kapten James Cook, astusid maale Austraalia rannal, siis ei võtnud pärismaalased neid vastu nii sõbralikult ega külalislahkelt nagu Ameerikas, Lõunamerel ja Aafrikas, vaid oda- ja kivirahaga. Austraallastele ei meeldinud põrmugi, et nad olid avastatud.

Kuid hiljem nad pidid kibedasti kannatama oma vaenlikkuse, harimatuse ja tooreste kommete pärast. Neid küiti nagu metsloomi. Tasmaanias suri viimnegi pärismaalane mõne aastakümne eest. Austraalia mandril elab veel umbes 60 000 puhastverd pärismaalast ja 20 000 segatõulist, suurem osa mandri kõrve-
taolistes siseosades ja Põhja-Austraalia ääretuis, mahajäetud ja kuivades rohtlates. Paljud on sulaseiks farmides. Kõrvalisemate maa-alade elanikud elavad ikka veel esiisade vanade kommete järgi. Mehed peavad jahti kangurutele, emudele ja dingo-koertele, naised korjavad juuri ja marju, püüavad madusid, sisalikke, mardikaid, sipelgaid — kõik need kõlbavad päriselanikele toiduks.

Nii primitiivsetena, nagu nad meie meelest tunduvadki, ometi on nad teiselt poolt saavutanud hämmastavaid tulemusi. Kuidas nad näiteks on osanud teha bumerangi, tolle keeruliste matemaatiliste valemitte järgi ehitatava viskekoogu, mis käänakuid tehes lendab oma eesmärgile ja tuleb jälle tagasi heitja juurde, kui ta ei taba oma ohvrit? Kes näitas neile inimestele, kes ei oska lugeda isegi kümneni, erilise lingi ja vibu, millega nad saavad visata pika piigi palju kaugemale kui palja käega? Kes õpetas neile suitsukeele, mille abil nad levitavad teateid suure kiirusega kaugele, pannes õitsitule suitsu keerlema teatud viisil? Me ei ole võimelised vastama neile küsimustele. Võib-olla on need kunstid ammuse, unustatud, palju kõrgema kultuuri viimsed jäänused, kultuuri, millest Austraalia pärismaalased on eemaldunud, langedes oma praegusele metsikule elutasemele.

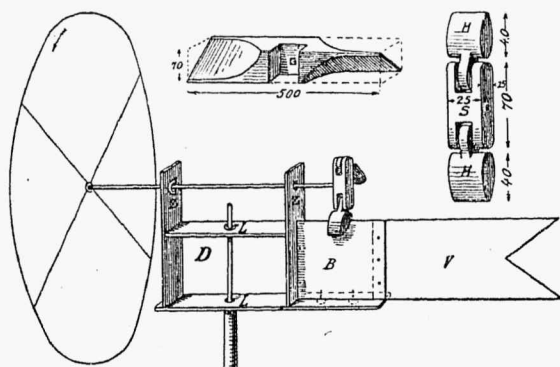
Praktilisi piasasju ja katseid

• • • pikkadeks sügiseõhtuteks

Plagisev tuuleveski

Tuules lõbusasti plagisev veski rõõmustab selle valmistajat samavõrd, nagu see pahandab sulgkasu- kaga kirsivarast. Veski koosneb teljega propellerist ühes plagiseva osaga ja pöörlemisteljest ühes löögila- la ja tuulelipuga.

Kaks neljakandilist prisma kergest puust (kuusk, haab, pappel), kumbki 500 mm pikk, läbimõõt 7×7, välja lõigatud, nagu joonisel näha, annavad risti- kujuliselt kokkupanduna propelleri. Teljeks, mis peab olema 400 mm pikk, on sobivaim vana vihmavarju zar, mille mõlemad otsad lõigatakse neljakandilisi-

teks propellerisse ja plagisevasse ossa sisse- torkamiseks.

Plagisev osa koosneb kahest haamrist H, mis oma nagadega käivad liigendikujuliselt neid ühendava hinge S sisse.

Pöörlev osa D valmistatakse 8 mm paksustest ja 40 mm laiustest lauakestest. Löögilaud B, 140 mm pikk, 6 mm paks, tuleb teha kõvast puust; tuuleli- puks V (mis on löögilaua pikendus) on sobivaim mingi kerge 300 mm pikkune lauake sigarikarbit või õhuke plekk. Et libisemist telje kohalt takistada, selleks lüüakse sellesse kaks traattikku Z, hõõrumise vähendamiseks (see on väga tähtis!) asetatakse Z1 juures lauasse ümmarik plaat.

Aukudest L torgatakse püstloodis läbi raudvar- ras teljena, mis kinnitatakse puust jala (toki) külge.

Nüüd tarvitseb oodata ainult värsket tuulepu- hangut, siis tasub tuuleveski me vähese vaeva, mida nägime selle püstitamisel, lõbusa plagistamisega.

Keemilisi katseid

Mis miski on? See on küsimus, millele keemia vastab, enne kui seletab meile, kuidas üks aine muu- tub teiseks ja kuidas iga ainet valmistatakse. Tõesti huvitav teadus.

Teeme nüüd paar katset orgaanilise keemia alal. Need katsed eeldavad aga juba keemia tundmist teat- tud määral. Seepärast ei seleta me siin kõige algelise- maid üksikasju. Neid o'ete loodetavasti õppinud juba koolis.

I katse: kuumendage katseklaasis jahu, tärk- list, suhkru, puud või paberit ja tehke tähelepane- kuid esinevate nähtude kohta! Igal juhul jääb katse- klaasi must aine, mis on süsi. Sööühendeid nimeta- takse orgaanilisteks, kuna need sünnivad looduses kõigepealt elavate taimede ja loomade tegevuse kaudu.

II katse: õige suurt kuumust taluvas katse-

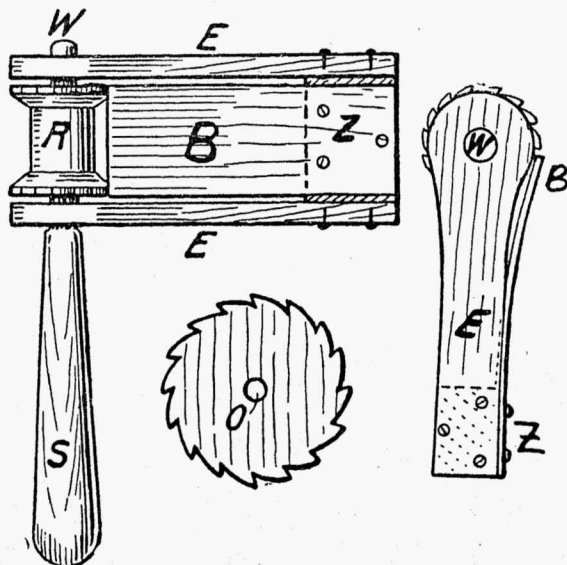
klaasis segatakse 1 g tärklist 10–15 g vaseoksidiga. Kuumutamisel tekkivail gaasidel ja aurul ei lasta hajuda, vaid juhitakse need U-kujulise juhtme kaudu läbi õige külma vee silindrisse, milles on selge lubja- vesi. Toru külmas osas tiheneb aur ja lubjavesi muutub sogaseks, mis tõendab süsihappugaasi ole- masolu. (Lubjaveit valmistatakse, leotades sõrme- otsasuurese tükikese põletatud lupja puhta veeга täidetud pudelis, misjärel lahustatakse ja las- takse seista seni, kuni muutub läbipaistvaks. Siis valatakse vesi ettevaatlikult ära, et ei seguneks sadest- tunud osaga.)

Mis see katse õpetab meile? Tärglises peab olema sütt. Sellest on saadud süsihappugaasi, ühi- nedes vaseoksidiga, kui lubjavesi muutus sogaseks. Aga kuna ühtlasi sündis ka vett, siis peab tärklises olema ka vesinikku, mis moodustas vee, ühinedes vaseoksidiga. Seega on tärklis söe ja vee ühend. Tõepoolest on see söe, vee ja hapniku ühend, aga kuna meil oli vaseoksidis hulk hapnikku, on raske nii tõendada vaseoksidis olevat hapnikku.

Seepärast tuleb katse sooritada täpselt kaaludes. See sünnib järgmiselt. Vesi kogutakse U-kujulisse torru, mis on täidetud niiskustimeva kloorkaltsiumiga ja mis kaalutakse enne ja pärast katset. Kaalu vahe moodustab siis tekkinud veehulk, millest võime arvu- tada tärklise lagunemisel vabanenud vesinikuhulga. Samal viisil juhitakse süsihappugaas leelisega täide- tud anumasse, mis kaalutakse enne ja pärast katset. Tärglise söesisaldavus määratakse siis ilmsikstulnud tärklise süsihappugaasihulgast (CO₂). Tärglise kaal on ka kindlaks tehtud enne katset. Kui lahutada C ja H kaal, jääb järele hapniku kaal.

Lihtne alarmiinstrument

„Palju kära, vähe villu!“ Selle hüüdlausega asume valmistama alarmiinstrumenti, mis noortele palju lõbu valmistab. Varematal aegadel müüti neid aastalaatadel kirevaiksvärvituina. Prantsusmaal kutsutakse nendega kannatusnädalal usklikke kirikusse. Puuviljaaedades võib sellega pealetükkivaid varblasi hirmutada. Sellise mitmekülgse riistapuu peaks muret-

sema endale iga ettevõtlik poiss, olgu siis või ainult selleks, et kinkida seda mõnele oma sõbrale.

Kõigepealt valmistame kuivast ümmarikust puust, näiteks kasvõi luuavarrest, käepideme S, mis ülalt (W) ühtlaseks lõigatakse ja siledaks tehakse. Siis tulevad sinna juurde mõlemad täiesti ühesugused tükid E ja E¹. Need tuleb välja saagida oksavabast, võimalikult sitkest, umbes 5 mm paksusest puust. Avaus M peab omama veidi suuremat läbimõõtu kui käepideme ülemine, ühtlaselt sile osa W. Edasi tuleb hoolikalt välja töötada kahekordne hammasratas R, mille saame valmistada tühjast väiksemast niidirullist. Jagame ülemise ja alumise rulli ümmarguse ääre paljudeks täpselt võrdseteks osadeks, joonistame umbes 4 mm väiksema ringi kontsentriselt sisse ja lõikame nüüd hambad või täkked sisse, nagu seda kujutab joonis O. Kui me lõpuks oleme 10 mm paksusest tugevast puust valmistanud tüki Z ja B, mis peab olema täpselt niisama lai, kui on niidirulli kõrgus, ja mis peab koosnema täiesti elastsest laastust või mõnest plekiribast, siis võime asuda kokkupanemisele.

Kõigepealt seatakse kokku pöörlev osa vibreeriva osa B-ga; Z kruvitakse tugevasti mõlemate tükkide E ja E¹ vahele ja liimitakse peale selle veel kinni. Kui seejuures mõni osa annab killu või lõhkeb, siis peab selle asendama uuega. Siis kinnitatakse hoolsasti ja tugevasti B osa Z osa peale. Nüüd asetame selle valmis pöörleva osa üheaegselt hammastatud niidirulliga käepideme ülemise osa W peale. Tükkide E ja E¹ avaused peavad laskma end vabalt lükata W otsa. Niidirull seevastu peab aga kõvasti peale surutama, nii et see seisaks liikumatult käepideme küljes. Kui rull ei seisa küllalt kindlalt, siis võib seda kinnitada liimi, peenikese naela või ümbermässimise abil.

Seega ongi me alarmiinstrument valmis. Kui me seda keerutame ringi, siis hõõrdub vibreeriv osa B rulli hambaid vastu ja selle tagajärg on vali põrin.

Ainult ühte paluksime oma noortelt sõpradelt: selle riistapuu praktiliseks käsitsemiseks otsige endile mõni muu tänav kui see, kus „Viikingit“ toimetatakse, muidu võib nii juhtuda, et me oma noorteajakirja järgmisi numbreid üldse enam valmis ei saa.

Klaasilõikamine

Asjaarmastaja peab olema ettevaatlik lõikamisteemandi ostmisel! Lõikamine nõuab suurt harjumist; ja kivi, mis klaassepa või müüja käes töötab rahuldavalt, võib asjaarmastaja käes täiesti tarvitamiskõlbmatu olla. Seepärast tuleb enne ostmist endal proovida ja just võimalikult mõnel vanal aknakaasitükil. Fotoklaasi lõikamine on kerge asi. Teemandid, mis nõuavad tugevat pealevajutamist, ei ole head. Vähem tähtis on see, kui lõikamisabinõu vajab viltuhooldmist, seda tuleb muidugi proovida ja mees pidada. Lõikamise lõpul ei tohi lasta kivil libiseda üle klaasi ääre; see rikub kivi varsti ära.

Tihti on vaja lõigata täiesti täpse mõõdu järgi. Selleks otstarbeks tehakse enne täpselt kindlaks, mitu millimeetrit kivi lõikab kaugemal joonlaua äärest, mille abil lõikamist teostatakse. Seda tehakse järgmiselt: valmistatakse abijoonlaud, näiteks täpselt 50 mm laiune. Laud, millel tahetakse lõigata, varustatakse vasakul pool liistuga, mida vastu saab lükata abijoonlauda ja prooviklaasi õiget äärt. Kui klaas on pärast lõikamist veel 54,5 mm lai, siis lõikab kivi 4,5 mm eemalt, mida kõige parem on kohe märkida lõikamisriista käepidemele. Kui on vaja lõigata palju plaate ühesuguse laiusega, siis on soovitatav iga kord valmistada abijoonlaud. Kui aga tahetakse läbi ajada ettejoonistusega klaasil, siis tuleb silmas pidada, et joonlaud võib kergesti libiseda tasasel pinnal.

Klaase, lambisilindreid ja klaastorusid igasuguses jämeduses saab lõigata täiesti siledalt ja kindlalt tükkideks, kui pannakse kõva peenike pakkimisnõõr üks kord ümber, kasutatakse lauäärt nõõri juhtimiseks ja tugeva üles-alla hõõrumisega aetakse klaas nõõri hõõrumisest palavaks. Täpselt joonest kinnipidamiseks on vajalik, et keegi teine hoiaks klaasi laual kõvasti kinni, ettevaatuse pärast klaasi peale asetatud riidega. Kui nõõrist tuleb kõrbenud lõhna või põleb see läbi, siis piisab märja sõrmega punktide tegemisest klaasile ja klaas kargab lõikekohalt puhtalt lahti. Tihti soovitatud põlev piiritus- või tärpentinõõr ei ole nii kindel ja sellega lõikamine ebaõnnestub sageli.

Mõnedest raamatutest võib lugeda, et klaasi saab lõigata kääridega vee all. Rääkimata sellest, et sellega ei tehta kääridele midagi head, tuleb veel märkida, et sellise käsituse juures klaas ainult pudeneb (järelkult saab lõigata ainult väikesel ulatusel äärest eemal) ja jätab ebatasase ääre, kunagi ei saa aga klaasi sel viisil tasase lõikega poolitada.

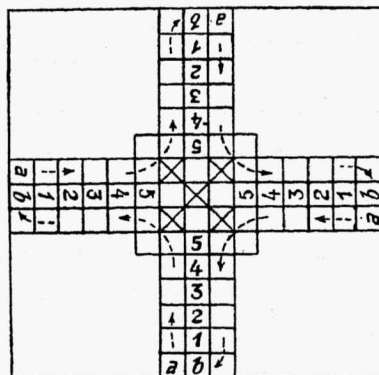
Klaasi puurida saab vähese kannatlikkuse juures kolmeservaliseks tahutud hõõrumisnaaskliga, peenikese viiliga või peene puuriga. Seejuures tuleb klaasi pidevalt niisutada tärpentiniga.

Uus lauamäng

Vihmastel päevadel tekib mõnelgi soov omada enda ja oma sõprade jaoks mõnd ajaviitemängu. Allpool näitame, kuidas ise endale võib valmistada väga lõbusa mängu.

Võetakse kõva tükk pappi, lõigatakse ruudukujuliseks (30×30 sm), selle peale kleebitakse valge joonistuspaper ja joonistatakse tuši või musta tindiga pildil näidatud plaan. Lõpuks tehakse veel mängukivid korkidest või puutükkidest. Viis mängukivi saavad ühesuguse värvi: viis sinist, viis punast, viis rohelist ja viis kollast. Seega on mäng valmis.

Mängureeglid on väga lihtsad. Seda võivad mängida kaks kuni neli isikut. Mängitakse hariliku mänguvürhvliga. Iga isik paneb algul ühe kivi ruudule a. Siis alatakse mängu vürhvliviskamisega ja pannakse kive nii mitu ruutu noole suunas edasi, kui

palju silmi välja visati. Kui keegi mängijaist viskab välja 6, siis võib ta uue kivi asetada ruudule a. Kui mõni kivi jõuab ruudule, mille asub parajasti mõni teist värvi kivi, siis lüüakse see minema ja ta peab veel kord otsast peale algama. Peale selle peab mängija, kellele see kuulub, maksma kassasse ühe sendi. Kui mõni kivi on käinud ära kogu ringi ümber plaani, siis võib see b juures sisse marssida numbrite ritta ja siis ei või seda kivi enam lüüa. Kes on viinud esimesena kõik oma 5 kivi numbrite peale, on võitja ja võib tühjendada kassa.

Suured väejuhid maletajatena

Malemäng on sõda väikesel kujul: kõik sõjalise strateegia ja taktika võtted on malemängus olemas, ainult 64 ruudu peale koondatult. Näib olevat reeglikult saanud, et hea sõjaväejuht on ka hea maletaja ja ümberpöörduvalt; sellepärast ei pane meid eriti imestuma, kui tõesti näeme ajaloos suuri sõjaväejuhte kirglikkude maleharrastajatena.

Araabia kaliif Harun al Rašid oli suur maletaja; Karl Suurele saatis ta kingiks kallihinnalise elevantilust malemängu; keskaja rüütli lugesid malemängu „rüütli 9 vooruse“ hulka; iseäranis kuulus maletaja oli keiser Friedrich II Höhenstaufen. Venes olid tsaarid Ivan Hirmus ja Peeter Suur kirglikud malesõbrad. Uuemast ajaloost võiks kõigepealt nimetada Karl XII (Rootsi kuningat), kes koguni türklaste kuuliraha all jätkas rahulikult oma malemängu, ja Napoleon I, kes oli üks oma aja tugevaimaid meistreid.

Teame, et Maailmasõja võitja marssal Foch oli suurepärase maletaja. Ka Vene punaväe juht Trotski oli hea maletaja. Viinis teatakse jutustada, kuidas ta, veel lihtne härra Bronstein olles, iga päev käis kohvikus innukalt malet mängimas.

Toome allpool ühe Napoleoni partiidest, mis iseloomustab suure mehe rünnakuhoogu.

Napoleon I võidukas lühipartii

Mängitud Fontainebleau lossis 1810. aastal. Valged: m-m e d e R e m u s a t. M u s t a d : N a p o l e o n I.

1. d2—d3 Rg8—f6 2. e2—e4 Rb8—c6.

Nagu näeme, on nn. „modernne stiil“ juba kaunis vana!

3. f2—f4 e7—e5 4. f4:e5 Rc6:e5 5. Rb1—c3 Rf6—g4.

Napoleon ei mõtle arendamise peale; tundes vastase nõrku külgi, saadab ta kohe oma ratsaväe platsi.

6. d3—d4 Ld8—h4+ 7. g2—g3 Lh4—f6 8. Rg1—h3 Re5—f3+

Juba peab valge kuningas põgenema!

10. Ke2—d3 Rg4—e5+

„Kaotuste peale vaatamata!“ — Napoleoni tuntud hüüdsõna.

11. Kd3:d4 Of8—c5+

Veel üks väeosa peab oma surmaga kindlustama lõpliku võidu.

12. Kd4:c5 Lf6—b6+ 13. Kc5—d5 Lb6—d6+ matt.

Kuidas Prantsus Moskvas käis...

Me teame, et malemängul on palju ühist sõjaga. Seepärast on ka arusaadav, et suuri ajaloolisi sündmusi on malelual püütud edasi anda malekeeles.

Toome siinkohal venelase Petrovi (elas 19. sajandi algul) malekeelse tõlke Napoleoni I taganemisloost Moskvast.

Valged (Vene sõjavägi): Kh2, Lh1 Og6, R:e2, f1, E:c2, c5, d4 (8).

Mustad (Napoleon I): Kb1, V:f4, f6, Oe3, R:a5, d8, E:a4, b2, c4, c7, e6, f2, g4, g7 (14).

Ruut, millel asub must kuningas (Napoleon I), kujutab Moskvat. Beresina jõge kujutab diagonaal h1—a8 ja seda valitseb täielikult valge lipp (Vene väepealik Kutusov). Napoleoni Moskvas asudes on tema vägi veel tunduvalt suurem Vene väest, kuid vähese lahinguvõimega, nagu seda ka antud seisust näha. Vene kasakad (valged ratsud e2 ja f1) on Napoleonil kannul ja kihutavad tema Moskvast (b1) Pariisi (h8), kus vene keiser (valge kuningas) võidu

lõpuni viib. Vene väepealik oleks võinud juba 6-ndal päeval (6. käigul) takistada vaenlast Beresinast üle minemast ja ta hävitada (andes a8 pealt mati), kui Vene ratsavägi suures võidujoovastuses ei oleks talitanud liiga hoolimatult.

Jälgime Napoleoni taganemist:

1. Rf1—d2+ Kb1—a2 2. Re2—c3+ Ka2—a3 3. Rd2—b1+ Ka3—b4 4. Rc3—a2+ Kb4—b5 5. Rb1—a3+ Kb5—a6 6. Ra2—b4+ Ka6—a7 7. Ra3—b5+ Ka7—b8 8. Rb4—a6+ Kb8—c8 9. Rb5—a7+ Kc8—d7 10. Ra6—b8+ Kd7—e7 11. Ra7—c8+ Ke7—f8 12. Rb8—d7+ Kf8—g8 13. Rc8—e7+ Kg8—h8 13. Kh2—g2+ ja matt.

Mis köidab malega?

Raske on üldiselt vastata küsimusele, mis see on, mis köidab maletajaid malega, neid meelitab kas maletama, maleülesandeid ja male-etüüde lahendamata või jälle paneb lihtsalt teiste mängu jälgima; vist isegi võimatu on sellele vastata, sest igal üksikul loetletud juhul on selleks isesugune tõukejõud mõjuv.

Mängitakse sageli oma meelelahutuseks, sest maletamine on tegevus, millisesse maletaja täiesti süveneb, unustades igapäevase töö ning askeldused. See on siiski tagajärg, kuid tõmbejõuks on ikkagi küll see, et maletamine on võitlus, enda maksmapanek! Ja see ongi malemängu parimaid omadusi, mis viib ta igasse rahvakihti, eriti noorte sekka.

Ja sel ürgtunnil on malelual väga häid avaldusevõimalusi. Võitlusvahendiks on väga keerukas mehhanism. Väline kuju on küll ainult 64-ruuduline laud ja 2×16 malendit, kuid võimalusi on siiski väga palju, praktiliselt piiramatu arv. Maletamisel on tegevad mõtlemisvõime, otsustamisvõime, fantaasia, intuitsioon, enesevalitsemine, julgus, kavalus, ettevaatus, tähelepanu, mälu jne. Kellel need võimed paremini töötavad, see võidab. Kui nende võimete kasvatamine, arendamine on üldse võimalik, siis on loomulik, et nad maletades arenevad, ja seega on male kasvatusvahendiks.

Maletamine eeldab teise, partneri, olemasolu, kuid male võimaldab ka ühele huvitava ja siduva tegevuse: ülesannete ja etüüdide lahendamine, nende loomine, partiide järelemängimine jne. Suurmeister dr. S. Tarrasch väidab koguni, et malel on võime inimest õnnelikuks teha. Ta kirjutab, et inimene, kes ei maleta, kaotab elus niisama palju kui see, kes ei armasta. Võib olla, et see on liialdus endise aja suurema maletaja ja sajandi vahetusel paari aastakümne kestel vägevaima turniirimehe poolt, kuid et male tõmbejõud on suur ja et ta iseäranis mehi ja meie noori väga seob, seda teavad naised ja lastevanemad küll kõige paremini...

Aastaid tagasi vaadati meil malele veel väga laialt kui pulkadega mängimisele. Tänu meie suurmeister Paul Kerese kiirele tõusule, on säärane vaade nüüd juba kolikambrisse heidetud ja malemäng võib noorte keskel vabalt levida!

Keskmängu põhijooned

Siiamaani oleme arutanud peamiselt malepartii esimest osa, nn. algumängu või avangut. Oleme katsetanud üldjoontes anda tähtsamaid neist, ühtlasi ära märkides ka olulisemaid avangu vigu. — Avangu otsene eesmärk on malendid lahinguväljale viia ja soodsate punktide või joonte peale asetada. Selleks kulub tavaliselt umbes 10—12 sammu. — Algaja tähelepanu tuleb juhtida sellele, et parem on hästi tunda kolme avangut ja neid tarvitada kui tunda

pealiskaudselt 30. Nii avab kuulus Ameerika suurmeister F. I. Marshall kõik oma partiid käiguga d2—d4, ja teda peetakse lipuetturi avangu heaks tundjaks.

Teisiti on aga lugu mängu teise faasiga — keskmänguga, mis nõuab maletajalt algatust; keskmängu jaoks ei saa teooriaamatuid kirjutada. Võimaluste arv on nii suur, et igasugune teooria jääb jõuetuks. Ainult üldisi juhtnõore keskmängu käsitamiseks võime siin noortele maleharrastajatele anda.

Vastase võimalikkude käikude üle liiga kaua pead murda ei ole soovitatav, see võib koguni kahjulik olla. Palju parem on, kui me oma mõtlemisaega kasutame üldseisukorra läbikaalumiseks. Ei maksa kogu partii jooksul oma mõttejõudu pingutada, sellega väsitame end ainult. Vahel võib sel ajal, kui vastane keskendunud mõtleb, veidi puhata; see värskendab meid ja annab uut energiat.

Keskmängu kava

Igal maletajal peab tingimata üks kindel mängukava („plaan“) olema; isegi halb kava on parem kui üldse kindla kavata mängimine. Iga käigu juures peab silmas pidama eesmärki, ta peab kooskõlas olema kavaga. Kava peab olema põhjalikult läbi mõeldud; võib endale mitmesuguseid eesmärke seada: pealetungi (rünnak, atakk), kaitset või seisukorra kindlustamist võimalikkude atakkide vastu tulevikus.

Malepartiiis võib sagedasti juba üksainuke väär samm seisukorda muuta ja õnneratast täiesti pöörata. Maletaja peab seda alati silmas pidama ja iga sammu eel kaaluma, kuidas see mõjub tema kavale. Tihti peale juhtub, et samm, mis praegu veel on hea, muutub ühe käigu järel otsustavaks veaks. Külma-verelisel ning keskendumisvõimetus on malepartiiis nagu igas teiseski võistluses maletaja peaabilisteks.

Kui teil on võimalus partiid võita, siis sündigu see kõige kiiremini. Kõigepealt peab vastasel iga võimaluse hävitama omalt poolt võita. Seepärast: kui teil on ülekaal, purustage halastamatult vaenlase kantsid.

Kui aga veel õigel ajal märkate, et teil pole võidu saavutamiseks küllalt jõudu, koondage võimalikult ruttu oma väed, et vaenlase vastupealetungile edukalt piiri panna. Astuge alati vabalt, kõhklemata, otsustavalt, kindlalt, nii et vastane teie käigust ei saa teha mingit järeldust teie meeleolu suhtes. On ju liiga palju maletajaid — noori ja vanu —, kes „raske“ sammu juures malendit tükk aega käes peavad, kahtlevad või muul viisil oma ärritust näitavad. See on arusaadavalt vastasele ainult kasuks. Tihti võib lootusetu seisukorda päästa, näidates külmaverelisust ning välist rahulikkust, nii et vastane laseb võiduvõimaluse mööda.

Keskmängu taktika

Pealetungi alustada võib kolmel juhul: teil peab olema kas jõudude ülekaal või parem seisukord või teie peate parem maletaja olema kui vastane, sest sel juhul teeb teid vilumus vastasest tugevamaks. Kuid igatahes on soovitatav läbi kaaluda kõik vastuabinõud, mis vastasel on kasutatud.

Napoleon ütles kord, et iga lahingu otsustav silmapilk saabub siis, kui „vahvad väed, oma jõu piirini jõudes, kahtlevad, kas edasi minna või taganeda. Paanikat tekitab alati asjaolu, et sõdurid ei ole kindlad oma jõus. Kuid säärasel silmapilgul on mõnikord juba ainsal julgustaval sõnal nõiduslik mõju. Ja mina oskasin alati seda silmapilku kasutada.“

Just samasugune on malemängu psühholoogia. Igas partiiis saabub silmapilk, kus vastane hakkab väsimust tundma. Vilunud maletaja paneb seda kergesti tähele ja ta hakkab siis kõige jõuga vastast surmama.

Kui rünnak tagasi lüüakse, siis on meie peaaegu alati järgneb nurjunud rünnakule võtta vasturünnak.

Vasturünnak on kõikide suurte strateegide ja maletajate kinnitusel kõige parem kaitse. Ta on koguni tugevam kui lihtne atakk, sest ta võib vastase taganemist kasutada ja tema kannul vastase positsioonidesse tungida.

Teine laialt tarvitatav kaitseabinõu on õigel ajal malendite vahetamine; sellega kaotab vastane palju elavat jõudu ja ei saa pealetungi enam endise hooga jätkata.

Malendite keskväärtus

Praktilised kogemused on näidanud, et lipp on nii tugev nagu kaks vankrit kokku ja tugevam kui vanker ja oda või vanker ja ratsu.

Vanker on nii tugev nagu oda (või ratsu) ja kaks etturit, aga nõrgem kui kaks oda.

Oda ja ratsu on üheväärtuslikud: igaüks maksab niipalju nagu kolm etturit. Nende väärtustel on aga ainult keskväärtus. Igal erijuhtumil tuleb malendite seisukorda hästi tähele panna, sest nõrgem malend on sagedasti oma erilise käiguvõime tõttu just seal suureks kasuks, kus tugev malend püsib tegevusetu.

Kuulus teoreetik E. Schmidt annab järgmise tugevustabeli, milles on aluseks võetud üks „tempo“, s. o. üks käik (samm): lipp — 30; vanker — 16; oda — 11; ratsu — 10; kesketur — 4; ettur — 3; kunninga tugevus lõppmängus — 14.

Nii võib vastasele kolme käigu eest ühe etturi ette anda.

Partii nr. 14. Inglise avang

Mängitud rahvusvahelisel maleturniiril Pärnus 1937. aasta suvel 2. voorus.

Valged: Salo Flohr. Mustad: Paul Schmidt.

1. c2—c4 e7—e5 2. Rb1—c3 Rg8—f6 3. Rg1—f3 Rb8—c6 4. e2—e3 d7—d6

Väga ebatavaline jätk.

5. d2—d4 Of8—e7 6. d4—d5 Rc6—b8 7. e3—e4

Nüüd on tekkinud tuttav seis vana-india avangust.

7. — — Rb8—d7 8. Of1—e2 0—0 9. Ld1—c2

Täpsem oleks muidugi 9. 0—0.

9. — — Rf6—h5 10. Rf3:c5

Musta ratsu ähvardas f4-le tulla, mispeale valge peaks pärast vahetust ühe tempo lipuga kaotama, et etturit rünnata. Valge eelistab seetõttu tekstijätku loogilisemana.

10. — — Rd7:e5 11. Oe2:h5 Re5:c4 12. Rc3—b5.

Valge näeb ette musta järgnevat käiku, pärast 12. 0—0 oleks ta ilusa mängu saanud. Must peaks küll kohe Rc4—e5 ühes event. c7—c5 või f7—f5 mängima.

12. — — a7—a6! 13. Lc2:c4?

Seejärel satub valge juba halvemasse seisusse. 13. Rb5—d4-ga oleks võrdne mäng.

13. — — a6:b5 14. Lc4:b5 f7—f5 15. Oh5—f3

Parem võib olla e4:f5 b7—b6 jne.

15. — — b7—b6 16. Ld5—b3

Ähvardusega e4—e5.

16. — — f5:e4 17. Of3:e4 Oe7—h4!

Ainus käik, et valge vangerdust takistada. 18. 0—0-le järgneks Oh4:f2+! 19. Vf1:f2, Vf8:f2, 20. Kg1:f2, Ld8—h4+, 21. Kf2—e3, Lh4—e1+; pärast Oc8—a6, 18. Oe4—d3 seisnuks valge täiesti kindlasti.

18. Oe4—f3

Või 18. — — Oc1—e3, Ld8—e8, 19. Oe4—d3 jne. nagu tekstis. Halb oleks 18. g2—g3, Ld8—e8, 19. f2—f3, Va8—a4 pärast.

18. — — Ld8—e8+ 19. Oc1—e3 Oc8—d7

Takistab pikka vangerdust Oh4 tõttu, kuna 0—0-le järgneks loomulikult Vf8:f3 ühes Od7—h3

20. a2—a3 Va8—a5

Ähvardab event. Vb5 ühes V:b2.

21. Lb3—d3 Od7—b5 22. Ld3—d2 Le8—g6 23. 0—0—0

Muidu olid mustal ainult veel lipukäigud.
 23. — — Va5—a4 24. Of3—c2 Ob5:e2 25. Ld2:
 :e2 Oh4:f2!
 Sellega viib must oma halvastiseisva oda jälle
 mängu; 25. —, Lg6:g2 oleks loomulikult g-joone
 avamise tõttu kaheldav.
 26. Oe3—d2
 Kui 26. Oe3:f2, siis järgneb loomulikult Vf8:f2,
 27. Le2:f2, Va4—c4+ ühes Lg6—c2+ jne.
 26. — — Va4—e4 27. Le2—b5
 Või 27. Ld3, L:g2 jne.
 27. — — Ve4—d4
 Ähvardab Le4.
 28. Lb5—e2 Vd4:d5 29. Od2—c3 Vd5—f5 30.
 g2—g3 d6—d5 31. Vh1—f1
 Et d4—d5-le 32. Oc3:d4, Of2:d4, 33. Vf1:f5,
 Vf8:f5, 34. Le—c4+, Kg8—f8, 35. Lc4:d4! vastata.
 31. — — Of2—e3+ 32. Oc3—d2 Lg6—c6+
 (kvaliteevõiduga) 33. Kc1—b1 Vf5:f1 34. Od2:e3
 Vf1:d1 + 35. Le2:d1 Lc6—c4 36. Oe3—f4 d5—d4
 37. Ld1—g4 Lc4—d5 38. Kb1—c2 c7—c5 39. Kc2—
 —d2 Ld5—e4 40. Lg4—d7 Vf8—e8 ja valge alistus
 pärast partii katkestamist.

Partii nr. 15. Prantsuse avang

Mängitud AVRO suurturniiril Hollandis 1. voo-
 rus 1938. aastal. See on P. Keresel esimene võit
 kuulsas „malemasina“ Capablanca üle, sest kaks vare-
 mat kohtumist Semmering—Baadenis lõppesid viigiga.
 Valged: P. Keres Mustad: J. R. Capa-
 blanca.
 1. e2—e4 e7—e6 2. d2—d4 d7—d5 3. Rb1—d2
 c7—c5
 Mõned voorud hiljem katsetas Capablanca siin
 Aljechini vastu 3. —, Rf6, kuid samuti eduta. Teksti-
 kõik on tarvitavam.
 4. e4:d5 e6:d5
 Nõrgem on 4. —, L:d5, kuna valge saab siis
 5. Rgf3, c:d4, 6. Oe4 paremuse.
 5. Rg1—f3 Rb8—c6
 Ettevaatamatult mängitud. Täpsem oli 5. —,
 Rf6.
 6. Of1—b5 Ld8—e7+
 Paremaid võimalusi tasavägiseks mänguks pak-
 kus siin 6. —, Od6, 7. 0—0, Re7, 8. d:c5, O:c5,
 9. Rb3, Od6 jne.
 7. Ob5—e2 c5:d4 8. 0—0 Le7—c7 9. Rd2—b3
 Of8—d6
 Ka siin oli parem 9. —, Rf6, 10. Rb:d4, Oe7
 ühes 0—0, kuna tekstikäigu järgi peab must loovu-
 tama veel ühe tempo ähvarduse 11. Rb5 parerimi-
 seks. Capablanca on nähtavasti valinud halva avangu-

idee, mida ta oma õnnetuseks ka edaspidi jonnakalt
 jätkab.

10. Rb3:d4 a7—a6 11. b2—b3
 Hea idee, kuna valge oda hiljem b2 avaldab tuge-
 vat survet musta kuninga seisule.
 11. — — Rg8—c7 12. Oc1—b2 0—0 13. Rd4:c6
 Käigu c2—c4 läbiviimiseks oli vajalik enne vahe-
 tada c6, kuna otseselt 13. c4 võiks must vastata 13.
 —, d:c4, 14. O:c4, Re5.
 13. — — b7:c6 14. c2—c4 Oc8—e6 15. Ld1—c2
 d5:c4

Selle vahetusega must ainult suurendab oma
 nõrkusi. Peale 15. —, Rg6 ei seisnud must ka just
 kadestatavalt, kuid valge oleks olnud palju raskem
 nimetamisväärse ülekaalu saavutamise.

16. Oe2:c4 Oe6:c4 17. Le2:c4 Vf8—b8 18. h2—h3
 Vb8—b5 19. Va1—c1 Va8—c8.

Musta seis oli loomulikult raske, kuid hea mängu
 juures veel sitkesti kaitstav. Tarvilik oli 20. —, Of4,
 21. Vc2 ja alles siis 21. —, Rg6, 22. Rd4, Vd5 heade
 kaitsevõimalustega. Vigase tekstikäigu järel seevastu
 on mustal raske partiid enam päästa.

20. Vf1—d1 Re7—g6 21. Rf3—d4 Vb5—b6 22.
 Rd4—e6! Lc7—b8

Must ei tohi, nagu kergesti näha, võtta seda
 kahingut vastu ei kohe ega ka pärast tulistamist.

23. Kc6—g5

Ebasoovitav oleks 23. R:g7, Oe5, 24. Vd7, Vf8
 ja rünnak 25. Rf5 poleks sugugi otsustav.

23. — — Vb6—b7 24. Lc4—g4 Od6—f4 25.
 Vc1—c4 Vb7—b5?

Viga raske seisus, mis maksab mustale etturi.
 Veidi parem oli 25. —, O:g5, 26. L:g5 jne., see või-
 malus pakkus paremaid lootusi pääsemiseks kui vi-
 gane tekstikäik.

26. Rg5:f7! Vc8—e8

Et naust ei või ratsut lüüa, on selgesti näha.

27. g2—g3 Lb8—c8

Mustal on ajapuudus, sellest ka need mõningad
 eksimused. Parem oli 27. —, O:g3, kuid valge saa-
 vutab ikkagi võiduseisu.

28. Vc4:f4 Lc8:g4 29. Vf4:g4 Kg8:f7 30. Vd1—
 —d7 + Ve8—e7 31. Vd7:e7 + Kf7:e7 32. Ob2:g7
 Lõppmäng on loomulikult lootusetu. Siin ei
 suuda aidata isegi enam „Capa“ kunst.

32. — — Vb5—a5 33. a2—a4 Va5—c5 34. Vg4—
 —b4 Ke7—e6 35. Kg1—g2 h7—h5 36. Vb4—c4 Vc5:
 :c4 37. b3:c4 Ke6—d6 38. f2—f4 ja Capablanca
 alistus.

Märkused Paul Keres järgi „Dt. Schachblätter“.

Meie sportlaste sünnipäevi septembris

1. septembril.

Johannes Koovit, põllupidaja Viljandimaal, välja-
 paistvamaid Eesti suusatajaid, sünd. 1904. a. Uue-
 Võidu mõisas Viljandimaal.

Aleksander Veldemann, postiametnik Tallinnas,
 tuntumaid maletajaid ja maletgelasi, sünd. 1904. a.

2. septembril.

Alma Rennu, naiste vabalt-ujumise rekordi
 omanik Tallinnas ja mõnekordne internatsionaal, sünd.
 1918. a. Kehtna vallas.

Karl Stackelberg, üliõpilane Tartus, Tartu saksa
 sportlaskonna mitmekesisemaid ja väljapaistvamaid
 tegevsporulasi, sünd. 1910. a. Riias.

Valdur Toovere (Toomasson), väiketööstur Tar-
 tus, endine Eesti meister iluuiskelemises, sünd. 1898. a.
 Tartus.

4. septembril.

Karl Nortmaa, ohvitser Tartus, tuntumaid Eesti
 ratsasporulasi, sünd. 1901. a. Tartus.

Eduard Nurk, ametnik Tallinnas, tuntud poksi-
 telgelane, sünd. 1908. a. Haapsalus.

5. septembril

August Vaikmaa (Jürgenson), põllumees Tartu-
 maal, Tartumaa tuntumaid tõstjaid, sünd. 1909. a.
 Tartumaal Ulila vallas.

Julius Tiisväli, politseikomissar Tallinnas, Eesti
 parim keskmaadejooksja kümnekonna aasta eest, mitme
 Eesti rekordi end. omanik, sünd. 1904. a. Tallinnas.

6. septembril.

Karl-Nikolai Hintzer, võimlemisõpetaja Tartus,
 tuntumaid sporditegelasi, sünd. 1895. a. Tartus.

Feliks-Manfred Jaanivald, vabriku tehniline juha-
 taja Tallinnas, omaaegne Eesti meister lühimaaajook-
 sudes, sünd. 1899. a. Tallinnas.

Eduard Jakobson, vabakutseline Tallinnas, Tartu
 endisi tuntumaid sporditegelasi, sünd. 1900. a. Tartus.

Gustav Loor, võimlemisõpetaja Valgas, välja-
 paistvamaid Valga sporditegelasi, sünd. 1894. a.
 Tartumaal, Luunja vallas.

Harald-Heinrich Miss, veoäripidaja Tallinnas,
 endine Eesti meister maadluses, sünd. 1908. a. Harju-
 maal.

7. septembril.
Evald Kaiv, meister tiseritöö alal, endine mitmekordne Tartumaa meister poksis, sünd. 1908. a. Tartus.
- Edgar Labent**, kangur Tartus, endine üheksakordne Eesti meister ja rea Eesti rekordite omanik lühimaa-jooksudes, seitsmekordne internatsionaal, sünd. 1910. a. Tartus.
- Eduard Prööm**, konstaabel Tallinnas, paljukordne Eesti meister ja mitme rekordi omanik keskmaa-jooksudes, rekordinternatsionaal kergejõustikus, sünd. 1909. a. Harjumaal.
- Hugo Saasep**, kaupmees Tallinnas, endine Eesti meister poksis ja kahekordne internatsionaal, sünd. 1906. a. Tallinnas.
9. septembril.
Karl Terras, riigisekretär Tallinnas, kauaaegne Eesti Spordi Kesklüüdi esimees, sünd. 1890. a. Vairavas Virumaal.
10. septembril.
Gustav Sule, pangaametnik Tartus, Soome tabeli alusel Eesti kõigi aegade kõige parem kergejõustiklane, Eesti rekordi omanik odaheites ja ka teistel kergejõustiku-aladel väljapaistvaid tagajärgi saavutanud, sünd. 1910. a. Tartus.
11. septembril.
Juho Heinmäe, trükitööline Viljandis, Viljandimaa mõnekordne meister poksis, sünd. 1913. a. Viljandis.
- Edgar Puusepp**, pagar Tallinnas, mitmekordne Eesti meister maadluses, Eesti esindusmees Berliini olümpiamängudel, sünd. 1911. a. Tallinnas.
- William Viren**, ametnik Tallinnas, mitmekordne Euroopa meister jääpurjetamises, sünd. 1894. a. Hiiumaal.
12. septembril.
Karl-Aleksander Raamat, Tartu Ülikooli Sõjalise Kasvatuse Instituudi õppejõud, tuntumaid sporditegelasi, sünd. 1897. a. Tartus.
13. septembril.
Arnold Ernesaks, äriees Tallinnas, rea Eesti ujumisrekordite end. omanik, sünd. 1901. a. Tallinnas.
- Otto Viin**, panga prokurist Tartus, endine Eesti meister tõkkejooksus, sünd. 1902. a. Võrumaal Veriora vallas.
16. septembril.
Koit Annamaa, politseinik Tallinnas, Eesti rekordi omanik vasaraheites ja raskusheites, mitmekordne internatsionaal, sünd. 1912. a. Tartus.
17. septembril.
Johannes Suuk, konstaabel Tallinnas, endine Eesti meister kuulitõukes, sünd. Järvamaal Nõmmküla vallas.
18. septembril.
Aksel-Karl Kuuse, Maapanga ametnik Tallinnas, Eesti rekordi omanik kõrgushüppes ja mitmekordne Eesti meister kõrgushüppes, Eesti esindusmees samal alal Berliini olümpiamängudel, sünd. 1913. a. Läänemaal.
19. septembril.
Evald Lukkin, autojuht Tartus, endine mitmekordne Eesti meister poksis ja Baltimaade parim raskekaallane, sünd. 1908. a. Tartus.
20. septembril.
Richard Lulla, kaitseväelane tegevas teenistuses, Eesti väljapaistvamaid pikamaa-jooksjaid, sünd. 1916. a. Narvas.
- Artur Mägi**, ohvitser, Eesti tuntud odaheitja ja internatsionaal, sünd. Tartus 1914. a.
- Arved Ojari**, ajakirjanik Tartus, Eesti korvpalli meistermeeskonna ASK liige ja väljapaistvamaid üliõpilas-käsipallimehi, sünd. 1912. a. Tartumaal Kambja vallas.
23. septembril.
Endel Arand, võimlemisõpetaja Tartus, „Taara“ väljapaistvamaid sõudjaid ja sõudeõpetaja, sünd. 1906. a. Tartus.
- Tõnu Võimula** (Wiedemann), maalermeister Tallinnas, omaaegne Balti meister elukutseliste maadluses, sünd. 1871. a. Triigi vallas.
24. septembril.
Arnold Neostus, kantseliametnik Tartus, endine Eesti meister jalgrattasõidus, sünd. 1909. a. Tartus.
- Aleksander Sivard**, ohvitser Tallinnas, endine Eesti meister ujumises ja rekordiomanik, sünd. 1898. a. Narvas.
25. septembril.
Leopold Reivart, maaler Tartus, Eesti meister kiirusutamises ja mõnekordne internatsionaal samal alal, sünd. 1909. a. Tartus.
- Asta Ruut**, Haapsalus, Läänemaa parimaid ujujaid ja maakonna-rekordite omanik, sünd. 1917. a. Haapsalus.
26. septembril.
Egon Roolaid, Tallinnas, Eesti kõigi aegade parim ujuja, Eesti rekordite omanik, paljukordne meister ja internatsionaal, Eesti esindusmees Berliini olümpiamängudel, sünd. 1918. a. Tallinnas.
27. septembril.
Richard Kiipsaar, üliõpilane Tartus, Eesti teivashüpperekordi kaasomanik, mitmekordne internatsionaal, sünd. 1910. a. Venemaal.
- Aleksander Muru**, äriees Narvas, endine Eesti meister poksis, Narva omaaegne parim teivashüppaja, sünd. 1908. a. Narvas.
28. septembril.
Harri Frey, kivitrukija Tartus, poksi-internatsionaal, sünd. 1913. a. Tartus.
- Harald Pärn**, metallitööline Tartus, endine Eesti meister poksis, mõnekordne internatsionaal, sünd. 1912. a. Tartus.
29. septembril.
Friedrich Anderson, sadulsepp Elvas, endine Eesti meister ujumises, sünd. 1912. a. Elvas.
- Johannes Teder**, kingsepp Tartus, paarikordne maadlus-internatsionaal, sünd. 1903. a. Tartumaal Kongutas.
30. septembril.
Leo Tiitso, äriomanik Tartus, endine Eesti meister suusatamises ja jäähokis ASK meeskonnas, sünd. 1902. a. Tartus.

Tähelepanu hindmõistatuste lahendajatele!

Paljude lugejate soovil otsustas toimetus pikendada hindmõistatuste lahenduste sissesaatmise tähtpäeva kuni 30. NOVEMBRINI. Suvevaheaja tõttu ei ole kõik suutnud oma lahendustega valmis saada. Lahendajate nimekiri, kes said kinke, ilmub „Viikingi“ detsembrikuu-numbris.

Toimetus.

50
SENDINE

ROMAAN

„50-SENDINE ROMAAN“

on odav rahvaraamatu-seeria, mida ilmub 12 numbrit aastas. (Iga kuu üks romaan.)
Tellimishind aastas kr. 5.50, poolaastas kr. 2.80, kolm kuud kr. 1.40. Tellimised
välismaale, välja arvatud Läti ja Leedu, 50% kallimad.

„50-SENDISE ROMAANI“ ülesandeks on tutvustada eesti lugejaskonda maailmakirjanduse parimate, vanimate kui ka kõige uuemate ilukirjanduslike uudisteostega.

„50-SENDISES ROMAANIS“ peegeldub rahvaste ja aegade elu haaramate, jõulisemate ja põnevamate ilukirjanduslike teoste näol.

„50-SENDISESSE ROMAANI“ on koondatud mitmekülgeid ilukirjand. väärtteoseid, et pakkuda lugejatele suurt vaheldust ja igale maitsele vastavat lugemisvara. Nii leidub siin vaheldumisi häid armastus-, seiklus-, kriminaal-, sõja-, matka-, mere- ja maaelu ning linnaelu kirjeldavaid romaane.

„50-SENDINE ROMAAN“ tahab kõiki neid romaane oma lugejale pakkuda odavalt ja nägusalt.

1939. a.
ilmuvad

„50-sendise romaani“

sarjas järgm.
romaanid:

Ivan Turgenev: Rudin ● Thea von Harbou: India hauasammas ●
Gerhart Hauptmann: Fantoom ● Leo Tolstoi: Kreutzeri sonaat ●
Fred Andreas: Armastuseta laev ● W. von Hollander: Önn vaikes
majas ● Theodor Fontane: Abielurikkuja ● Gustaf af Geijerstâm:
Naise võim ● H. G. Kernmayr: Magdalena suur vale ● Herman Bang:
Tine ● Norbert Jacques: Sadam ● O. E. Kiesel: Irene saatus

„50-sendisest romaanist“ on juba ilmunud ja müügil:

W. von Hollander: ÖNN VAIKSES MAJAS
Thea von Harbou: INDIA HAUASAMMAS
Leo Tolstoi: KREUTZERI SONAAT
Theodor Fontane: ABIELURIKKUJA
H. G. Kernmayr: MAGDALENA SUUR
VALE

Ivan Turgenev: RUDIN
Gerhart Hauptmann: FANTOOM
Herman Bang: TINE
O. E. Kiesel: IRENE SAATUS
Ilmub lähemal ajal:
Gustaf af Geijerstâm: NAISE VÕIM

Müügil kõigis ajalehe-müügikohtades ja raamatukauplustes.